

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Proces s Alfredem Dreyfusem –
právněhistorický rozbor**

Tereza Vykusová

Plzeň 2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza VYKUSOVÁ**
Osobní číslo: **R09M0639P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Proces s Alfredem Dreyfusem - právněhistorický rozbor**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Kdo byl Alfred Dreyfus
3. Proces s Alfredem Dreyfusem
4. Pohled francouzské společnosti na proces
5. Podoba tehdejšího trestného práva
6. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **min. 50 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Literatura Stawicka, Ewa: Příběhy spravedlnosti, Praha, Linde, 2003 Sur, Bernard: Histoire des avocats en France: Des origines á nos jours, Paris, Dalloz, 1998 Vachek, Emil: Aféra, Praha, Naše vojsko, 1959 Miquel, Pierre: L’Affaire Dreyfus, Paris, Pressco Universitaires de France, 1959 Charensol, Georges: L’Affaire Dreyfus et la Troisième république, Paris, Éditions Kra, 1930 Balík, Stanislav: Právní dějiny evropských zemí a USA, 3. rozšířené vydání, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2005 Kovtun, Jiří: Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera, Praha, Sefer, 1994 Zola, Émile: J’Accuse (Žaluji!) ? otevřený dopis publikovaný v novinách L’Aurore Dreyfus, Mathieu: Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil, Praha, Odeon, 1984 Solet, Bertrand: Byl jeden kapitán, Praha, Mladá fronta, 1981 Paris et ses avocats, katalog výstavy, Paris, 2002 Le Barreau de Paris, Paris, 1994 Právní předpisy francouzský trestní zákoník, "Code pénal" z r. 1810 francouzský trestní řád z r. 1808 Tisk Petit journal illustré, francouzské noviny L’Aurore, francouzské noviny Seznam použitých zdrojů bude v průběhu práce doplňován.

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík

Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **21. března 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.

děkan

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc.

vedoucí katedry

V Plzni dne 18. září 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, květen 2013

Tereza Vykusová

Mé poděkování v první řadě patří vedoucímu diplomové práce, panu JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi za pomoc s výběrem tématu, za věcné a cenné rady, jež mi poskytl a za umožnění konzultace s panem Ozanamem, archivářem pařížské advokátní komory, které si nesmírně vážím.

Stejně tak chci poděkovat panu Yvesu Ozanamovi za jeho vzácný čas, ve kterém mi byl ochoten poskytnout důležité informace a doporučit podklady pro práci.

A můj velký dík patří také mým úžasným rodičům a bratrovi za jejich podporu a trpělivost.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. KDO BYL ALFRED DREYFUS	3
2.1. Související historické události.....	3
2.2. Život Alfreda Dreyfuse	5
2.3. Úvod do procesu	6
3. PRVNÍ PROCES S ALFREDEM DREYFUSEM	8
3.1. Proces z roku 1894	8
3.1.1. Objevení „soupisu“	8
3.1.2. Odsouzení.....	13
4. BOJ ZA REVIZI	18
4.1. Hledání důkazů na obhajobu.....	18
4.2. Objevení pravého pachatele	19
4.3. Proces s Esterházym.....	24
4.3.1. Vyšetřování	24
4.3.2. Soud	28
4.4. Žaluji!.....	31
4.4.1. Proces se Zolou	33
4.5. Cavaignacův proslov	38
4.6. Vstříc revizi	41
4.6.1. Vyšetřování trestního senátu Kasačního soudu	43
4.6.2. Legislativní zásah.....	46
5. PROCES V RENNES	50
5.1. Průběh procesu	50
5.1.1. Atentát na Laboriho.....	52
5.1.2. Nerovnováha soudního jednání.....	53
5.1.3. Nové odsouzení.....	54
5.2. Milost	55
5.3. Rehabilitace.....	57
6. FRANCOUZSKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ POHLED NA AFÉRU	60
6.1. Před aférou	60
6.2. Během aféry	61

6.3. Po aféře.....	67
7. DOBOVÉ PRÁVO A JEHO PRAMENY	69
8. ZÁVĚR.....	73
9. RESUMÉ.....	75
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
Prameny.....	77
Literatura	77
Knižní.....	77
Časopisecká.....	79
Ostatní	79
Internetové zdroje.....	79
11. PŘÍLOHY	81

1. ÚVOD

Na tématu mé diplomové práce *Proces s Alfredem Dreyfusem – právněhistorický rozbor* jsme se shodli po dohodě s mým konzultantem, panem doktorem Balíkem, jemuž patří mé velké díky. Zpracovat tuto významnou událost jsem se rozhodla nejen proto, že je mi Francie blízká svou kulturou a jazykem, ale také proto, že se jedná o důležitou součást francouzských dějin. Účelem této práce by mělo být pokud možno objektivní shrnutí všech událostí předcházejících a souvisejících s Dreyfusovým procesem, jakož i proces samotný.

Francie v průběhu 19. století podstoupila řadu zvrátů a změn především v politice. V době již potřetí vyhlášené republiky ji zasáhla, kromě jiných, Dreyfusova aféra, která se stala důležitou součástí francouzských a potažmo i evropských dějin a silně ovlivnila budoucí sociální a politický vývoj. Cílem mé práce je přinést analýzu průběhu, příčin a následků tohoto případu.

Čerpala jsem z česky i francouzsky psaných zdrojů. Jako důležitý zdroj považuji knihu Mathieua Dreyfuse *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*, která přináší pohled na aféru z bezprostřední blízkosti přímého účastníka dění. Jsem si vědoma faktu, že poznatky psané rukou bratra „hlavního hrdiny“ mohou být subjektivní a zkreslené. Přesto jsem z této knihy neměla pocit intenzivnějšího zaujatého náhledu na věc než je běžný, ba naopak, zapůsobila na mě poměrně vyrovnaně. Dalšími důležitými prameny jsou *L’Affaire Dreyfus* od Pierra Miquela a *L’Affaire Dreyfus et la Troisième république* od George Charensola, které přinášejí pohled na celou událost v kontextu se sociální a politickou situací té doby. Kromě právnických učebnic o dějinách Francie jsem také použila články českého tisku pojednávající o Dreyfusově aféře. O dokreslení událostí v podobě románů se postarali Bertrand Solet v románu *Byl jeden kapitán* a Emil Vachek v díle *Aféra*.

Ve své diplomové práci bych se chtěla především zaměřit na průběh celé aféry, zmanipulování a falšování důkazů svědčících proti Alfredu Dreyfusovi a neustávajícímu boji jeho rodiny a přátel za očištění jeho jména a to jak z historického, tak právního hlediska a poté je zhodnotit ze svého pohledu.

Informace, které jsem načerpala ze všech zdrojů, se pokusím dát do kontextu chronologicky, jelikož se mi tato možnost zdá nejvíce přehledná v množství dat, která byla během celého procesu stěžejní. Pokusím se přinést objektivní náhled na celou záležitost, ačkoliv se předem obávám, že po načtení určitého množství

informací o procesu s Dreyfusem již nejsem nestranná, co se týče zaujetí stanoviska stoupence či odpůrce Dreyfusovy nevinny. Můj názor je ten, že Alfred Dreyfus byl nevinen a stal se „pouze“ obětním beránkem generálního štábu, který nemohl a ani nechtěl přiznat, že se mýlil. Svůj názor se v následujících kapitolách budu snažit obhájit a podložit zjištěnými informacemi.

V první a nejrozsáhlejší části této práce, která pojímá čtyři kapitoly, uvedu čtenáře do problematiky a života kapitána Alfreda Dreyfuse, budu pojednávat o celé Dreyfusově aféře, která se skládá ze dvou procesů s Dreyfusem před válečným soudem a z procesů s Esterházym, pravým viníkem, a Émilem Zolou, spisovatelem, jenž se postavil na stranu spravedlnosti. Popíše průběh vyšetřování a jednání před soudem z roku 1894 a další okolnosti, které podmínily revizi procesu o 5 let později. Závěrečné dvě kapitoly pak budou věnovány jednak situaci ve Francii z hlediska společnosti a také tehdejšímu francouzskému právnímu řádu. Na závěr přinesu shrnutí rozboru celé aféry a důsledků, jež způsobila.

Má práce je tedy komplexní analýzou daného tématu a přináší moje názory a myšlenky. Pro přehlednější orientaci průběhu celého dění kolem Dreyfusovy aféry jsem si dovolila vytvořit časovou osu událostí, jež jsem zařadila do seznamu příloh na první místo.

2. KDO BYL ALFRED DREYFUS

2.1. Související historické události

Jedním z důležitých zlomových okamžiků v dějinách Francie byl rok 1870, kdy země prohrála v prusko-francouzské válce a Druhé císařství, jenž bylo „*autoritativní monarchií, která se opírala o armádu*“¹ se zhroutilo jako domeček z karet. V lednu 1871 byl ve Versailles podepsán mír mezi Francií a Německem. „*Porážka francouzského císaře Napoleona III. (synovce velkého Napoleona) Pruskem v roce 1870 a zmatky způsobené povstáním Pařížské komuny oslabily výrazně zemi, která dlouho patřila k největším evropským mocnostem. Ale ne nadlouho.*“²

Pařížská komuna byla vytvořena jako jakési dočasné státní zřízení. Fungovala od března do května roku 1871. Šlo v podstatě o vzpuru proletariátu proti buržoazii. Komuna „*byla historickým pokračováním předchozího boje francouzského proletariátu, který se účastnil ... buržoazních revolucí 1830 a 1848*“.³ Bylo to krátké období, kdy vládla dělnická třída, která byla v důsledku prohrané války nespokojena s životními podmínkami.

Ačkoliv byl v této době proletariát uznán za jedinou třídu, která je schopna společenské iniciativy, bylo nakonec jeho povstání versailleskou armádou potlačeno.⁴ Tehdy vznikla Třetí francouzská republika, v jejímž čele spočinul, jako první prezident, historik Adolphe Thiers. Tento režim, jenž byl založen na nadřazenosti parlamentu, vydržel ze všech nejdéle, až do roku 1940. A to i navzdory tomu, že se poměrně často střídaly vlády.⁵ Ustál jak skandál kolem stavby Panamského průplavu, tak Dreyfusovu aféru.

Přes tyto krizové okamžiky Francie pokračovala v boji o kolonie. V červnu 1881 obsadila Tunis na pobřeží severní Afriky a vyhlásila zde protektorát. V roce 1889 se v Paříži konala světová výstava a v souvislosti s ní vznikl nejdůležitější a nejvýznamnější symbol hlavního města – Eiffelova věž.

---

¹ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA: (stručný nástin)*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 197

² POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 68

³ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA: (stručný nástin)*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 197

⁴ Tamtéž, str. 198

⁵ Během celé Dreyfusovy aféry se vystříдалo dvanáct vlád a šestnáct ministrů války (některé osobnosti post zastávali vícekrát).

Ovšem politická situace uvnitř státu nebyla nikterak uspokojivá. Rostla síla socialistů, monarchistů i katolické církve a do toho vyšel najevo tzv. Panamský skandál, který silně podkopal důvěru v Parlament.

Aby Společnost Panamského průplavu mohla průplav dostavět a přitom nezkrachovala, potřebovala úvěr, čímž by získala potřebné finance. Souhlas dostala od obou komor Parlamentu, ale kvůli špatnému hospodaření a korupci nakonec Společnost stejně zkrachovala. Soudní vyšetřování odhalilo, že mnoho poslanců bralo úplatky, aby hlasovalo pro schválení úvěru.⁶ Zde je potřeba podotknout, „že na financování této společnosti se výrazně podílel židovský kapitál.“⁷

I přesto je v té době zřejmé silné antisemitské cítění francouzské společnosti. Předním propagátorem byl Edouard Drumont, jenž se proslavil protižidovským pamfletem *La France Juive*, v němž připisoval židům odpovědnost za krach katolické banky *Union Générale* a za podobu tehdejší společnosti.⁸ Drumont začal vydávat své vlastní noviny nazvané *La Libre Parole*, v nichž se právě počátkem 90. let 19. století objevovala silná protižidovská kampaň namířená vůči důstojníkům francouzské armády.⁹ A to vše se událo v zemi, která jako první z evropských formulovala katalog základních lidských práv.

Ve společnosti panuje přesvědčení, že brzy dojde k válce s největším nepřítelem – Německem, které Francii připravilo o Alsasko a Lotrinsko. „*Díky tomuto vědomí se armáda a vojenská problematika těšila širokému zájmu veřejnosti.*“¹⁰ Je to také jeden z důvodů, proč dochází mezi Francií a Ruskem ke spolenectví, s čímž souvisí zavádění nových technologií a změn ve strategii. S tím samozřejmě roste i význam špionáže, „*jež se v zahraničí zpravidla soustřeďovala kolem osoby vojenského atašé.*“¹¹ A tak není divu, že se německý vojenský přidělenec v Paříži Max von Schwartzkoppen činí. V té době mu začíná nabízet své služby major Ferdinand Walsin-Esterházy...

---

⁶ Panama Scandal. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica Inc., 2013. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/440836/Panama-Scandal>

⁷ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 68

⁸ Tamtéž

⁹ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Tamtéž

2.2. Život Alfreda Dreyfuse

Alfred Dreyfus byl příslušníkem francouzské armády, který se stal obětí obrovského, dvanáct let trvajících justičního omylu, jenž měl výrazně nepříznivý dopad na celou Třetí francouzskou republiku a její společnost.

Narodil se 9. října 1859 v Mulhouse v Alsasku do židovské rodiny a zemřel 12. července 1935 v Paříži. Na konci roku 1894, kdy působil v armádě jako kapitán dělostřelectva, byl křivě obviněn z vlastizrady – špionáže pro Německé císařství. Tento konflikt vyústil v kauzu, která je známá jako tzv. Dreyfusova aféra.¹²

Alfred Dreyfus byl nejmladším z devíti dětí zámožného židovského krejčího. Po anexi Alsaska a Lotrinska Německem v roce 1871 si obyvatelé mohli vybrat, zda se stanou francouzskými či německými občany. Dreyfusovi se rozhodli pro francouzskou státní příslušnost a odstěhovali se do Paříže.¹³ Alfred nejdříve studoval v Grenoblu, poté v Paříži. Jeho bratři se vrátili do Mulhouse, ale on se rozhodl angažovat se v armádě s vidinou toho, že jednou bude Alsasko navráčeno zpět Francii. Ovšem nejen v devadesátých letech 19. století Židé neměli jednoduché postavení, především pro ně bylo velmi složité proniknout do vojenské sféry. Přestože ho jeho bratři továrníci z Mulhouse odrazovali od vojenské kariéry, Alfred si stál za svým, protože věřil, že se dokáže asimilovat.¹⁴

A tak v 18 letech nastupuje do *L'École Polytechnique* (nejvýznamnější francouzská vysoká škola) a o 3 roky později už je z něho podplukovník. Poté studuje Školu dělostřelectva ve Fontainebleau a coby kapitán ve 29 letech nastupuje do Školy výbušnin v Bourges. O rok později je přijat na *L'École de Guerre* (Válečná škola), kde během studia dosahuje excelentních výsledků. U závěrečných zkoušek je ovšem špatně hodnocen (na popud generála Bonnefonda, který nechtěl ve francouzské armádě židovské příslušníky. Tento fakt později negativně ovlivní pátrání po opravdovém zrádci. Brzy na to si bere za manželku dceru bohatého prodejce diamantů Lucii Hadamardovou, se kterou má později dvě děti – Pierra a Jeanne.¹⁵

---

¹² Alfred Dreyfus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 15. 2. 2013 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

¹³ Alfred Dreyfus. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica Inc., 2013. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

¹⁴ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 21

¹⁵ Tamtéž, str. 33

V roce 1893 se stává zaměstnancem Generálního štábu coby kapitán-stážista. Účastní se školení a postupně úspěšně prochází všemi odděleními štábu.¹⁶ Ačkoliv je velmi pracovitý, ale až příliš snaživý, není mezi svými kolegy oblíben. Jeho běžný a nenápadný vzhled připomínal typického špiona. Jeho židovský původ tuto domněnku ještě více podtrhoval.¹⁷

Roku 1894 francouzská kontrarozvědka objeví tzv. „soupis“ (*le bordereau*) obsahující informace o francouzských vojenských tajemstvích, vyrazených německému velvyslanectví. Z Alfreda Dreyfuse se okamžitě stane hlavní podezřelý (především kvůli jeho židovskému a alsaskému původu), jehož písmo se údajně shoduje s písmem soupisu a který je záhy zatčen a odsouzen na nejvyšší trest – doživotní vyhnanství v pevnosti kdesi v zámoří.

Soudní jednání, které bylo založeno na falešných důkazech, bylo silně protiprávní a rozhodně nebylo nestranné ani spravedlivé. Přestože Dreyfus svoji vinu odmítal, veřejnost, mohutně ovlivněná antisemitismem, verdikt uvítala. Dvanáct let trvalo, než se Alfred Dreyfus dočkal své rehabilitace. Ač ho soud prohlásil za nevinného a rozsudek zrušil, stát ani armáda veřejně neuznaly svoji chybu.

Po další krátké službě v armádě, kde dosáhl hodnosti majora, odešel Dreyfus do tzv. rezerv. Během první světové války byl opět povolán do služby, a coby podplukovník řídil municí.¹⁸

V roce 1935 Alfred Dreyfus v Paříži umírá ve věku 75 let. Dnes je pochován na hřbitově Montparnasse.¹⁹

2.3. Úvod do procesu

Proces s Alfredem Dreyfusem se ve své podstatě skládá ze dvou hlavních řízení konaných před vojenským soudem (nepočítaje proces s Esterházym a Émilem Zolou) – proces z roku 1894 a proces v Rennes, který se konal o pět let později. Případ se zrodil na podzim roku 1894 a trval dlouhých dvanáct let. Kapitán dělostřelectva Alfred Dreyfus byl neoprávněně obviněn z vlastizrady - špionáže

---

¹⁶ Alfred Dreyfus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

¹⁷ KRÍVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světla a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 81

¹⁸ Alfred Dreyfus. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

¹⁹ Alfred Dreyfus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

ve prospěch Německého císařství, a to na základě nepřímých, nepravdivých a zfalšovaných důkazů, nesprávného vyšetřování, zaujatého postupu vyšetřovatelů, ovlivnění soudců a podobně. Dále se v této práci pokusím tato tvrzení podat konkrétněji.

První proces začal tím, že byl objeven jakýsi nedatovaný a nepodepsaný dopis, který byl nazván *le bordereau*, neboli „soupis“, v němž byla vyzrazena francouzská vojenská tajemství Německu. Lidé z francouzského Generálního štábu nabyli dojmu, že špion musí být někde mezi nimi. A protože byl Alfred Dreyfus jednou špatně ohodnocen a zároveň to byl Žid (v té době byla Francie velmi silně antisemitsky zaměřená), byli přesvědčeni, že zrádcem je právě on.²⁰

Dreyfus byl 15. října 1894 zatčen a 22. prosince jednomyslně odsouzen, téměř bez důkazů, za vlastizradu k doživotnímu vyhnanství. Fakt, že důkazy, které přiměly soudce takto rozhodnout, byly zfalšované a Dreyfus svoji vinu odmítal, tehdy nikoho nezajímalo. Tedy kromě jeho rodiny. Jeho manželka Lucie a bratr Mathieu se okamžitě vrhli do boje za spravedlnost a obnovu procesu a pomalu na svou stranu získávali i další stoupence včetně známých a vlivných osobností, jako byli například Émile Zola, Anatole France, George Clemenceau a další.

Nakonec se jim podařilo po pěti dlouhých letech dosáhnout revize procesu a začal tedy druhý proces, nazývaný „Proces v Rennes“. Ovšem i podruhé, bez ohledu na nově doložená fakta a křivé výpovědi svědků obžaloby, byl Dreyfus znovu prohlášen vinným. Stal se tak obětí velikého justičního omylu (dle mého názoru zosnovaného), který záhy propukl ve společenskou krizi v počátečním období Třetí francouzské republiky.

Tento konflikt, znám především jako *Dreyfusova aféra*, se stal důležitým milníkem v historii Třetí francouzské republiky a velmi silně otrásl celou francouzskou společností té doby.²¹

---

²⁰ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 36

²¹ Alfred Dreyfus. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica Inc., 2013. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

3. PRVNÍ PROCES S ALFREDEM DREYFUSEM

3.1. Proces z roku 1894

3.1.1. Objevení „soupisu“

Dreyfusova aféra se rozeběhla na podzim roku 1894, kdy francouzská kontrarozvědka zadržela dokument, jenž byl objeven na německé ambasádě. Tzv. „soupis“ byl dopis adresovaný německému vojenskému přidělenci Maxu von Schwartzkoppenovi, který obsahoval seznam pěti dokumentů týkajících se francouzské armády. Byl bez data, podpisu a napsán na zvláštním průpisovém papíře, který tehdy nebyl běžně dostupný, roztrhaný na několik kusů. A tento dokument se o několik dní později stal jediným podkladem pro obvinění kapitána Alfreda Dreyfuse.

Zde přichází jedna z mnoha otázek, které aféra vyvolává, a to, jakým způsobem se vlastně tento soupis našel a dostal do sféry francouzské Zpravodajské služby (*Service de Renseignement*)? Zda to bylo tak zvanou „běžnou cestou“, tedy prostřednictvím uklízečky na ambasádě, která vytahovala z koše na papír dokumenty a předávala je v „kornoutech“ Zpravodajské službě nebo jiným způsobem? První verzi poskytl svým nadřízeným major Henry, který od uklízečky, paní Bastienové, dokument údajně obdržel. Na druhou stranu, Schwartzkoppen ve svých denících píše, že onen soupis byl z ambasády odcizen ještě před tím, než jej on sám obdržel. Major Henry zřejmě dokument dodatečně roztrhal, aby jeho nadřízení uvěřili, že se k němu dostal „běžnou cestou“.²²

Častěji se uvádí historka, že v září roku 1894 uklízečka na německém velvyslanectví v Paříži vytáhla z koše na papír a předala Henrymu roztrhaný anonymní dopis, který obsahoval soupis pro Francii citlivých dokumentů, které byly pravděpodobně poskytnuty Německu.²³ Nejsm si jista, zda je tato varianta věrohodná. Ostatně ztotožňuji se s názorem, který uvádí Mathieu Dreyfus „*Můj rozum odmítal připustit, že by vojenský přidělenec nedbale zahodil tak důležitý dokument roztržený na čtyři velké kusy, jen tak do koše na papír, zejména ne po aféře s Millescampovou*²⁴, ke které došlo rok předtím a která mi byla známa do všech

---

²² MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 23-24

²³ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 264

²⁴ Millescampová byla milenkou tajného agenta z ministerstva války spolupracujícího se ženou zaměstnanou na německém velvyslanectví, která tam kradla různé dokumenty. Agent se o tom

podrobností.“²⁵ Je tedy zvláštní, že by na německé ambasádě, poté co věděli, že tam dochází ke krádežím, jen tak vyhazovali důležité dokumenty do koše. I když to mohlo být učiněno záměrně, tato varianta mi nepřipadá reálná. Stejně tak se to mohlo stát omylem. Možnost, že Němci chtěli, aby byl tento dokument objeven, vylučuji, protože si myslím, že v jejich zájmu bylo, naopak, si tajné styky s důstojníky francouzského Generálního štábu udržet a mít tak navrch oproti francouzské armádě.

Tak či tak, „*francouzskému generálnímu štábu se koncem září 1894 dostal do rukou dokument prokazující, že někdo, kdo má přístup k vojenským dokumentům, předává nepříteli tajné informace.*“²⁶

Většina autorů, kteří se případem zabývali, variantu s uklízečkou, i když s ne zcela stoprocentním přesvědčením, zmiňuje a uznává. Lépe řečeno, nikdo z nich neuvádí jinou možnost (tedy kromě Pierra Miquela, který se zmiňuje o zápiskách Schwartzkoppena a o pravděpodobném ukradení) a tak už je věc v podstatě již od úplného začátku zahalena do závoje tajemství, nepravdy a nejistoty. Ať už je pravda jakákoliv, tento rukopis, nazývaný *le bordereau*, neboli „soupis“, se tedy stal hlavní příčinou Dreyfusova odsouzení, a není tolik podstatné, jak a kde byl objeven.

Český překlad knihy *Velké procesy* uvádí podobu soupisu následovně:

„*Monsieur, přestože od Vás nemám zprávu, že byste se se mnou chtěl setkat, posílám Vám některé zajímavé materiály:*

1. *Nákres hydraulického tlumiče zpětného rázu u 120mm děl a popis, jak toto zařízení funguje*
2. *Nákres rozmístění krycích jednotek (nový plán obsahuje některé změny)*
3. *Náčrt změny v dělostřeleckém výcviku*
4. *Náčrtky o Madagaskaru*
5. *Návrh střeleckého předpisu pro polní dělostřelectvo (14. března 1894)...*“²⁷

Tento dokument zachytil major Henry, pracovník Zpravodajské služby, která působila na ministerstvu války pod nenápadným označením „Statistický úřad“,

---

Millescampové svěřil a ta, s vidinou zisku, vše prozradila na německé ambasádě. Agent ji nechal zatknout a Millescampová byla odsouzena na 5 let vězení. (Zdroj: DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 52)

²⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 52

²⁶ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 264-265

²⁷ Tamtéž, str. 265

na konci září roku 1984. Předal jej svému nadřízenému, podplukovníku Sandherrovi. Ten nařídil okamžité pátrání po zrádci. Generální štáb byl přesvědčen, že jím musel být některý z jeho příslušníků, neboť k těmto dokumentům lidé „z venku“ neměli přístup.

Vzhledem k obsahu soupisu bylo pátrání zúženo pouze na dělostřelectvo. Velitel čtvrtého úřadu a jeho náměstek objevili podobnost písma soupisu a písma stážisty Generálního štábu, kapitána Dreyfuse, a tak podezření padlo na něj.²⁸ „Na faktu, že ihned upadl do podezření právě on a ne někdo jiný, měla identifikace rukopisu jen nepatrný podíl; to se ostatně brzy ukázalo. Kapitán Dreyfus byl prostě podezřelý sám o sobě, protože mezi ostatní dobře nezapadl: byl parvenu, byl Alsasan a byl žid.“²⁹ Také předpokládám, že jejich přesvědčení bylo umocněno taktéž protižidovskou zaměřenou Drumontovou kampaní.

Alfred Dreyfus byl kapitánem dělostřelectva, jemuž se kvůli jeho židovskému původu, i přes jeho dosavadní vynikající výsledky, dostalo u závěrečných zkoušek na *L'École de Guerre* horšího hodnocení. Důvodem pro takové hodnocení byl názor generála Bonnefonda, že Židé nemají ve francouzské armádě co dělat. Jeho rasisticky motivovaný, diskriminující čin byl příčinou toho, že Alfred Dreyfus pak obdržel o několik stupňů nižší hodnost.³⁰

O výsledku šetření je 6. října informován generál de Boisdeffre, tehdejší náčelník Generálního štábu, který o tom ihned informuje ministra války, generála Merciera. Mercier obeznámil prezidenta republiky Jeana Casimir-Périera a předsedu vlády Charlese Dupuye. A ten pak povolal tehdejšího ministra spravedlnosti (Guérin) a ministra zahraničních věcí (Hanotaux) na malou poradu, kde bylo rozhodnuto, že se bude konat velmi tajné vyšetřování, aby se předešlo diplomatickým komplikacím. Bylo jim jasné, že od počátku jde o státní záležitost.³¹

Rukopisy Dreyfuse a soupisu jsou ještě několikrát porovnány několika osobami, zejména majorem du Paty de Clamem, který byl pověřen vyšetřováním a který dospěl k závěru, že jsou shodné. Poté byly udělány dva odborné rozborů. Expert Francouzské banky Gobert sice našel určité podobnosti, ale zároveň upozornil

---

²⁸ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 25

²⁹ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 265

³⁰ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 29

³¹ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 24

na jisté odchylky s konstatováním, že anonymní dopis může pocházet od osoby odlišné od podezřelého. To však některé zúčastněné neuspokojilo.³²

Zato pan Alphonse Bertillon, zakladatel antropometrie (vědy zabývající se měřením lidského těla, s jejíž pomocí je možné identifikovat pachatele), vypracoval posudek, ve kterém potvrdil jednoznačnou totožnost obou rukopisů. Nutno podotknout, že tehdy grafologie coby vědní metoda byla ještě relativně mladá a také, že „*Bertillon vlastně ani není znalec písma.*“³³ Později, po Dreyfusově zatčení, byly provedeny ještě další znalecké posudky, jejichž výsledky se lišily. O soupisu tedy „*dva znalci z pěti prohlašují, že nepochází z ruky kapitána Dreyfuse*“³⁴ Tomuto faktu ale nikdo z Generálního štábu nevěnoval pozornost a jak se později ukáže, ani soud se těmito výsledky nenechal příliš znepokojit.

A tak je Alfred Dreyfus dopisem ze 13. října povolán, aby se v pondělí 15. října 1894 v 9 hodin ráno v civilním oblečení dostavil z důvodu generální inspekce, na ministerstvo války. Zde má za úkol něco sepsat místo majora du Patyho de Clam, který předstírá, že má zraněnou ruku. Major, který už má u sebe zatýkácí rozkaz podepsaný generálem Mercierem z předešlého dne, ho po chvíli, kdy mu něco diktuje, přeruší slovy „*Třese se vám ruka.*“, na což kapitán Dreyfus odpovídá, že má zkrchlé prsty. Je du Patym upozorněn, ať si dává pozor, že se jedná o důležitou věc. Než může vůbec Dreyfus dopis dokončit, je obviněn ze zločinu vlastizrady a zatčen.³⁵ Proti tomu Dreyfus vehementně protestuje a odmítá použít revolver záměrně připravený du Patym. Křičí přitom: „*Já se nechci zastřelit, protože chci žít, abych mohl dokázat svou nevinu.*“³⁶ Nakonec je odveden do vojenské věznice Cherche-Midi.

Je mu zakázána jakákoliv komunikace s kýmkoliv, včetně rodiny. Poté v jeho domě následuje návštěva majora du Patyho. Du Paty Lucii Dreyfusové oznamuje, že její manžel byl zatčen, avšak nesděluje jí žádné důvody a výslovně jí zakazuje o jeho uvěznění s kýmkoliv mluvit (zákaz se vztahoval na celou rodinu). Na případné dotazy má dopovídat, že manžel je na služební cestě. S návštěvou je spojena

---

³² CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 38

³³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 27

³⁴ Tamtéž, str. 28

³⁵ Tamtéž, str. 26

³⁶ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 39

i domovní prohlídka, při níž du Paty pátrá po stejném kusu papíru, na jakém je napsán soupis.³⁷

Alfred Dreyfus musel v cele vytrpět sedm výslechů majora du Paty de Clam, ze kterých nevzešly žádné výsledky. Major ho nechával psát úryvky soupisu ve všech možných polohách a dokonce ho jednou přišel vyslýchat i v noci během spánku a namířil na něj lampu, aby ho překvapil a zmátl. Po veškeré námaze, kterou tomu věnoval, a šikaně vůči Dreyfusovi, du Paty po dvou týdnech rezignuje a prohlašuje šéfovi Generálního štábu, že důkaz, který byl základem pro zatčení, je natolik křehký, že spíše vyústí v osvobození.³⁸

Celá rodina byla jeho zmizením ochromena. Manželka Lucie mohla poslat jeho bratru Mathiemu depeši, aby co nejdříve přijel do Paříže, až na konci měsíce. Ten, jakmile svou švagrovou spatřil na nádraží bez doprovodu svého bratra, pochopil, že je s ním něco v nepořádku.³⁹

Mathieu Dreyfus pak věnoval veškerý svůj čas, jmění, energii, a troufám si tvrdit, i velkou část svého života několikaletému boji za spravedlnost, revizi procesu a očištění jména svého mladšího bratra, potažmo i celé rodiny, neboť od začátku pevně věřil v bratrovu nevinu. Muselo pro něj být jistě vyčerpávající stále opakovat vyprávění o všech událostech týkajících se bratrova zatčení či obvinění, když se snažil přesvědčit své přátele a známé o Alfredově nevině. Stále měl víru, že jednou odhalí skutečného viníka a dokáže pravdu. A právě tato víra ho neustále hnala dopředu.

Nejdříve bylo důležité sehnat a přesvědčit nějakého advokáta, jenž by Alfreda Dreyfuse ochotně zastupoval. Jako první byl o pomoc požádán doktor Waldeck-Rousseau, který ale kvůli své politické angažovanosti odmítl. Doporučil ovšem svého přítele doktora Edgara Demange, který s jednou jedinou výhradou⁴⁰ obhajobu přijal.⁴¹

Ze začátku pro ně bylo velmi těžké najít přívržence, kteří by jim s bojem pomohli. Jedním z prvních stoupenců, byl spisovatel, literární kritik a žurnalista Bernard Lazare, a také Forzinetti, ředitel vojenské věznice. Mezi dalšími byli

---

³⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 16

³⁸ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 40

³⁹ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 68

⁴⁰ Výhrada znamenala možnost odmítnutí obhajoby, v případě, že by v obžalovacím spisu narazil na jakoukoli pochybnost o kapitánově nevině.

⁴¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 20

i někteří politici a literáti, jako např. Joseph Reinach, Marcel Prévost, Anatole France a další.

Je všeobecně známo, že tisk vždy velmi intenzivně ovlivňuje veřejné mínění a ani v této kauze tomu nebylo jinak. Čtrnáct dní po Dreyfusově zatčení pronikne první zpráva o uvěznění zrádce do tisku. S největší pravděpodobností je to major Henry, kdo do redakce *La Libre Parole* posílá informaci o zatčení francouzského důstojníka za vlastizradu s tím, že se o něm říká, že je na cestách, aby věc zůstala utajena. A tak ve výše zmíněném listu 29. října vychází článek ohlašující zatčení a tázající se: „Proč vojenská moc udržuje vše v tichosti?“⁴² Ten samý list, vedený zapřisáhlým antisemitou Édouardem Drumontem, rovněž obdržel 1. listopadu důvěrnou zprávu přímo z věznice Cherche-Midi, že zrádcem je Dreyfus. „*Na zprávu se samozřejmě vrhla většina pařížských novin a vymýšlela k ní vlastní details. Se svou nenávistnou troškou do mlýna přispěchaly ihned – jak jinak – katolické noviny La Croix: „Kdykoli v naší zemi dojde ke krádeži, korupci nebo zradě, vždycky za tím stojí žid, spřádá komplot, chystá léčku, připravuje zbraně, zrazuje nebo zradu řídí.“ Vina důstojníka Dreyfuse dávno ještě nebyla prokázána a pro veřejnost, evidentně ovlivněnou protižidovskými náladami, už byla nesporná.*“⁴³

Během podzimu 1894 „*v novinách pokračovala prudká a vzrušená kampaň*“.⁴⁴ Objevovaly se lživé historicky o životě kapitána Dreyfuse, jeho stycích a cestách do ciziny a lidé tomu věřili, nikdo nepochyboval o jejich pravdivosti. Mathieu Dreyfus se všemožně snažil oslovit novináře a přimět je na svou stranu, ale nedařilo se mu. Jak sám píše: „*Jen jediný novinář byl ochoten mě přijmout: pan Emile Bergerat. Laskavě mě vyslechl, byl dojat mým vyprávěním a uveřejnil v Le Journal článek, v němž se statečně dovolával pro mého bratra, pro žida, práva být nevinný*“.⁴⁵ Ostatní noviny ho zdvořile odmítly.

3.1.2. Odsouzení

Vláda sice zprvu váhala, ale pravděpodobně vlivem Drumotova a podobného nátlaku tisku se nakonec rozhodla pro řešení. Náhle nastal poměrně rychlý sled událostí. Už 3. listopadu byla proti Alfredu Dreyfusovi vznesena obžaloba

⁴² MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 26

⁴³ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 266

⁴⁴ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 20

⁴⁵ Tamtéž, str. 21

pro vlastizradu. Na rozporuplné výsledky znaleckých posudků nikdo nebral ohled. „*Vojenský vyšetřovatel major du Paty de Clam nechával úplně demoralizovaného kapitána v jeho cele psát na diktát další a další texty, aby zfabrikoval nové indicie.*“⁴⁶

27. listopadu vychází v *Le Figaro* rozhovor s generálem Mercierem, v němž ministr války prohlašuje, že vina kapitána Dreyfuse je jednoznačná a prokazatelná. Ač „*tímto jednáním... porušil generál Mercier svou nejsvětější povinnost, totiž úctu k soudcovské nezávislosti*“⁴⁷, žádného popření tohoto výroku se veřejnost nedočkala. Určitě to nebyl pouze tento skutek, který ovlivnil soudce vojenského soudu při rozhodování o vině a trestu kapitána Dreyfuse. O tom se ostatně zmíním ještě později. Ale myslím si, že na veřejnost tento článek zapůsobil velmi, neboť veřejnost je zkrátka médií snadno ovlivnitelná. To nakonec platí i v dnešní době. K tomu ještě připočteme fakt, že tehdy byla armáda považována za autoritu, měla moc a lidé ji respektovali a viděli v ní národní sílu.

Nicméně, 4. prosince 1894 je vojenským velitelem v Paříži, generálem Saussierem, podepsán rozkaz k zahájení procesu a svoláno zasedání vojenského soudu na 19. prosince. „*Téhož dne byly obžalovací spisy předány advokátu Demangeovi a jeho tajemníku Collenotovi.*“⁴⁸ Obsahem spisů byl jeden jediný dokument, na jehož základě bylo vůči kapitánu Dreyfusovi vzneseno obvinění – anonymní soupis pěti dokumentů, které obsahovaly citlivé údaje týkající se francouzské armády a které byly předány Německu. Žádná jiná upřesňující informace, kromě posudků soudních znalců v oboru písma, zde nebyla. Jak jsem již uvedla výše, dva znalci z pěti vyloučili, že by šlo o rukopis kapitána Dreyfuse. Žádné jiné důkazy proti obviněnému v tuto chvíli neexistovaly.

Nyní bylo potřeba oslovit svědky a požádat je, zda by přišli vypovídat. Tento úkol měl na starosti Mathieu. Bohužel se ale setkal s odmítavými odpověďmi.

Co se týče soupisu, šéf *Sûreté*, což je v podstatě ekvivalent Státní bezpečnosti⁴⁹, která spadala pod ministerstvo vnitra, pátral jak v bytě Alfreda Dreyfuse, tak v bytě jeho tchána, pana Hadamarda po dalších listech tohoto vzácného

---

⁴⁶ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 266

⁴⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 21

⁴⁸ Tamtéž, str. 25

⁴⁹ Nikoliv v pejorativním slova smyslu, jak by to bylo chápáno u nás, *Sûreté* je ve své podstatě národní bezpečnostní služba

papíru. Nikde takový papír, který nebyl běžně k dostání, nenašel. Podobný exemplář našel jen u jednoho obchodníka v celé Paříži.

Mathieu měl možnost nahlédnout do obžalovacích spisů prostřednictvím soudního zapisovatele Vallecalla, který mu je za poplatek na okamžik ukázal. Když uviděl inkriminovaný dopis, jeho pocity byly takovéto: „*Byl jsem ohromen. Rukopis na této písemnosti měl pouze neurčitou podobnost s bratrovým písmem, nestejnosti byly zřejmé a bily do očí.*“⁵⁰ Otázka, proč si Mathieu nějakým způsobem neobstaral kopii či fotografii soupisu, zůstává bez odpovědi. Já se domnívám, že se nechtěl dopustit žádného, byť i nevýznamného, protiprávního jednání a z opatrnosti tedy tuto možnost nevzal vůbec v úvahu.

Ve středu 19. prosince v poledne je tedy proti kapitánu Dreyfusovi zahájeno trestní řízení, které se koná, z důvodu vojenské příslušnosti kapitána Dreyfuse, před vojenským soudem v Paříži. Sídlo soudu se nacházelo na druhé straně ulice, naproti věznici Cherche-Midi.⁵¹ Vzhledem k tomu, že k rozhodování o vojenských věcech byl příslušný vojenský soud, průběh jednání se řídil Zákonem o vojenské justici, tedy *Code de justice militaire*, z roku 1857. Tento zákon ustanovoval sedmičlennou válečnou radu a spolu s ní byl v soudní síni přítomen rovněž vládní komisař, zpravodaj a zapisovatel.⁵²

Zanedlouho po zahájení však bylo přes všechny protesty advokáta Demange rozhodnuto, že se v přelíčení bude pokračovat s vyloučením veřejnosti, což bylo právo válečné rady obsažené v ustanovení článku 113 Zákona o vojenské justici.⁵³ Tato skutečnost, podle mého naznačuje, že už tehdy se vojenské autority snažily něco skrýt.

To, co se odehrávalo v jednací síni, pak doktor Demange vyprávěl Mathiemu a Lucii Dreyfusovým při jejich večerních návštěvách u něho doma. Všichni předvolaní znalci písma potvrdili své posudky, kromě Bertillona. Ten svou několikahodinovou výpověď ověřil různými teoriemi o záměrné modifikaci písma a dalšími výmysly.⁵⁴ Otázkou je, zda a do jaké míry byl Bertillon při práci na rozboru

---

⁵⁰ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 30

⁵¹ REINACH, Joseph. *Histoire de l'affaire Dreyfus: Le procès de 1894 [Vol. 1]*. Paris: Éditions de la Revue blanche, 1901, str. 384

⁵² CHARLES-LAVAUZELLE, Henri, ed. *Code de justice militaire pour l'armée de terre (9 juin 1857): Annexes, formules, modèles et dispositions diverses*. Paris: H. Charles-Lavauzelle, 1908, str. 4-6

⁵³ REINACH, Joseph. *Histoire de l'affaire Dreyfus: Le procès de 1894 [Vol. 1]*. Paris: Éditions de la Revue blanche, 1901, str. 365

⁵⁴ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 32-33

ovlivněn. Teď už nešlo pouze o jeho nedostatečnou znalost grafologie, nýbrž i jeho vlastní zájem na pošpinění údajného zrádce. Zda byl pouze silně protižidovsky zaujatý nebo jednoduše zkorumpovaný, se mi nepodařilo vypátrat.

Důležitým momentem byla rovněž výpověď majora Henryho, který tvrdil, že určitá vážená osoba (kterou nemohl jmenovat) ho již v březnu roku 1894 upozornila, že v generálním štábu je zrádce. Tatáž osoba mu prý v červnu potvrdila, že jde o příslušníka druhého úřadu. Pak ukázal na kapitána Dreyfuse a řekl: „A zrádce je zde.“⁵⁵ Na tomto místě musím upozornit na mírně se rozcházející informace týkající se úřadu, v němž kapitán Dreyfus působil. Když se pátralo po do té doby neznámém viníku, byl Alfred Dreyfus zařazen ve čtvrtém oddělení a major Henry zde tvrdí, že zrádce byl ve druhém. Pravděpodobně měl tedy major Henry mylné informace, protože i přes naléhání kapitána Dreyfuse a jeho obhájce, doktora Demange, odmítl prozradit jméno dotyčné vážené osoby a přísahal, že Dreyfus je vinen.⁵⁶ Tato okolnost ovšem není z hlediska právního rozboru aféry příliš podstatná.

V souhrnu byl tedy jediným přímým důkazem onen soupis zaznamenaný na zvláštním druhu papíru, který nebylo možné běžně sehnat, a jehož další exempláře nebyly nalezeny ani u obžalovaného doma, ani u jeho příbuzných. A přesto soud v sobotu 22. prosince 1894 vynesl jednomyslný rozsudek, kterým prohlásil kapitána vinným a odsoudil ho k nejvyššímu trestu: zbavení vojenské hodnosti, degradaci a doživotnímu vyhnanství v pevnosti. Odvolání bylo 31. prosince zamítnuto.

Teprve později vyjde na povrch informace, že při závěrečné poradě byl soudcům předložen tajný fascikl, o kterém neměl ani obhájce, ani obžalovaný nejmenší ponětí. A právě na základě tohoto spisu došel soud ke svému verdiktu. Pod záminkou „bezpečnosti státu“ ovšem nesměl být veřejně ukázán.

Zdrcený kapitán nechápal, jaká nespravedlnost se mu přihodila. Doktor Demange i bratr Mathieu ho museli přesvědčovat, aby nespáchal sebevraždu (jež by mohla být pochopena jako uznání viny), a aby věřil, že pravda se v budoucnu ukáže.⁵⁷ Jaké myšlenky se mu asi honily hlavou, když ho vrátili do cely, jaké zklamání a křivda mu byly způsobeny.

---

⁵⁵ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 29

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 35-38

Pro ukončení této epizody okázalým způsobem bylo potřeba zorganizovat velkolepou podívanou při degradaci, která by ochladila představitelství veřejnosti. Degradace se konala jednoho studeného rána počátkem ledna 1895 na nádvoří Vojenské školy, kde Dreyfus prožil velkou část svého profesního života. Přes skandování davu hesel jako „Smrt Židům!“ a „Na smrt se zrádce!“ vystupoval Alfred Dreyfus velmi důstojně a vzpřímeně a neustále opakoval, že je nevinen. Důstojník provádějící akt degradace mu strhal všechny odznaky a zlomil jeho šavli. Kapitánovo klidné chování, čistý hlas, jeho rytmický krok a volání, že je nevinný, ponechaly nejednoho člověka na pochybách o jeho skutečné vině.⁵⁸

„Současníci si nedovedli vysvětlit, odkud se pevný Dreyfusův postoj vzal. Nevěděli, jak chvatně a špatně pracovala vojenská justice, jak velkopansky smetla ze stolu všechny námitky proti jednomu přijatému mínění, že autorem „seznamu“ je Dreyfus.“⁵⁹ Nikdo se ale neodvážil pochybovat veřejně. Alfred Dreyfus byl v průběhu následujících měsíců deportován na Ďábelský ostrov (nejmenší z ostrovů Spásy) nedaleko pobřeží Francouzské Guayany.

---

⁵⁸ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 31

⁵⁹ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 267

4. BOJ ZA REVIZI

4.1. Hledání důkazů na obhajobu

Po kapitánově deportaci na Ďábelský ostrov se věc pro mnohé zdála být u konce. Nikoliv však pro jeho rodinu a nejbližší okruh přátel. Jak jsem již zmínila výše, Mathieu Dreyfus obětoval téměř vše do boje o očištění bratrova jména.

Co se týče získávání důkazů na bratrovu obhajobu, s těmi to nebylo jednoduché. Zpočátku vlastně ani k žádným nedospěli. To ostatně dokazuje i fakt, že Mathieu Dreyfus často komunikoval s mladou jasnovidkou Léonií, která mu v hypnotickém stavu zprostředkovávala některé informace.⁶⁰

Především se zmínila o nějakých dokladech, které byly tajně ukázány soudcům a o nichž obhajoba nevěděla. Tato skutečnost se mu potvrdila v únoru 1895. Doktor Gibert, který spolupracoval s Léonií, se znal s tehdejším prezidentem republiky Félixem Faurem. Na audienci mu prezident sdělil, že Alfred Dreyfus nebyl odsouzen jen kvůli soupisu, ale významnou roli zde sehrály tajné dokumenty předložené soudcům v poradní místnosti. Prý z důvodu státní bezpečnosti nemohly být ukázány ani obžalovanému, ani jeho obhájci. „*Proces s vyloučením veřejnosti byl tedy jen komedie.*“⁶¹

V poradní místnosti se tedy nakonec událo to nejdůležitější z celého soudního líčení, k debatě došlo pouze mezi soudci a tak nikdo jiný již neměl možnost jejich konečné rozhodnutí nikterak ovlivnit. Považuji za ohavnost podstrčit soudcům tajně spis, se kterým se obžalovaný neměl právo seznámit, natož se k němu vyjádřit. Tímto bylo zcela jistě porušeno právo na spravedlivý proces. Ačkoli v té době ještě pravděpodobně takto nebylo nikde závazně formulováno⁶², jistě šlo o nespravedlivý čin, který byl takto chápán už tehdy.

A co tolik nebezpečného pro stát spisy obsahovaly, že je nemohl spatřit ani obhájce? Co to muselo být za veliké státní tajemství, jež nesmělo být odhaleno, ale zároveň jej mohlo spatřit sedm soudců vojenského soudu?

Jak teď mohl Mathieu Dreyfus zasáhnout, když neměl žádné přívržence ani v tisku, ani mezi politiky a do toho se jej policie snažila všemožně kompromitovat,

---

⁶⁰ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

⁶¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 43

⁶² Ačkoliv se některé základní zásady soudního řízení objevily již například v Habeas Corpus Act či anglické Bill of Rights z roku 1689, právo na spravedlivý proces je řádně zakotveno až od roku 1950 v Evropské úmluvě o lidských právech.

ať už tak, že ho sledovala na každém kroku, otevírala mu poštu, nebo k němu posílala své agenty ve snaze podstrčit mu kompromitující dokumenty.⁶³ Nadále se snažil obcházet redakce novin i politické kruhy, jenomže byl vždy odmítnut. Ani podpora přátel nebyla příliš valná. Věřím, že v té době, ač doufal v lepší budoucnost, musel často pociťovat úplnou beznaděj. O to více ho obdivuji za to, že ve svém urputném boji nikdy nepřestal.

Na jaře roku 1895 se Mathieu Dreyfus posunul o krůček blíže při pátrání po pravém viníku. Doktor Demange mu sdělil, že od svého kolegy z Justičního paláce obdržel důvěrnou informaci, že jeho bratr byl odsouzen nikoliv na základě soupisu, ale na základě důkazu předloženého v poradní síni, o kterém obhajoba nevěděla.⁶⁴ Oním důkazem byl údajný dopis psaný jedním vojenským atašé jinému vojenskému atašé sídlícímu v Paříži, obsahující sousloví „ten mizera D...“. Jaké důležité a tajné informace tento dokument obsahoval, že nemohl být veřejně zpřístupněn, aniž by byla ohrožena bezpečnost země?

4.2. Objevení pravého pachatele

V červenci 1895 se do čela francouzské zpravodajské služby dostává plukovník Georges Picquart, který nahrazuje ve funkci plukovníka Sandherra. Mathieu Dreyfus mezitím stále hledá podporu ve vlivných kruzích, až ji nakonec nachází u Bernarda Lazara. Nejprve ho žádal o získávání dalších podporovatelů jeho bratra v novinářském prostředí, poté o anonymní sepsání jeho poznámek o procesu, které by mohlo na veřejnost kladně zapůsobit a přinutit ji k zamyšlení.⁶⁵ „*Lazare, sympatizující s anarchisty, byl skálopevně přesvědčen o kapitánově nevině a v krátké době napsal leták, v němž rozcupoval obžalobu proti Dreyfusovi a za hlavní motiv jeho odsouzení označil antisemitismus.*“⁶⁶ Nakonec však, z opatrnosti, Dreyfusova rodina dovolila publikaci letáku až o rok později, neboť chtěli primárně využít právní cesty.

---

⁶³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 44

⁶⁴ Tamtéž, str. 43

⁶⁵ Tamtéž, str. 57

⁶⁶ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 267-268

Nový šéf Zpravodajské služby Picquart „se jako poctivý a inteligentní důstojník nespokojil s dosavadními důkazy a zahájil další vyšetřování.“⁶⁷ Otevírá tedy Dreyfusův spis, aby se s ním seznámil a pokud možno ho doplnil.

„Zdánlivě mrtvý případ nečekaně ožil na jaře 1896...“⁶⁸, když se mu od jeho podřízeného Henryho do ruky dostane dopis, tzv. *le petit bleu*, neboli „modráček“. Šlo o telegram potrubní pošty od Schwartzkoppena adresovaný jistému majoru Walsin-Esterházyemu následujícího znění:

„Pan major Esterházy, 27 rue de la Boenfaisance.

Očekávám především podrobnější vysvětlení než to, které jste mi nedávno o nedořešené otázce poskytl. Proto Vás prosím, abyste mi ji dal písemně, abych se mohl rozhodnout, zda mohu pokračovat ve svých stycích s firmou R... nebo ne. (podepsán) C...t.“⁶⁹

Tento telegram, kterým chtěl německý přidělenec ukončit vztahy s Esterházym (o kterých mimochodem německý velvyslanec hrabě Münster nevěděl a ani je neschvaloval⁷⁰), nakonec nebyl nikdy odeslán. Byl obsahem jednoho z kornoutů uklízečky Bastienové, která nadále nosila francouzské kontrašpionážní službě roztrhané papíry z odpadkových košů německé ambasády. Schwartzkoppen o telegramu tvrdil, že jej osobně donesl na poštu, kam ho sledoval agent zpravodajské služby a telegram sebral, ještě než byl opatřen známkou. Stejně jako soupis byl roztrhán, aby se tím zakryl jeho skutečný původ a aby jej našel a sestavil generál Lauth, který skládal roztrhané dokumenty z kornoutů.⁷¹

Picquart se tedy pouští do vyšetřování a posléze zjišťuje, poté, co si od nadřízených vyžádá Esterházym psané a podepsané papíry, že jeho rukopis je shodný s rukopisem soupisu. Zjišťuje také, že jde o příslušníka maďarského šlechtického rodu, o člověka zahlceného dluhy a hazardního hráče.⁷³ Na první pohled je tedy zřejmé, že právě tento major je pravým zrádcem a že důkazy vznesené proti

⁶⁷ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

⁶⁸ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

⁶⁹ Přeloženo z: „Monsieur, le commandant Esterhazy, 27 rue de la Boenfaisance. J'attends avant tout une explication plus détaillée que celle que vous m'avez donnée l'autre jour sur la question en suspens. En conséquence, je vous prie de me la donner par écrit pour pouvoir juger si je peux continuer mes relations avec la maison R... ou non. C...t.“ (Zdroj: CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 53)

⁷⁰ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

⁷¹ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 53-54

⁷³ MIQUEL, Pierre. *L'affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 35

Dreyfusovi v roce 1894 byly nesprávné a že došlo k zásadní formální chybě, když tajné spisy nebyly předloženy obhajobě. Armáda se nicméně nenechá tímto zjištěním zviklat a v rámci zachování své autority se bude za každou cenu snažit nepřiznat svoji chybu. Armáda se přece totiž nikdy nemýlí...

Picquart na podzim o svém objevu informuje své nadřízené, především náčelníka generálního štábu generála Boisdeffra a jeho zástupce generála Gonse, a snaží se je přesvědčit o nutnosti revize procesu. Ti mu ale zakáží se věci dále zabývat a ze strachu možného ztrapnění generálního štábu, podkopání autority armády a ve snaze vše ututlat, ho raději převedlí do Tuniska, kde se rebelové bouří proti francouzské koloniální nadvládě. Picquart ovšem nechtěl věc nechat jen tak ležet a ještě „*před odjezdem se se svým tajemstvím svěřil svému příteli, který po určité době informoval senátora Scheurera-Kestnera*“.⁷⁴ Na jeho pozici nastupuje snaživý major Henry, který od svých šéfů dostává za úkol „obstarat“ dokument usvědčující Dreyfuse.

Zanedlouho Henry svým nadřízeným přináší dopis psaný Panizzardim, italským vojenským atašé, adresovaný Schwatzkoppovi, podepsaný „Alexandrine“. Nikdo z nich se neznepokojuje faktem, že jde o padělek, ostatně proč také, když jej sami nechali vytvořit.⁷⁵ Později bude tento kousek znám jako *le faux Henry* („Henryho padělek). Schwatzkopp s Panizzardim již byli dlouho v kontaktu, jelikož Itálie a Německo byly v té době spojenci. Není proto divu, že spolu zahraniční vojenští přidělenci komunikovali a spolupracovali.

Na podzim roku 1896 případ ožívá v tisku. V září vychází v *L'Éclair* článek s názvem „Zrádce“, který veřejnosti odkryl existenci tajného spisu, v němž se objevilo sousloví „ten mizera D...“. Pro intenzivnější přesvědčení byl obrat upraven na „ten dobytek Dreyfus“, ačkoli se původně písmeno D vztahovalo na někoho jiného. Článek mimo jiné potvrzoval, že korespondence obou zahraničních vojenských přidělců je zadržována a čtena již od roku 1894. Jako reakci na tento článek, v němž je hanobena pověst jejího muže, posílá Lucie Dreyfusová Národnímu shromáždění (tedy Parlamentu) petici, ve které žádá o přezkoumání soudního procesu s jejím manželem. Petici pak uveřejnil *Le Figaro* a další noviny. Ta ovšem byla, prý z důvodu nedostatku důkazů, zamítnuta. Politický svět se tak revizionistům

⁷⁴ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

⁷⁵ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 268

uzavřel. Navzdory tomu lze od tohoto okamžiku mluvit o záležitosti již jako o „Aféře“.

Na podporu Dreyfusovy nevinny vychází v Bruselu brožura Bernarda Lazara s názvem „Justiční omyl. Pravda o Dreyfusově aféře“. Bernard Lazare oslovil některé známé novináře a literáty a brožuru také distribuoval v Parlamentu.⁷⁶

Do historie procesu se taktéž zapsal jako důležité datum 10. listopad 1896, kdy list *Le Matin* otiskl faksimile soupisu. Po několika dnech vyšlo na povrch, že redakci jej prodal pan Teyssonières, který patřil mezi soudní znalce v procesu z roku 1894. Byl to významný okamžik. Přes všechny ty strasti, neúspěchy a pomluvy, které musela rodina snášet, jim konečně svítla nějaká naděje. Nyní mohli pořádně začít pátrat po skutečném autorovi a mohli dokázat, že písmo kapitána Dreyfuse je viditelně odlišné od soupisu.⁷⁷ Podotýkám, že o objevu plukovníka Picquarta ještě v té době neměla veřejnost tušení, neboť jej Generální štáb tajil.

Dreyfusovi začali rozšiřovat kopie soupisu spolu se vzorky písma kapitána, aby se s nimi veřejnost měla šanci seznámit a případně poznat skutečného pisatele. To, že se každý mohl sám na vlastní oči přesvědčit, jak moc se oba vzorky rozcházejí, je mnohem účinnější než jen číst a poslouchat přetransformované a mnohdy přibarvené informace od médií.

Najednou se k nim začali přidávat další stoupenci, přesvědčení o Dreyfusově nevině, ale Mathiemu se stále nedařilo přimět na svou stranu nějakého politika, který by mohl využít svého postavení a veřejně vystoupit a promluvit o nespravedlnosti a nezákonnosti, které se vůči Alfredu Dreyfusovi jisté osoby, respektive generální štáb, dopustily.

Nechali udělat několik nezávislých posudků od věhlasných znalců písma ve Francii i v zahraničí a zveřejnili je. „Všichni znalci se shodli na tom, že soupis není dílem kapitána Dreyfuse.“⁷⁸ Tyto posudky pak chtěli začlenit do nového vydání brožury Bernarda Lazara. Lazare kontaktoval Josepha Reinacha, advokáta a publicistu, aby ho získal na stranu boje za spravedlnost. To však nebylo nikterak složité, neboť Reinach byl od počátku přesvědčen o Dreyfusově nevině, a jak píše Mathieu Dreyfus: „byl jedním z nejčinnějších obhájců pravdy.“⁷⁹

---

⁷⁶ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 35-37

⁷⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 72

⁷⁸ Tamtéž, str. 74

⁷⁹ Tamtéž, str. 75

Od něj také přišel Lucii Dreyfusové v létě 1897 dopis, že senátor Auguste Scheurer-Kestner, alsasan, zná důkaz o nevině jejího manžela a že na podzim se pokusí přesvědčit vládu, aby povolila revizi procesu.⁸⁰ To, že vláda rozhoduje o procesu je poněkud zvláštní situace, hovoříme-li o nezávislosti a nestrannosti soudu v tom smyslu, jak by tomu mělo být dnes. Jsem si vědoma toho, že šlo o státní záležitost, ale i přesto jsem přesvědčena, že o těchto věcech by měla rozhodovat nezávislá instituce, k tomu předem určená a politika by do věci neměla zasahovat. Na druhou stranu, díky jejímu vlivnému působení, měla schopnost zapůsobit na řadu dosud pochybujících o Dreyfusově nevině.

Pan Scheurer-Kestner se na stranu Dreyfusových stoupců přiklonil poté, co získal informaci o Picquartově objevu od jeho přítele pana Lebloise, advokáta u odvolacího soudu, jemuž Picquart své tajemství sdělil. Postavil se pak do čela boje za revizi, protože věřil, že jeho bezelstná pověst spojená s vlivným postavením mu k tomu pomůže. A i přes všemožné překážky a nástrahy svůj boj nevzdával.⁸¹

Stále však převládal strach z poškození jména a autority armády, a tak vláda vydala tisku oficiální prohlášení, že „Dreyfus byl odsouzen legálně a spravedlivě“. I tak se nadále pomalu rozšiřovala skupina stoupců Dreyfusovy nevinoty, tzv. *dreyfusardů*. Díky sympatiím George Clemenceaua, bývalého politika a šéfredaktora listu *L'Aurore* získala i „svoje“ noviny.⁸²

Počátkem listopadu 1897 kontaktuje Mathieua jistý bankéř de Castro. Pan de Castro v novinách, které otiskly soupis s rukopisy Alfreda Dreyfuse, poznal písmo svého bývalého klienta. Po návratu domů dohledal dopisy od onoho klienta a nabídl Mathieumu, že mu je ukáže. Na schůzce mu pak předložil faksimilii soupisu s dopisy. „*Neobyčejná podobnost písma okamžitě bila do očí.*“⁸³ Mathieu po důkladném porovnání všech dokumentů nabyt přesvědčení, že autorem soupisu je tatáž osoba. Její jméno bylo Esterházy. Od pana de Castra se dověděl, že to byl člen armády dočasně zbaven aktivní služby, člověk neblahé pověsti, který byl neustále bez peněz. S touto informací šel Mathieu ihned za senátorem Scheurer-Kestnerem a ten mu ji potvrdil. Pan Kestner dříve Lebloisovi musel slíbit, že věc nezveřejní

---

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 37-38

⁸² STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

⁸³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 81

a proto nemohl nikomu sdělit jméno pravého zrádce. Teď se mu ovšem velmi ulevilo.

Mathieu Dreyfus se se svým objevem svěčuje také doktoru Demangeovi, který má z nedávného případu ve spisech k dispozici Esterházyho dopisy. A i on se posléze na vlastní oči přesvědčuje, že pachatelem bude zřejmě Esterházy. Esterházy je dopisem psaným Mathieuem 16. listopadu veřejně obžalován jakožto skutečný autor soupisu. Hned 17. listopadu generál Saussier nařizuje předběžné vyšetřování, jímž pověřuje generála de Pellieux.⁸⁴

V téže době se tisk opět soustřeďuje kolem aféry. *Le Matin* publikuje rozhovor se senátorem Scheurer-Kestnerem, v *L'Aurore* Clemenceau pochybuje o zákonnosti Dreyfusova odsouzení, do redakce *Le Temps* přichází dopis od Gabriela Monoda, dalšího dreyfusovce, který považuje proces za justiční omyl, jehož se Dreyfus stal obětí. Bernard Lazare šíří plakáty a letáky, ve kterých zveřejňuje novější znalecké posudky srovnávající soupis a rukopis Dreyfuse. Ve *Figaru* Scheurer-Kestner odkrývá existenci tajného spisu, jenž byl předložen soudcům, na to odpovídají Esterházy s Henrym, podepsaní „Dixi“ v *La Libre Parole* a Kestner v dopise publikovaném v *Le Temps* veřejně prohlašuje, že Dreyfus je nevinný a uvádí počáteční slova dopisu Mathieua Dreyfuse adresovaného ministru války, v němž Esterházyho obžalovává.⁸⁵

4.3. Proces s Esterházym

4.3.1. Vyšetřování

V mezičase se na druhé straně bojiště odehrají jiné důležité okamžiky. V říjnu obdrží major Esterházy dopis nazvaný *Espérance* („Naděje“), v němž je informován, že bude obviněn ze zločinu, za který byl odsouzen Dreyfus. V té době už tráví volný čas mimo službu na venkově, avšak neprodleně po přečtení dopisu se vrací do hlavního města, kde se začíná tajně scházet s majory Henrym a du Patym de Clam a kují pikle proti Picquartovi.⁸⁶

---

⁸⁴ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 81-83

⁸⁵ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 71-72

⁸⁶ Chronology of the Dreyfus Affair. In: *Georgetown University website* [online]. 2000. Dostupné z: <http://www9.georgetown.edu/faculty/guieuj/dreyfuscase/Chronology%20of%20the%20Dreyfus%20Affair.htm>

V listopadu Picquartovi do Tuniska přichází dva telegramy podepsané *Blanche* a *Speranza*, a jeden dopis, které ho měly kompromitovat. Pár dní poté vychází v *La Libre Parole* článek „Dixi“ obviňující plukovníka, že je středem spiknutí proti Esterházy. K tomu všemu Schwartzkoppen na rozkaz svých nadřízených opouští svůj post v Paříži.⁸⁷

Ale vraťme se nyní k vyšetřování Esterházyho, či spíše plukovníka Picquarta, ve které se postupně proměnilo. Vyšetřovatel de Pellieux je přesvědčen, že Esterházy je nevinný a že se Mathieu pouze snaží najít někoho, kdo by nahradil jeho bratra. I z tisku vyplývalo, že se ministerstvo války snaží za každou cenu nepřiznat svou chybu a Esterházyho bránit. „*Bylo patrné a zřejmé, že ho generální štáb bere pod ochranu.*“⁸⁹ V novinách se na popud ministerstva objevovaly informace o tom, že Esterházy je pouhou obětí ošklivé machinace namířené proti němu a „*tuto machinaci měl zosnovat bývalý šéf Zpravodajské služby plukovník Picquart, spolčený s Dreyfusovou rodinou.*“⁹⁰

O plukovníku Picquartovi, jehož Mathieu Dreyfus neznal, se mu zmínil Scheurer-Kestner, když mu vyprávěl o tom, jak plukovník objevil v roce 1896 pravého viníka a zároveň mu sdělil, že existují dopisy od generála Gonse adresované plukovníku Picquartovi, v nichž se zmiňuje o možnosti, že je kapitán Dreyfus nevinný. Více už mu ale nepověděl.

Scheurer-Kestner požadoval po generálu de Pellieux, aby vyslechl Picquarta, ovšem objevily se námitky vznesené proti jeho žádosti. Nakonec se panu Kestnerovi podařilo na vojenských úřadech vymoci, aby byl plukovník Picquart povolán zpět do Paříže.

Vyšetřovatel de Pellieux především nenechal udělat odborné porovnání písma soupisu a Esterházyho dopisů, jejichž vzorky mu Mathieu Dreyfus přinesl. To by byla první věc, která by mě na jeho místě napadla, pokud bych ovšem nezamýšlela někoho krýt... Domovní prohlídka se nakonec nekonala u Esterházyho, nýbrž u Picquarta, který ač byl sice povolán z Tunisu zpět, se ještě nevrátil. Tento drobný nezákonný zásah do soukromí byl proveden s výmluvou na pátrání po nějaké tajné továrně. „*A veřejné mínění, pozorné, leč váhavé, bylo těmito podivnými zákroky*

---

⁸⁷ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 40

⁸⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 85

⁹⁰ Tamtéž

*a rozporuplnými tvrzeními v novinách hluboce zmateno. Čemu vlastně měli lidé věřit?*⁹¹

Proto bylo potřeba, aby o objevu Picquarta a o dopisech Gonse byla veřejnost informována. Mathieu Dreyfus se spolu s doktorem Demangem snažili přesvědčit senátora Kestnera, aby vystoupil před senátem a dopisy přečetl. Zviklaný Kestner ale nakonec couvl a rozhodl se, že nijak zasahovat nebude.

Generál de Pellieux byl zřejmě zaujatý vůči Dreyfusovi, což naznačuje fakt, že uvěřil každé, byť nepravděpodobnější historce, kterou mu Esterházy vyložil, včetně té, kde se zmiňoval o jakémsi „osvobozujícím dokumentu“ – důkazu o Dreyfusově vině - jenž se neznámo jak dostal z tajných archivů ministerstva války do rukou jisté „dámy v závoji“, která mu jej předala, a Esterházy ho odnesl zpět na ministerstvo a proti potvrzení ho vrátil. Řekla bych téměř s jistotou, že se de Pellieux takto choval na příkaz svých nadřízených. Ostatně, jediné, co mu zabránilo zastavit vyšetřování, byla korespondence Esterházyho adresovaná jeho bývalé milence, paní de Boulancy, publikovaná v *Le Figaro*, z níž bylo zřejmé jeho pohrdání Francií a sympatizování s Německem.⁹²

Generál de Pellieux tak uzavírá své vyšetřování a posílá Esterházyho před vojenský soud. Zároveň žádá i vyšetřování Picquarta, který je údajně vinen z „činů proti cti, nebo alespoň vůči službě“. Proti Esterházymu je 4. prosince vznesena obžaloba u vojenského soudu v Paříži. Soudním vyšetřováním je pověřen major Ravary.

Aféra se opět dostává do Parlamentu., kde se probouzí další politická debata. Ministerský předseda Jules Méline veřejně prohlašuje, že „Žádná Dreyfusova aféra neexistuje.“. Scheurer-Kestner nakonec sebere odvalu a vystupuje před Senátem se snahou přesvědčit své kolegy a získat je na svou stranu. Bohužel neúspěšně.⁹³

Podle zápisků Mathieua Dreyfuse byl Ravary zcela jistě zaujatý. Že by další zmanipulovaný člověk? Jaký se to vlastně odehrával děj za tlustou oponou generálního štábu? Veškeré machinace a nátlak jsou s odstupem času tak očividné, asi i tehdy pro určitou část lidí byly, ale tenkrát se tomu nejspíš nedalo nijak zabránit. Ravary stál samozřejmě na straně Esterházyho a Mathiemu v podstatě, lidově řečeno, „házet klacky pod nohy“ při jeho snaze dosáhnout konečně spravedlnosti. Například

---

⁹¹ Tamtéž, str. 85-86

⁹² Tamtéž, str. 86-87

⁹³ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 41

odmítl udělat expertizu písma soupisu, odmítl převzít některé dokumenty a zařadit je do spisu jako důkazy usvědčující Esterházyho. Dokonce odmítl provést šetření v místech, kde Esterházy coby příslušník posádky působil a místo toho, aby předvolal svědky, které Mathieu navrhl, poslal za nimi obžalovaného, aby je zastrašil.

Jednoho dne, když šel Mathieu k vojenskému soudu za majorem Ravarym, obdržel od soudního zapisovatele Vallecalla důvěrnou informaci, že nakonec byly provedeny expertizy písma a všichni tři znalci vyvrátili shodu soupisu a Esterházyho rukopisu.⁹⁴ Přišla další drsná a nespravedlivá rána. Jak je možné, že odborníci, kteří mají být nezávislí, vyloučí tak očividnou věc? Na to můj rozum zůstává hledět s ústy otevřenými dokořán. Celý proces musel být tak neuvěřitelně zmanipulovaný, až se člověku nechce věřit, že se to všechno opravdu událo. A vlastně to není tak moc dávno. I když, v porovnání s vykonstruovanými procesy, které se uskutečnily o mnoho let později v naší zemi v době komunismu, kdy se také často objevovala obvinění z vlastizrady a špionáže a podvržené důkazy, je celý proces s Alfredem Dreyfusem jednou krátkou epizodou, která sice zasáhla celou zemi, ovšem poškodila „pouze“ jednoho člověka. A tehdy nešlo o projev nadvlády jedné politické strany, ale o ukázkou toho, jak velkou moc má armáda, která samozřejmě vládu, vzhledem ke svému postavení, ovlivňovala.

Nyní se ještě vrátím zpět k procesu s Esterházym, skutečným zrádcem, o kterém špičky francouzské armády věděly, že právě on je tím, kdo zemi vystavil nebezpečí vojenského útoku a přesto nad ním držely ochrannou ruku. Proč nedovedly uznat svou chybu, nevím. Ale tuším, proč to nechtěly udělat - ze strachu, že by armáda přišla o svou moc a své výsostné postavení. Moc je silná a důležitá schopnost a kdokoliv ji má, nikdy se jí dobrovolně nevzdá. A touha po ní je čím dál silnější.

Nebudu zde dlouze popisovat, že Dreyfusova rodina se i nadále potýkala s všelijakými nástrahami a intrikami pocházejícími od policie a Státní bezpečnosti. Naštěstí se jim s pomocí jejich přátel a služebnictva dařilo tyto překážky překonávat. Ovšem oficiální popření analogie Esterházyho písma a soupisu bylo velkým zvratem a znamenalo jediné – soud jej zproští obžaloby.⁹⁵

---

⁹⁴ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 89-90

⁹⁵ Tamtéž, str. 91

Major Ravary ve své práci dochází k závěru, že důkazy proti Esterházymu nejsou dostačující a že tedy není potřeba, aby byl postaven před soud. Na to reaguje generál Saussier rozhodnutím, že před soud půjde, jelikož je to nejvhodnější způsob, jak ho zcela a veřejně očistit.⁹⁶

Při soudním jednání alespoň byla šance, že soud nebude považovat Esterházyho smyšlené historky za podstatné a bude věnovat pozornost znaleckým posudkům, včetně těch z roku 1894. Byly mezi nimi totiž jisté rozpory. Ty staré sice přisuzovaly autorství soupisu Dreyfusovi, ale ty nové pouze tvrdily, že soupis není dílem Esterházyho. To je, podle mého, podstatný prvek. V tomto procesu se sice rozhodovalo o vině či nevině Esterházyho, zároveň měl ale vazbu na proces s Alfredem Dreyfusem a tudíž na výsledku velmi záleželo. A pokud by byl Esterházy odsouzen, revize Dreyfusova procesu by byla nevyhnutelná.

4.3.2. Soud

Soudní přelíčení bylo nařízeno na 10. ledna 1898 a netrvalo příliš dlouho. Respektive, pouze dva dny, neboť další den už byl Esterházy osvobozen, čemuž také veškeré předchozí události nasvědčovaly. Aby se Mathieu Dreyfus mohl jakožto žalobce účastnit přelíčení a ne jen vypovídat jako svědek, bylo potřeba, aby se přihlásil jako vedlejší účastník. To udělal a nechal se zastoupit doktorem Demangem. Stejně tak postupovala i Lucie Dreyfusová, která požádala o zastupování mladého advokáta z Justičního paláce, Laboriho.⁹⁷

Doktor Fernand Labori souhlasil pod podmínkou, že bude ustanoven ex offo předsedou advokátní komory. Chtěl tím dát najevo, že mu nejde o honorář, nýbrž o čest paní Dreyfusovou zastupovat. Po rozmluvě s doktorem Demangem nakonec své rozhodnutí změnil, neboť by to z pohledu veřejnosti bylo v rozporu s postavením advokáta Demange, který byl od roku 1894 rodině k dispozici, a přesto, že byl přesvědčen o Dreyfusově nevině, zastupoval ho za finanční odměnu. A tak Labori rozšířil řady dreyfusardů.⁹⁸

---

⁹⁶ Chronology of the Dreyfus Affair. In: *Georgetown University website* [online]. 2000. Dostupné z: <http://www9.georgetown.edu/faculty/guieuj/dreyfuscase/Chronology%20of%20the%20Dreyfus%20Affair.htm>

⁹⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 102

⁹⁸ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 79

Jednání soudu bylo zahájeno přečtením Ravaryho zprávy, která se ani tolik netýkala Esterházyho jako spíše plukovníka Picquarta, obviňovala ho z všelijakých intrik a zpochybňovala pravost toho nejdůležitějšího usvědčujícího dokumentu, tzv. „modráčku“. Poté Demange s Laborim soudu podali žádost, aby se směli aktivně účastnit jednání.⁹⁹

Labori ve své řeči na podporu podané žádosti uvádí, že ač se jedná o Esterházyho aféru a nikoli o Dreyfusovu, je zde nerozlučná spojitost mezi oběma případy. Naráží také na tajné dokumenty podstrčené soudcům v procesu 1894 a dodává, že jim odmítá věřit. Poté přichází na řadu zákonné argumenty, že paní Dreyfusová má právo coby manželka dříve odsouzeného účastnit se tohoto procesu a dovědět se, zda jejímu manželovi nebyla způsobena újma. Dodává, že sice Trestní zákon neuznává občanské skupiny před vojenskými soudy, ale že by je soudci mohli přijmout jako žalobce, kteří by se mohli účastnit debat, popřípadě být alespoň přítomni při jednání.¹⁰⁰

Vládní komisař se snaží žádosti Laboriho i Demange, který podporoval svou žádost ve stejném duchu, jako jeho kolega, zamítnout a k jeho požadavku se přidává i obhájce obžalovaného, doktor Tézenas. Po krátké poradě soud jejich žádosti opravdu zamítá a dodává, že se nehodlá zabývat případem Dreyfuse, který byl „legálně a spravedlivě odsouzen“.

Pak už přicházejí na řadu svědecké výpovědi. Počet svědků obžaloby, mezi nimiž je Mathieu Dreyfus, Auguste Scheurer-Kestner, Georges Picquart, doktor Leblois, pan Stock (nakladatel, který vydal brožury Bernarda Lazara) a další dva neznámí pánové, je tristní proti druhé straně. Jejich výpovědi jsou v jednacím sále přerušovány obžalovaným, obhájcem i hlučením veřejnosti a předsedu soudu takové chování ani v nejmenším neznepokojuje. Nedochozí k žádné konfrontaci, když obžalovaný popírá svědkovu výpověď.¹⁰¹ Nestrannost soudu je tatam, to je jasné. Všichni se bijí za Esterházyho, toho opravdového lumpa, jehož dosavadní život a nedostatek finančních prostředků je příčinou a zřetelným důkazem jeho jednání. Nikoho nezajímá osud nevinného člověka, který vždy žil spořádaně a žádného zločinu se nedopustil. Hlavní je, aby armáda neztratila svou autoritu a svůj vliv. O ostatní věci se nikdo nestará.

---

⁹⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 105

¹⁰⁰ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocats de Paris, 2010, str. 79-80

¹⁰¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 105-108

Další den už se koná jednání s vyloučením veřejnosti.¹⁰² To je, pro změnu, okolnost, díky níž lze případ opět zahalit kdejakými nepravdivými údaji, překroucenými informacemi, zkrátka lží. Veřejnost se znovu dostává do situace, kdy nemá možnost vytvořit si na danou věc vlastní názor či vlastní úsudek, takže je opět odkázána na informace od tisku.

To, co se nakonec odehrálo za zavřenými dveřmi, se tedy nepochybně vůbec netýkalo skutečného zrádce, nýbrž plukovníka Picquarta. V ten samý den, kdy byla vyloučena veřejnost, ve večerních hodinách soud vynáší verdikt, v němž jednomyslně, po třímínutové poradě, zprošťuje Esterházyho obžaloby.¹⁰³ Ironií je, že: „*Naopak Picquart byl obviněn z falšování, zatčen a uvězněn.*“¹⁰⁴ Byl umístěn do vojenské věznice Mont-Valérein.

V tisku se objevovaly pověsti o jakémisi židovském „syndikátu“, který ale ve skutečnosti nikdy neexistoval a na jehož objednávku byly údajně vytvořeny Esterházyho dopisy, jakožto velmi zdařené padělky. A Esterházy se prý stal pouhou obětí proti němu namířené kampaně.

Nicméně na straně stoupenců Dreyfuse se přece jen začínalo blýskat na lepší časy. Přibývaly další a další osobnosti především z literárních kruhů, které byly později protidreyfusovským tiskem někdy i hanlivě nazývány „intelektuálové“, a s nimi listy *Le Radical* a *Le Siècle*.¹⁰⁵ Mezi nejznámější osoby patřili George Clemenceau, Yves Guyot, Louis Havet, Anatole France, Jean Jaurès a Émile Zola.

Vypadalo to, že s osvobozením Esterházyho bude Dreyfusova aféra uzavřena a zapomenuta. V to ostatně doufaly nejen vojenské autority. „*Armáda, vláda ani parlament si revizi nepřály.*“¹⁰⁶ Především předseda vlády Jules Méline „*se nikdy nechtěl dozvědět pravdu, ačkoli ji tušil. Domníval se, že svou zodpovědnost i svědomí kryje před každou výtkou prohlášením, že tato záležitost spadá výlučně pod pravomoc ministerstva války.*“¹⁰⁷

---

¹⁰² DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 108-109

¹⁰³ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 42

¹⁰⁴ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

¹⁰⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 110

¹⁰⁶ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

¹⁰⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 111

4.4. Žaluji!

Dva dny po vynesení rozsudku vojenského soudu o Esterházyho nevině, tedy 13. ledna 1898, nastává velmi důležitý, zlomový okamžik v historii Dreyfusovy aféry. Tehdy již všeobecně známý spisovatel Émile Zola publikuje na titulní straně listu *L'Aurore* otevřený dopis prezidentu republiky (jímž je toho času Felix Faure) pod názvem *J'accuse...!* („Žaluji...!“) jakožto reakci a veřejný protest proti osvobození Esterházyho.¹⁰⁸

Zola se tímto dopisem snažil vyburcovat veřejné mínění, aby se konečně probralo a zamyslelo nad veškerou tou parodií na spravedlnost, kterou tu generální štáb předváděl. Chtěl tím dosáhnout nového veřejného projednání procesu.

Ve jménu spravedlnosti a v silném rozhořčení nad osvobozením Esterházyho v tomto článku shrnul události týkající se aféry včetně veškerých činů spáchaných důstojníky generálního štábu, a to především majora du Paty de Clam, kterého nazval „*prvním viníkem strašlivého justičního omylu, který byl spáchán.*“¹⁰⁹.

Autor neváhal narazit na problém antisemitismu (vzhledem k němuž byl Dreyfus „ideálním“ podezřelým) a popsal, jak Generální štáb z počáteční chyby udělal zločin, raději než aby přiznal chybu.¹¹⁰ Dále Zola zmiňuje falešné důkazy, tajný spis předložený válečné radě, znalecké posudky, objev plukovníka Picquarta, proces s Esterházym a zvláštním způsobem vedené vyšetřování, ovlivnění soudců, jeho osvobození a následné obviněním Picquarta. Autor rozčileně zrekapituloval všechny skutečnosti související s Dreyfusovou aférou.

Závěrem jmenovitě obžalovává generály Merciera, Billota, Boisdreffra, de Pellieuxe a Gonse a důstojníky generálního štábu, znalce písma, kteří uvedli lživé skutečnosti a nakonec i vojenský soud za všechny zločinné skutky, kterých se během aféry dopustili.¹¹¹

V několika posledních odstavcích připouští, že si je vědom, že se touto pomluvou dopustil překročení zákona o tisku a vyzývá k zahájení vyšetřování. Doslova cituji:

---

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 115

¹⁰⁹ ZOLA, Émile. *Žaluji! (J'accuse!): Dreyfusova aféra*. Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931, str. 3

¹¹⁰ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocats de Paris, 2010, str. 85

¹¹¹ ZOLA, Émile. *Žaluji! (J'accuse!): Dreyfusova aféra*. Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931, str. 4-15

„Mám jen jednu vášeň, vášeň pro světlo ve jménu lidství, které tolik trpělo a které má právo na štěstí. Můj vášnivý protest jest jen výkřik mé duše. Necht' jsem tedy předvolán před porotu a necht' nastane veřejné vyšetřování.

Čekám.“¹¹²

„Zola chtěl vyprovokovat proces, a k němu také promptně došlo.“¹¹³ Díky tomu Dreyfusova aféra opět nabrala na obrátkách i navzdory tomu, že už ji generální štáb, vláda a velká část veřejnosti považovaly – a především si ji přály mít – za uzavřenou.

Anatole France, o Zolovi na jeho pohřbu v roce 1902 řekl, že jeho zásah představoval „významný okamžik lidského svědomí“.¹¹⁴ A to je pravda, Zola dokázal občany přimět k akci, k přemýšlení a utváření si vlastních názorů.

Díky němu se pohled veřejnosti na celou záležitost částečně proměnil. „Plakáty s jeho textem byly vylepovány a strhávány, ve sněmovně docházelo k bouřlivým scénám... Jeho záměr však vyšel: byl obžalován.“¹¹⁵ Z aféry už teď zcela jistě nebyla jen soudní záležitost, ale především záležitost politická, i když do ní politika zasahovala prakticky od počátku.

Člen Národního shromáždění a bývalý ministr války, pan Cavaignac, vyzýval Mélina k předložení usvědčujícího dokumentu, který údajně obsahoval přiznání Alfreda Dreyfuse při jeho degradaci. Na protest Lucie Dreyfusové jí veřejně odpověděl, „že na ministerstvu války existuje písemné svědectví ze současné doby, potvrzující, že před kapitánem Lebrun-Renaudem byla učiněna prohlášení.“¹¹⁶ Vzhledem k tomu, že se tento dokument již dříve nedostal do rukou plukovníka Picquarta, bylo jasné, že jde o další podvrh, neboť byl pozdějšího data. To ostatně naznačuje i Mathieu Dreyfus: „Ostatně umíněné odmítání pana Mélina seznámit s textem tohoto dokumentu veřejnost, naznačovalo, že mu připadal podezřelý nebo nepřesvědčivý.“¹¹⁷

Bylo to také v politických kruzích, kde poslanec de Mun apeloval na vládu, ať zasáhne. A Méline, ač nechtěl, musel souhlasit s předvedením Zoly před soud. Opravdová bitva tedy pomalu začínala. Podle některých názorů se z aféry stával

---

¹¹² ZOLA, Émile. *Žaluji! (J'accuse!): Dreyfusova aféra*. Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931, str. 15-16

¹¹³ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 269

¹¹⁴ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 44

¹¹⁵ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 70

¹¹⁶ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 116

¹¹⁷ Tamtéž

obrovský boj plný nesnášenlivosti. Na jedné straně stáli ti, kteří bojovali za revizi Dreyfusova procesu a na druhé ti, kteří byli pro odsouzení spisovatele.¹¹⁸

4.4.1. Proces se Zolou

Émile Zola byl 20. ledna 1898 obeslán žalobou pro nactiutrhání a pohnán před soud. Spolu se Zolou byl obviněn také odpovědný redaktor listu *L'Aurore*, pan Perrenx.¹¹⁹ Bylo rozhodnuto, že Zola bude stíhán pouze pro krátké pasáže textu, ve kterých spisovatel prohlašuje, že vojenský soud osvobodil Esterházyho „na příkaz“: „... *Válečná rada se právě z příkazu odvážila osvobodit Esterházyho, což jest největší políček pravdě a spravedlnosti...*“¹²⁰. Tuto skutečnost bylo samozřejmě obtížné dokázat a Zola tak mohl být jediné odsouzen.¹²¹

Během procesu vyšlo na světlo mnoho nových a užitečných informací souvisejících s případem Dreyfus. I přes to, že po jeho dobu platil zákaz se o Dreyfusově aféře zmiňovat, všem muselo být jasné, že oba procesy spolu souvisí. Proto také bylo pro generální štáb důležité, stejně jako v Esterházyho případě, aby byl Zola odsouzen. Opačný verdikt by přece znamenal revizi Dreyfusova procesu a tomu se armáda snažila za každou cenu vyhnout.

Zola byl zastupován Laborim, předpokládám z důvodu spojitosti se zastupováním paní Dreyfusové v procesu Esterházy, a Perrenxe obhajoval Albert Clemenceau, bratr majitele *L'Aurore* George Clemenceaua.¹²²

Intelektuálové se zcela samozřejmě a naprosto spontánně chopili obhajoby Zoly mimo soudní síň. Je to především socialista Lucien Herr, mladí začínající spisovatelé André Gide a Marcel Proust. Centrem zálibení intelektuálů se stal časopis *La Revue Blanche* s žurnalistou a spisovatelem Octavem Mirbeauem. Hnutí intelektuálů se utvořilo v průběhu procesu s Esterházym, ale až po vydání „Žaluji“ se teprve mohli začít počítat. Poslali národnímu shromáždění několik petic, organizovali v Paříži setkání a semináře, na nichž propagovali „dreyfusismus“.¹²³

---

¹¹⁸ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 46-47

¹¹⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 116

¹²⁰ ZOLA, Émile. *Žaluji! (J'accuse!): Dreyfusova aféra*. Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931, str. 1

¹²¹ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocats de Paris, 2010, str. 87

¹²² DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 117

¹²³ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 47-49

Proces Zola se otevírá 7. února 1898 před porotním soudem¹²⁴ v Paříži. Koná se více než dvanáct slyšení, během kterých jsou vyslýcháni svědkové. Vzdor spráženým snahám generálního prokurátora a předsedy soudu Delegorgua, který stále opakoval proslulou větu „*Otázka se zamítá.*“¹²⁵, kdykoliv byl svědek vyslýchán ohledně Dreyfuse, byla obhajoba často schopna jít nad rámec přesně vytyčeného cíle případu, aby se vrátila zpět Dreyfusově aféře.¹²⁶

„*Byla to úžasná bitva.*“

Labori, neúnavný bojovník, muž obdivuhodně nadaný, silný a statečný, se ... bil jménem nesmrtelné spravedlnosti s předsedou i se svědky obžaloby, z nichž dovedl vyrvat pravdu.

Albert Clemenceau rovněž zasahoval a nesmírně precizními, pronikavými otázkami dotíral na svědky a dováděl je k tomu, že si sami odporovali.“¹²⁷

Generální štáb nutně potřeboval, aby byl Zola odsouzen a tak přišel s obviněním plukovníka Picquarta z osnování machinací a předkládání tajných dokumentů.¹²⁸

Plukovníkova výpověď, v níž vysvětloval, jak odhalil Esterházyho vinu, stavěla do složité role ostatní důstojníky Generálního štábu, kteří pod nátlakem otázek obhajoby byli donuceni se stáhnout do pozadí a skrýt se za vojenské tajemství a státní zájem a vymluvit se na dokumenty, které nemohli ukázat. Přes odpor předsedy soudu Delegorgua a nepřátelství většiny veřejnosti, která se často projevovala násilně, má Labori stále při diskuzích převahu co do formy i obsahu.¹²⁹

Po tichém svědectví Lucie Dreyfusové, které předseda nedovolí říci ani slovo, protože otázky Laboriho považuje za kompromitující, předstupuje před porotu advokát Leblois, který sděluje, co se dověděl od Picquarta. Demange, Dreyfusův advokát, informuje o tajném fasciklu předanému soudcům generálem Mercierem, což mu potvrdil jeden soudce z Justičního paláce. Bývalý prezident Casimir-Périer

---

¹²⁴ Porotní soudy byly ve Francii zavedeny po vzoru Anglie na konci 18. století (Zdroj: SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 324)

¹²⁵ Přeloženo z: „*La question ne sera pas posée.*“ (Zdroj: OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 87)

¹²⁶ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 87

¹²⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 117

¹²⁸ Tamtéž, str. 118

¹²⁹ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 87-88

pak zklame dreyfusardy, když odmítá o tajném spisu mluvit. Generál Gonse odmítá vypovídat a generál Mercier, kterého se Labori ptá na předání tajných dokumentů, zarytě mlčí, což advokát považuje za přiznání.¹³⁰

Poté jsou předvoláni významní vědci věnující se studiu písma a ti dosvědčují, že soupis nepochází z ruky Dreyfuse, nýbrž Esterházyho. To ovšem příliš nehraje do karet Generálnímu štábu a ten se ze strachu rozhoduje pro radikální zákrok. „*Senzačním odhalením, jež mělo přivodit náhlý zvrát situace, byl pověřen generál de Pellieux.*“¹³¹ Takže ani v tomto procesu nejde tolik o „hlavního hrdinu“, jímž je Zola, nýbrž o úplně jiné okolnosti. To byl ostatně spisovatelův plán.

De Pellieux přichází s informací, že na ministerstvu války se nachází důkaz, který dokazuje Dreyfusovu vinu. Jde o dopis Panizzardiho následujícího znění: „*Ve sněmovně dojde k interpelaci ohledně Dreyfusovy aféry. Nikdy neřekněte nic o stycích, které jsme měli s tím Židem.*“¹³² Poté žádá, aby jeho výpověď potvrdil generál de Boisdeffre, náčelník štábu.

Boisdeffre jeho výpověď samozřejmě potvrdil a aby přidal na věrohodnosti, ještě dodal toto prohlášení: „*Vy jste porota, vy jste národ. Nemá-li národ důvěru k vůdcům své armády, k těm, co mají odpovědnost za národní obranu, jsou připraveni přenechat tento těžký úkol jiným. Stačí jen říct.*“¹³³

Původ i obsah výše zmíněného usvědčujícího dopisu byly opět podezřelé. Objevil se ve Zpravodajské službě dva roky po odsouzení Alfreda Dreyfuse, když se snažili potopit Picquarta a jeho odhalení. Jak jsem zmínila ve druhé kapitole této práce, jde o dopis podepsaný „Alexandrine“, který nechal vytvořit na příkaz svých nadřízených plukovník Henry (tj. *le faux Henry*, Henryho padělek) a o kterém plukovník Picquart prohlásil, že je podvržený.

Tolik důležitých informací vyšlo najevo, pravda si konečně klestila svou cestu na povrch a přesto, přes všechny výpovědi nakonec stejně soud Zolu odsoudil. Předpokládám, že Boisdeffrovo ultimátum, jímž jinými slovy říkal porotcům „Musíte nám věřit, jinak přenecháme odpovědnost za národní obranu jiným.“, mělo

---

¹³⁰ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 61-63

¹³¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 118

¹³² Přeloženo z: „*Il va se produire à la Chmbré une interpellation sur l’Affaire Dreyfus. Ne dites jamais les relations que nous avons eues avec ce Juif.*“ (Zdroj: MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 63)

¹³³ Přeloženo z: „*Vous êtes le jury, vous êtes la nation. Si la nation n’a pas confiance dans les chefs de son armée, dans ceux qui ont la responsabilité de la Défense natinale, ils sont prêts à laisser à d’autres cette lourde tâche. Vous n’avez qu’à parler.*“ (Zdroj: MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 61-63)

na rozhodování poroty velký vliv. Opět se odehrál podobný cirkus jako v Esterházyho případě, kdy už prakticky předem bylo jisté, že generální štáb nemůže prohrát. O tom ostatně svědčilo i zaujetí předsedy soudu, který velmi často bránil obhajobě v jejím právu na řádný výkon.

Úžasná obhajovací řeč Laboriho, která trvala po tři slyšení, uzavírala jednání před soudem. Labori v ní, v návaznosti na Zolu, narazil na otázku antisemitismu především tím, že nemohl uvěřit neoblomnému přesvědčení antidreyfusardů, které spočívalo v odůvodnění „Je to žid, to stačí.“. Pro advokáta, jehož odpůrci věřili, že proces s Dreyfusem proběhl v souladu se zákonem a vše bylo osvětleno, nicméně nic z toho nebyla pravda. Vždyť Dreyfus se nikdy nepřiznal. Vedle toho vyšlo najevo, že jeden či více tajných dokumentů bylo v roce 1894 předloženo soudcům bez vědomí obhájce a Dreyfusovo odsouzení je tedy nezákonné, neboť obžalovaný ani nevěděl o těchto dokumentech a ani neměl právo se k nim vyjádřit. Mimoto, tyto dokumenty nedokazovaly nic podstatného nebo byly zfalšované.¹³⁴

„A přes krásnou, nádhernou obhajovací řeč Laboriho, přes výmluvnost Alberta Clemenceaua, jenž hájil list L'Aurore“¹³⁵ byli Zola s Perrenxem 23. února 1898 sedmi hlasy ku pěti odsouzeni k pokutě ve výši 3000 franků a k trestu odnětí svobody na jeden rok (Perrenx na čtyři měsíce).¹³⁶

Druhý pokus o revizi tedy opět zkolaboval. Navzdory tomu přinesl mnoho nových informací, kterých se dalo využít pro boj za spravedlnost. Bohužel, i v tomto procesu, který neprobíhal před vojenským soudem, byl značný vliv a nátlak armády na soudce. Tak tedy generální štáb opět vyhrál a jeho zločinci mohli slavit další triumf. Snad se i domnívali, že už tentokrát bylo vyhráno definitivně. Ale co všechny ty nové skutečnosti, které vypluly na povrch? To už přece muselo alespoň přemýšlivější část veřejnosti donutit k pochybám. Také se tak stalo a „velká část inteligentní veřejnosti byla napříště s námi“¹³⁷, píše Mathieu Dreyfus.

Ačkoli byl Zola odsouzen, jeho záměr rozhábat veřejné mínění se zdařil. Jeho proces totiž mnohým otevřel oči a tak se každý den řady stoupců Dreyfuse rozšiřovaly.

---

¹³⁴ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 88-89

¹³⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 120

¹³⁶ OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocat de Paris, 2010, str. 92

¹³⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 121

Pro vítěznou stranu bylo zapotřebí, aby za účelem potvrzení svého vítězství ukázala ten tajuplný dokument, který tolik ohrožoval bezpečnost země. Později se k tomu odhodlala a doufala, že tak navždy umlčí pochybné ohlasy. Jenže výsledek byl nakonec jiný, než čekala...

V procesu, kromě jiných, se také vynořily informace o dvou telegramech zaslaných Picquartovi do Tunisu. Byly to telegramy Blanche a Speranza, které měly poškodit jeho pověst. Jejich autory byli zcela jistě důstojníci generálního štábu a s největší pravděpodobností šlo o příslušníky druhého úřadu, protože jen ti tehdy věděli o „modráčku“, na který byla v jednom z telegramů učiněna narážka.¹³⁸

Tři dny po vynesení rozsudku podává Émile Zola odvolání ke Kasačnímu soudu a souběžně s tím je plukovník Picquart propuštěn z armády.

Nastalá situace se projevila i mimo zemi. V Africe dochází k rebeliím: v Alžírsku jsou bouře stále krvavější, během pár dní jsou vyloupeny všechny židovské obchody a vzpoura se rozšiřuje i do dalších měst mimo Alžírsko. Ve Francii se v některých městech, jako Nancy, Rennes, Bordeaux, Montpellier, Nantes, Marseille a dalších, konají velké antisemitské manifestace.¹³⁹

Na pozadí se mezitím formuje Liga lidských práv¹⁴⁰ (která je mimochodem dodnes aktivní), do níž se prakticky okamžitě přihlásila řada stoupců z celé země. *„Její složení bylo velmi různorodé; vedle Scheurer-Kestnera, Ranka a J. Reinacha byli v ní i radikálové, socialisté, anarchisté, svobodní zednáři a protestanti, které dohromady stmeloval odpor k antisemitismu a velká hesla Pravdy a Spravedlnosti, Mísil se v ní antimilitarismus, mířící proti kastě konzervativních důstojníků, s antiklerikalismem a u mnohých i s nepřátelstvím vůči stávajícímu zřízení. Liga si kladla za cíl nejen rehabilitaci nevinné oběti, ale protestovala i proti snahám vlády a generality řešit podobné záležitosti autoritativně a vyhrazovat si na úkor lidských práv oblasti „nedostupné“ jakékoli kritice.“¹⁴¹*

Počátkem dubna Kasační soud ruší rozsudek nad Zolou pro nepřislušnost soudu a otevírá nový proces, který začíná koncem května ve Versailles,

---

¹³⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 121-122

¹³⁹ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 116-117

¹⁴⁰ *Ligue des Droits de l'Homme* (Zdroj: CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 117

¹⁴¹ KŘIVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světa a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 92

ale po jednom slyšení je odročen, neboť se Labori obrací na Kasační soud s námitkou o nekompetenci soudu.¹⁴² „Labori a Zola chtěli získat čas.“¹⁴³

4.5. Cavaignacův proslov

V květnu téhož roku se střídá vláda a do jejího čela nově nastupuje Brisson, jemuž byl na post ministra války vnučen Cavaignac (již jednou v roce 1895 tuto pozici zastával). Jejich úkolem bylo konečně zlikvidovat Dreyfusovu aféru a jednou pro vždy ji uzavřít.

Cavaignac, muž Generálního štábu, se chopil iniciativy a 7. července přednesl ve sněmovně projev, ve kterém přečetl tři dokumenty: první z nich byl dopis Panizzardiho Schwartzkoppenovi, kde zmiňuje, „že nějaký D... mu přinesl mnoho zajímavých věcí“ (bohužel „D“ bylo původně „P“, které Henry upravil); druhý dokumentem je další dopis od Panizzardiho pro Schwartzkoppena, obsahující sousloví „ten mizera D...“ (později se zjistilo, že počáteční písmeno se vztahovalo na Duboise, zaměstnance kartografického oddělení¹⁴⁴) a třetím je pak tzv. „Henryho padělek“.¹⁴⁵

Prvé dva dopisy nesou datum roku 1894 (březen a duben) a třetí je z roku 1896. Svou přesvědčivou řeč ještě Cavaignac podtrhl příložením dopisu generála Gonse, který psal generálovi de Boisdeffre o údajném Dreyfusově doznání kapitánu Lebrun-Renaudovi v den jeho degradace. Zde si dovoluji upozornit, že žádné takové doznání nebylo nikdy oficiálně zaprotokolováno tak, jak by to zákon vyžadoval.¹⁴⁶

Tento projev byl ve Sněmovně přijat s potleskem a záhy bylo odhlasováno, že bude vylepen na plakátech ve všech obcích ve Francii, aby si obyvatelé mohli přečíst, že Dreyfus byl skutečně odsouzen na základě nevyvratitelných důkazů.¹⁴⁷

Na projev veřejně reagují Jean Jaurès i plukovník Picquart, kteří popírají pravost třetího dokumentu a prohlašují jej za padělek. Jean Jaurès tak činí prostřednictvím otevřeného dopisu Cavaignacovi otištěného 9. července 1898 v *La Petite République*. V něm, kromě popření autenticity třetího dokumentu obviňuje

---

¹⁴² CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 116-117

¹⁴³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 139

¹⁴⁴ MIQUEL, Pierre. *L'affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 29

¹⁴⁵ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 118-119

¹⁴⁶ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 124-128

¹⁴⁷ MIQUEL, Pierre. *L'affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 69

Charlese Dupuye (bývalého předsedu vlády v roce 1894) z mlčení navzdory tomu, že ví, že „kapitán Lebrun-Renaud, kterého si zavolal, mu sdělil, že před ním Dreyfus neučinil žádné přiznání. Cože? Pan Charles Dupuy toto ví a mlčí?“. ¹⁴⁸

Téhož dne zasílá George Picquart dopis ministerskému předsedovi, ve kterém uvádí, že je schopen dokázat, „že oba dokumenty nesoucí datum 1894 nemohou být aplikovány na Dreyfuse a že dokument s datem 1896 má všechny charakteristické rysy padělku.“ ¹⁴⁹ Na tento dopis reaguje Cavaignac obviněním Picquarta za zveřejnění vojenských dokumentů tím, že je ukázal doktoru Lebloisovi a Picquart je tak podruhé zatčen. ¹⁵⁰

Plukovník Picquart ovšem již dříve podal žalobu na neznámého pachatele, autora dvou telegramů, které obdržel v Tunisku v listopadu 1897 a které ho měly diskreditovat. Telegram Blanche vypadal takto: „Mají důkazy, že modrák vyrobil Georges.- Blanche.“ ¹⁵¹ a obsahem telegramu Speranza bylo: „Zastavte Poloboha. Vše je objeveno. Věc je velmi vážná. – Speranza.“ ¹⁵²

Jak jsem již uvedla výše, autorem těchto kousků mohl být jedině příslušník generálního štábu z druhého úřadu, protože jen tomuto oddělení byla tehdy známa existence „modráčku“, díky kterému Picquart odhalil Esterházyho. Všechny takové zprávy byly na ředitelství pošt zadržovány, opisovány a předávány ministerstvu vnitra a autor či autoři se snažili těmito depešemi usvědčit z autorství modráčku právě Picquarta.

Vyšetřováním byl pověřen soudce Bertulus, který s pomocí Laboriho a Mathieua Dreyfuse dospěl k závěru, že autory telegramů jsou Esterházy a jeho milenka slečna Paysová. ¹⁵³ Bertolusovo vyšetřování také odhalilo tajnou dohodu Esterházyho s generálním štábem. ¹⁵⁴ A ve stejný den, kdy byl zatčen Picquart podruhé, obvinil Bertulus Esterházyho a jeho milenkou z padělání a dal je zatknout. Ke svému obvinění ještě připojil výměr o obvinění majora du Patyho de Clam,

---

¹⁴⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 129

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 131

¹⁵⁰ Chronology of the Dreyfus Affair. In: *Georgetown University website* [online]. 2000. Dostupné z: <http://www9.georgetown.edu/faculty/guieuj/dreyfuscase/Chronology%20of%20the%20Dreyfus%20Affair.htm>

¹⁵¹ Přeloženo z: „Ona preuves que le bleu a été fabriqué par Georges. – Blanche.“ (Zdroj: CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 68)

¹⁵² Přeloženo z: „Arrêtez le Demi-Dieu. Tou test découvert. Affaire très grave. – Speranza.“ (Zdroj: CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 68)

¹⁵³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 131-138

¹⁵⁴ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 71

o kterém vyšlo v souvislosti s šetřením najevo, že byl onou dámou v závoji, která Esterházymu předala tzv. „osvobozující dokument“.¹⁵⁵ Ovšem obžalovací senát na popud jeho nadřízeného, prokurátora Feuilloleyho prohlásil soudce Bertuluse nekompetentním a tím tak všechny tři osoby zachránil od soudního projednání.¹⁵⁶ Pravda tedy byla opět potlačena.

Přesto jsou Henryho padělky, respektive celý Cavaignacův projev vylepeny na zdech 36 000 francouzských obcí.¹⁵⁷

Dva dny před Cavaignacovým projevem Dreyfusova rodina na radu přátel, advokátů i některých politiků nakonec podává žádost o zrušení rozsudku a revizi procesu z roku 1894. Podle zákona byl k podání žádosti o zrušení rozsudku pro porušení zákona (ke Kasačnímu soudu) aktivně legitimován pouze ministr spravedlnosti, proto byla žádost, podepsaná Lucií Dreyfusovou, adresována právě jemu. Projev ministra války Cavaignaca měl Aféru nadobro uzavřít a stoupence Dreyfuse umlčet. „*Avšak události jsou silnější než lidé, a projev ministra války, který měl vést k zamítnutí naší žádosti o zrušení rozsudku a rozdrtit nás s konečnou platností, nám přinesl revizi.*“¹⁵⁸

Cavaignacův proslov, který měl Dreyfusův případ udusat, se naopak stal východiskem pro všemožné polemiky a rozruch kolem Aféry ještě vzrůstal. Teď už mnohem vnímavější veřejnost nevěřila v padělky.

Ctižadostivý muž, jenž si naivně myslel, že se mu opravdu podařilo aféru sprovodit ze světa, je ale nemile překvapen ještě horoucnější aktivitou dreyfusardů a žádá zatknutí několika osob, mezi nimiž jsou například politici Jaurès, Clemenceau nebo Reinach. Ovšem předseda vlády Brisson toto hromadné zatýkání odmítá učinit.¹⁵⁹

V červenci se znovu otevírá druhý proces se Zolou ve Versailles, který je opět odsouzen k roku vězení a ještě vyšší pokutě. Ještě ten večer odjíždí na radu přátel do Anglie. Odtud píše Laborimu: „*Doufám už jen v cosi neznámého, neočekávaného, potřebujeme zásah z nebes.*“¹⁶⁰ A ten zásah brzy přišel.¹⁶¹

---

¹⁵⁵ Viz podkapitola 4.3.1.

¹⁵⁶ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 131-138

¹⁵⁷ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 120

¹⁵⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 143

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 148-149

¹⁶⁰ Přeloženo z: „*Je n'espère plus que dans l'inconnu, l'imprévu, il nous faut le coup de foudre tombant du ciel.*“ (Zdroj: MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 71)

Stalo se to díky objevu kapitána Cuigneta, který o Henryho padělku prohlásil, že horní část má jiné čtverečkování než zbytek dokumentu. A tak nezbývalo nic jiného, než se zeptat toho, kdo tento dokument „objevil“ – majora Henryho. Ten je 30. srpna 1898 povolán na ministerstvo války. Začíná tragický výsledek v přítomnosti Cavaignaca a Boisdeffra, který vyústí v definitivní doznání – roku 1896 se mu do rukou dostal bezvýznamný dopis, který zničil a vytvořil jiný, falešný, slepením dvou různých dopisů. Poté je Henry umístěn do věznice Mont-Valérein, kde je další den v cele nalezen mrtev s podřezaným hrdlem a břitvou v ruce.¹⁶² Otázka, zda šlo o vraždu nebo sebevraždu a jaký byl případně její motiv, zůstává dodnes nezodpovězena. A zda se vůbec v téhle věci vedlo vyšetřování, jsem nikde nevypátrala. Ostatně asi ani nebyl důvod, neboť za pár dní byl Henry v tisku prohlášen „národním hrdinou“.¹⁶³

*„Nyní bylo možné prokázat s absolutní jistotou Dreyfusovu nevinu i to, že zrádcem a autorem telegramu, jímž celý případ začal, byl Esterhazy.“*¹⁶⁴ Jenže pisatel, jemuž hrozí propuštění z armády, možná i něco horšího, mizí do Anglie.¹⁶⁵

Po Henryho úmrtí okamžitě rezignuje dosavadní náčelník generálního štábu generál de Boisdeffre.¹⁶⁶ Znamená snad tento akt alespoň částečné přiznání? Pro někoho možná ano, ale jiní tomu nevěnují větší pozornost.

4.6. Vstříc revizi

Revize už v tomto okamžiku byla téměř na spadnutí. Brisson jí byl nakloněn. Na jeho doporučení Lucie Dreyfusová podává začátkem září 1898 ministru spravedlnosti Sarrienovi novou žádost o revidování procesu jejího manžela.

Poté, co Brisson oznamuje své rozhodnutí ministru války, Cavaignac rezignuje. Na jeho post nastupuje generál Zurlinden, jenž byl nejprve ochoten revizi provést. Dokonce nechal poslat loď pro Alfreda Dreyfuse. Ovšem více než po týdnu

---

¹⁶¹ MIQUEL, Pierre. *L'affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 70-71

¹⁶² CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 120-122

¹⁶³ Více v podkapitole 4.6.1.

¹⁶⁴ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

¹⁶⁵ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 269

¹⁶⁶ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 121

změnil názor a rezignoval jako jeho předchůdce.¹⁶⁷ Zřejmým důvodem jeho chování byl útok protidreyfusovského tisku, který ho obviňoval „že se připravuje na zrazení armády, ke které patří“. Navzdory jeho názoru podává vláda spisy výboru, který měl případnou možnost přezkoumání procesu projednat.¹⁶⁸

„*Pro Henri Brissona se situace stávala obtížnou a choulostivou. Dva ministři války odstoupili, aby zabránili revizi.*“¹⁶⁹ Nenacházel podporu ani u některých dalších ministrů, ani u prezidenta republiky Félix Faura. Ten byl, neznámo proč, zásadně proti novému přezkoumání a představoval tak velkou oporu ostatním „obyčejným antirevizionistům“.

Prázdné místo ministra války nakonec obsadil generál Chanoine, který s revizí souhlasil a Zurlinden se stal vojenským velitelem v Paříži. Chanoineův první akt na nové pozici byl rozkaz k trestnímu řízení proti Picquartovi, který byl již od 12. července ve vězení v La Santé. Generální štáb přece „*nemohl dopustit, aby Picquart unikl jeho pomstě.*“¹⁷⁰ A tak nebohý plukovník zůstává uvězněn, jen s tím rozdílem, že nyní je ve vojenské věznici Cherche-Midi, neboť bude nově postaven před vojenský soud.

S „modráčkem“ se totiž na ministerstvu války v období, kdy byl Picquart pryč, manipulovalo. Henry dospěl až k takové absurdnosti, jakou bylo smazání Esterházyho jména a jeho opětovné napsání, aby dokumentu dodal pochybnosti o jeho autentičnosti. Byl to další pokus o kompromitaci Picquarta na jediném nezfalšovaném důkazu. Naštěstí byly ještě před smazáním udělány fotografie originálu a mikroskopická expertiza odhalila stopy původního písma a tak pravost modráčku nemohl nikdo napadnout.¹⁷¹ Ale k případu Picquart se vrátím později. Mnohem důležitější je teď obnovení procesu, které se přibližovalo každým okamžikem.

Jak jsem zmínila dříve, podle zákona bylo možné podat žádost o revizi pouze prostřednictvím ministra spravedlnosti a to po poradě se speciálním výborem. Výbor se sešel koncem září a jeho výsledek byl nerozhodný – tři hlasy pro a tři proti.

---

¹⁶⁷ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 151

¹⁶⁸ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 125

¹⁶⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 151

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 154

¹⁷¹ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 150

I navzdory této skutečnosti ministr Sarrien neváhal a „27. září předložil kasačnímu soudu žádost o revizi procesu kapitána Dreyfuse.“.¹⁷²

4.6.1. Vyšetřování trestního senátu Kasačního soudu

V tomto rušném čase se v tisku objevují samé chvály na majora Henryho, který již není prezentován jako zločinec, nýbrž jako národní hrdina a oběť své úlohy coby šéfa Zpravodajské služby. Přesto tisk jako celek pociťuje potřebu revize. Panizzardi, stejně jako Esterházy, opouští Paříž. A nejnovější ministr války rezignuje na tribuně sněmovny, aniž by o tom předem své kolegy informoval. Antidreyfusardský tisk Chanoinovi posílá „vlastenecké poděkování“ a listy protivníků ho nazývají „buřičským generálem“. V Paříži probíhají násilné protižidovské demonstrace. Brissonova pozice se stává neudržitelnou a záhy jeho vláda po vyslovení nedůvěry padne.¹⁷³

29. října trestní senát Kasačního soud vydal usnesení o tom, že žádost o revizi je oprávněná a otevírá nové dlouhé vyšetřování. Dva dny na to je sestaven nový kabinet v čele s Charlesem Dupuyem (bývalý předseda vlády) a s antirevizionistou na postu ministerstva války, Freycinetem. Ministerský předseda se snažil aféru vrátit zpět na pole jurisdikce.

Liga lidských práv se postupně rozšiřuje o další přívržence a nabývá značné autority. Projevila svou vůli stát se „živým a aktivním svědomím země“. Organizuje různá shromáždění a konference jak v Paříži, tak ve významných městech na venkově, jako byla Rennes, Montpellier, Bordeaux nebo Toulouse. Ačkoliv měla Liga mnoho odpůrců, moc dreyfusardů se zvětšovala. A to především zásluhou tisku a osobností, které je podporovaly, zejména Clemenceau, Jaurès a Péguy.¹⁷⁴

V listopadu začíná Joseph Reinach publikovat v *Le Siècle* sérii článků obviňujících Esterházyho a Henryho z komplicity. Na ně mu v prosinci odpovídá *La Libre Parole*, antisemitský plátek, nabídkou na předplatné, aby tím pomohl vdově po plukovníku Henrym a podpořil její žalobu proti Reinachovi.¹⁷⁵

Jako odpověď na Ligu lidských práv vzniká Liga francouzské vlasti sdružující antidreyfusardy a nacionalisty, „zdůrazňující význam armády a apelující

---

¹⁷² DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 156

¹⁷³ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 76-78

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 80-81

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 93

na udržení národní jednoty.“¹⁷⁶ Okamžitě se stává velmi početnou skupinou, jejíž velká část členů se angažovala coby předplatitelé *La Libre Parole* a tak jejich zásluhou v lednu 1899 začalo soudní řízení s Renichem obviněným z pomluvy.¹⁷⁷

Vyšetřování Kasačního soudu probíhalo po několik měsíců, během kterých se znovu objevily informace již známé a osvětlovaly tak původní proces. Především to byla ta, že generální štáb už pravděpodobně od počátku věděl, že autorem soupisu je Esterházy, neboť v době, kdy mu na podzim 1897 na venkov přišel dopis s názvem „Naděje“ mluvil senátor Scheurer-Kestner v Belfortu s poslíčkem generála Billota, tehdejšího ministra války. Sdělil mu, že ví, kdo je pisatelem soupisu a že hodlá zasáhnout. Jméno ani žádnou jinou narážku však neučinil. A poté, co se poslíček vrátil do Paříže, byl Esterházymu poslán dopis, který ho upozorňoval, že proti němu bude vzneseno obvinění.¹⁷⁸ Přestože Kestner neřekl žádné jméno, generální štáb si je jistý, že jde o Esterházyho. Štáb tedy ví, že on je skutečným zrádcem a stejně ho varuje před budoucí kampaní. Zde vyvstává jediná otázka: Proč?

Rovněž se přišlo na to, že italský velvyslanec hrabě Tornelli mluvil v listopadu 1897, tedy v době, kdy se rozbíhal proces s Esterházym, s tehdejším ministrem zahraničních věcí o Dreyfusově aféře. Prohlásil mu, že italský vojenský přidělenec Panizzardí nikdy s Dreyfusem nebyl v kontaktu a navrhl, že umožní Panizzardimu vypovídat před soudem. Také dodal, že jemu tiskem připisované dopisy, údajně vyměněné mezi ním a německým přidělcem, byly zfalšované a že nemohou být předloženy. Hanotaux mu slíbil, že tyto dopisy (především ten, ve kterém se objevovala zmínka o „tom Židovi“) nebudou použity. Zanedlouho, když vypukl proces se Zolou, generál de Pellieux přes Hanotauxův slib předložil tento dokument soudu a ještě žádal po generálu de Boisdeffrovi potvrzení své výpovědi. A náčelník štábu pak veřejně podává křivé svědectví, jímž potvrzuje pravost tohoto dopisu.

Plukovník Picquart, který zjistil pravdu již před časem a nesouhlasil s postoji svých nadřízených, představuje pro Generální štáb také určité nebezpečí. Proto jej převelí do Tuniska, kam mu přichází dva telegramy, jenž ho mají zestudit. Na „modráček“ je vyryto jeho jméno, aby pošpinění jeho pověsti nabylo ještě větší

---

¹⁷⁶ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 70

¹⁷⁷ Chronology of the Dreyfus Affair. In: *Georgetown University website* [online]. 2000. Dostupné z: <http://www9.georgetown.edu/faculty/guieuj/dreyfuscase/Chronology%20of%20the%20Dreyfus%20Affair.htm>

¹⁷⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 159-160

váhy. Z Picquarta se pak stane „*nástroj Scheurer-Kestnera, nástroj jakéhosi syndikátu, jehož cílem je podstrčit místo viníka nevinného.*“.¹⁷⁹

Tou nejdůležitější skutečností je zjištění, že za veškerými manipulacemi stál plukovník Henry, který velmi úzce spolupracoval se ctižádostivým du Patym de Clam. To on poprvé prohlásil, že viníkem je Dreyfus, on byl dámou v závoji a on nutil kapitána Dreyfuse ve vězení znovu a znovu psát diktát, aby opatřil více podkladů pro odsouzení.

Závistivý Henry po objevení „modráčku“ vystrnadí svého šéfa Picquarta a nastupuje na jeho místo. Tráví čas tím, že čachruje se spisem týkajícím se aféry, z něhož vyjímá zprávy od policejní prefektury, které sloužily ve prospěch obviněného, a naopak postupně doplňuje spis o mnoho nových, upravených či zcela padělaných dokumentů.¹⁸⁰ Je zvláštní, že zrovna tento člověk, který v této aféře nenesl žádnou odpovědnost, se tak moc snažil, aby se pravda nikdy nedostala zpoza dveří ministerstva války. Co ho vedlo k jeho činům? Patrně oddanost generálnímu štábu, pomoc při konstruování vysoké hradby lží, za kterou štáb vše schovával nebo vidina kariérního postupu. Ať už to bylo cokoliv, jeho machinace byly nanejvýš protiprávní a především odporné.

Během tohoto vyšetřování se také ukázalo, že se Henry s Esterházym znal. Dříve totiž spolu pracovali ve Zpravodajské službě a zůstali v kontaktu¹⁸¹. Z toho vyplývá, že Henry by měl znát i Esterházyho rukopis. A když tedy poprvé spatřil soupis, musel vědět, že jde o Esterházyho písmo a muselo mu být jasné, že on je zrádce. A přesto ho neudal. Pokud se nad tím zamyslím z druhé strany a připustím možnost, že jeho písmo tehdy neznal a tudíž nepoznal zrádce, musel ho přeci poznat v březnu 1896, když přinesl Picquartovi „modráček“, na kterém Esterházyho jméno figurovalo. V té době už mu to přece muselo dojít. Navzdory tomuto zjištění, místo toho, aby nechal pravdě konečně průchodnou cestu, začal všemožně intrikovat proti svému šéfovi a padělat různé dokumenty, jen aby Esterházyho uchránil před vězením a nechal jej na svobodě, zatímco nevinný člověk trpěl někde v dáli pod zámkem. Jeho dílo dospělo až do takové fáze, že byl nakonec nalezen mrtev ve své cele.

Ruch z ulic, kde spolu válčí stoupenci a odpůrci revize se dostává i do jednací síně Kasačního soudu. Ačkoliv by soudci měli zachovávat nestrannost a nezájatost,

---

¹⁷⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 159-161

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 161-162

¹⁸¹ Tamtéž, str. 162-163

mnohým se to nedařilo. Necháávají se ovlivnit tím, co se děje venku a poddávají se podobným vášním. Protokoly z neveřejného zasedání senátu musí být často přepisovány nebo upravovány. Obnova je v ohrožení, a aby nebyla zamítnuta, je potřeba veřejnost informovat o tom, co se uvnitř děje. „*Jedině zveřejněné vyšetřování trestního senátu a spojených senátů, vyšetřování, jehož výsledky měly značný dosah, by zmařilo intriky, které se odehrávaly. Pak by bylo nemožné zamítnout: revize by se stala jistou věcí.*“¹⁸²

Mathieu Dreyfus se rozhodl do tohoto dění zasáhnout a anonymně poslal Clemenceauovi (s nímž se již nějakou dobu blízce přátelil a každodenně jej navštěvoval v redakci *L'Aurore*) několik výpovědí a spisů ze soudního zasedání, které nechal již dříve opsat. Anonymita byla důležitá proto, aby nebyl jakožto bratr a obhájce Alfreda Dreyfuse kompromitován. Clemenceau s Reinachem se na poradě s ním shodli na tom, že nechají tyto spisy publikovat v *Le Figaro*, listu, který dosud zastával k Aféře neutrální postoj. *Le Figaro* souhlasil a Mathieu jeho redakci zásoboval po několik dní. Brzy na to se vláda rozhodla *Le Figaro* za zveřejnění těchto dokumentů stíhat.

„*Bylo nařízeno vyšetřování. Provádělo se však spíše jen naoko a nikdo nebyl stíhán. Dojem vyvolaný zveřejněním dokumentů z vyšetřování kasačního soudu byl totiž takový, že vláda i veřejné mínění pochopily, že potlačení revize už není možné, že revize je jistá.*“¹⁸³ S tím se samozřejmě antirevizionisté nechtěli smířit a pustili se do útoku.

4.6.2. Legislativní zásah

V průběhu šetření, kromě zaujaté kampaně některých soudců a antisemitské propagandy Ligy francouzské vlasti, došlo k urážkám, smyšleným a lživým tvrzením a snaze o zastrášení soudců. Jejich jména a adresy byly publikovány, dostávali anonymní dopisy.¹⁸⁴

Odpůrci revize se snažili všelijakými způsoby pošpinit nejvyšší představitele spravedlnosti. *Le Petit Journal* soudce obvinil z účasti na smyšleném komplotu, za který dostali od židovského syndikátu vysokou odměnu ve zlatě, aby povolili revizi. „*V tisku generálního štábu se denně objevovala nejnesmyslnější,*

¹⁸² DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 167-168

¹⁸³ Tamtéž, str. 171

¹⁸⁴ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 93

nejbláznivější, nejodpornější tvrzení namířená proti předsedovi a členům trestního senátu.“¹⁸⁵

Soudci byli v očích veřejného mínění zdiskreditováni již od Panamského skandálu. Komplicita soudců, poslanců a ministrů byla z pohledu čtenáře *La Libre Parole* nebo *L'Intransigent* (další antisemitský plátek) nepochybná. Všechny důkazy nasvědčovaly tomu, že členové senátu byli buď Židé, nebo katolíci zaprodání syndikátu.¹⁸⁶

Odpůrci se totiž domnívali, že touto kampaní dosáhnou postoupení rozhodování o věci spojeným senátům Kasačního soudu¹⁸⁷, o nichž si mysleli, že nepovolí přezkoumání procesu.¹⁸⁸ Došlo to až za takovou mez, že soudci, představitelé nejvyšší právní instituce, byli na rozkaz ministra spravedlnosti vyšetřováni. První předseda Kasačního soudu Mazeau prohlásil, že kvůli těmto okolnostem nemá trestní senát klid na výkon své soudcovské povinnosti a že zodpovědnost za rozhodování o celé věci nemůže být ponechána pouze jemu.¹⁸⁹

Během vyšetřování vyvstal ještě jeden problém, a totiž, že rozsudek z roku 1894 byl chráněn tzv. *autorité de la chose jugée* („autorita rozhodnuté věci“)¹⁹⁰, což v praxi znamenalo překážku *rei iudicatae*, tedy že v téže věci již nemohlo být znovu rozhodováno.

Problém byl nakonec vyřešen speciálním novým zákonem, jehož návrh je v lednu předložen sněmovně a který umožňuje odejmout kompetenci instanci, která již započala soudní vyšetřování a postoupení věci spojeným senátům Kasačního soudu. Zákon je oběma komorami Parlamentu přijat a antirevizionisté opět slaví svůj úspěch.

Bohužel pro ně, v téže době umírá prezident Félix Faure, jejich člověk a podporovatel. Jako jeho následovník je zvolen Émile Loubet, naopak stoupenec Dreyfusovy aféry. Na pohřbu Félix Faure se spisovatel Paul Déroulède, Jules Guérin a jejich stoupenec pokusili o pochod na Elysejský palác¹⁹¹ a státní převrat.

---

¹⁸⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 171

¹⁸⁶ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 91

¹⁸⁷ Kasační soud byl nejvyšší soudní instancí jak pro civilní, tak trestní soudnictví (Zdroj: KADLECOVÁ, Marta et al. *Právní dějiny vybraných států Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 2007, str. 223)

¹⁸⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 172

¹⁸⁹ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 92-93

¹⁹⁰ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 270

¹⁹¹ Sídlo prezidenta republiky v Paříži

Jejich pokus se ale nezdařil, protože velitel vojenského pohřebního oddílu je odvedl do kasáren a rebelové byli zatčeni.¹⁹²

Ted' vyvstává otázka, proč ještě nebyl k žádnému ze soudních zasedání předvolán k výpovědi (nyní již bývalý) německý vojenský přidělenec v Paříži, major Max von Schwartzkoppen. On přece musel vědět, s kým z francouzského generálního štábu je v kontaktu a s kým ne. Jedním z důvodů bude nejspíš ten, že štáb nechtěl, aby pravda vyšla najevo a tudíž ti, co pro štáb pracovali, ho neuvedli jako svědka.

Druhým důvodem pak bude zřejmě fakt, že Schwartzkoppen měl od svých nadřízených příkaz nijak se k Aféře nevyjadřovat. Jeho osobně to pravděpodobně příliš netrápilo. Sice sepsal paměti, kde o Aféře hovoří a přiznává, že Německo nikdy s Dreyfusem v kontaktu nebylo. Ty byly ovšem vydány až po jeho smrti.¹⁹³ Když byl ten správný čas, Schwartzkoppen nijak nezasáhl (Panizzardi se o to alespoň pokusil¹⁹⁴). I on, dá se říci, má jistý podíl na pošramocené Dreyfusově pověsti.

Po schválení „odejímacího zákona“ se koná plenární zasedání Kasačního soudu a spojených senátů a společně dochází k závěru, že přezkoumání případu je nutné. Načež je 3. června 1899 zrušen rozsudek z roku 1894 a případ je přikázán válečné radě v Rennes. Den na to na nového prezidenta Loubeta na koňských dostizích zaútočí baron Christiani svou holí. Tato provokace způsobila republikánské demonstrace na podporu Loubeta a rezignaci Dupuyova kabinetu.¹⁹⁵

Na konci června se tudíž formuje nová vláda, tzv. „vláda republikánské obrany“ v čele s ministerským předsedou Waldeckem-Rousseauem. Nebylo ani tak podstatné, že na ministerstvo obchodu bude dohlížet socialista Millerand, který byl pro tuto roli ideální, ačkoli se to většině pravice nelíbilo. Opravdovou potíží bylo najít ministra války, jehož role byla v tomto okamžiku nejdůležitější. On bude řídit a usměřňovat Aféru. Pro překonání jediné velké překážky v budoucnosti republikánské politiky, pro reorganizaci generálního štábu, pro přemístění podezřelých důstojníků hledala republika muže s pevnou rukou. Našla jej v sedmdesátiletém aristokratovi ze starého šlechtického rodu, generálu Galliffetovi,

---

¹⁹² MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 93-95

¹⁹³ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 273

¹⁹⁴ Viz podkapitola 4.6.1.

¹⁹⁵ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 97-98

který se před téměř třiceti lety proslavil jako morbidní potlačitel Pařížské Komuny. Obě komory parlamentu vyslovily této vládě důvěru.¹⁹⁷

Jenže „*Galliffet byl žvanil. Když se dostal k moci, bylo jeho hlavní starostí pomstít se několika svým kolegům, které neměl rád. Na procesu v Rennes neměl nejmenší zájem, distancoval se od něho pod záminkou, že se soudci nemají ovlivňovat.*“¹⁹⁸ Galliffet využil svou pozici k tomu, aby v armádě a Generálním štábu provedl určité reorganizace a nahradil některé vysoce postavené důstojníky. Avšak do Aféry se on ani celá vláda vlastně nechtěli zapojovat,¹⁹⁹ a jak se později ukáže, tohoto rozhodnutí se drželi.

Mezi další významné události tohoto období patří návrat Zoly z Anglie, zatčení du Patyho de Clam za zfalšování Speranzy a Blanche a spojení s Esterházym a rozhovor Esterházyho publikovaný v polovině června v *Le Matin*, v němž přiznával, že je pisatelem soupisu, ale tvrdil, že ho psal na diktát a na příkaz svých nadřízených. Picquartovi se nakonec podaří vyhnout se vojenskému soudu ohledně proti němu vzneseného obvinění týkajícího se fingovaného zfalšování modráčku.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 102-106

¹⁹⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 214

¹⁹⁹ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 103-106

²⁰⁰ CHARENSOL, Georges. *L’affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 128-129

5. PROCES V RENNES

Následující týden po schválení obnovy procesu je Alfred Dreyfus informován o tom, že revize jeho procesu byla konečně připuštěna a zanedlouho již opouští Ďábelský ostrov. Po necelém měsíci, přesněji první červencový den roku 1899 připlouvá do Francie a je umístěn do vojenské věznice v Rennes.

Ve všech renneských ulicích bylo vidět vojáky a četníky. Gymnázium, kde se soud konal, bylo také plné vojáků a vojenská věznice, ve které Dreyfus čekal, byla rovněž střežena zvenčí. Strážníci byli v podstatě všude. Bylo to takové město v obležení.²⁰¹

„Atmosféra v tvrdě katolické Remeši byla ovšem vůči revizi mnohem víc nepřátelská než v ostatní Francii. Dreyfusův obhájce Fernand Labori nemohl v celém městě sehnat ubytování, až ho nakonec vzal k sobě mladý profesor filozofie Victor Basch. Poněvadž se Basch znal s lékařem na německém velvyslanectví ... věděl z první ruky, že Dreyfus je nevinen... Jeho dům se tudíž rychle stal místem schůzek dreyfusiánů, a byl proto neustále obléhán tisícíhlavým davem, který vedli kněží a který zasypával dům kamením.“²⁰²

5.1. Průběh procesu

Druhý soud s Alfredem Dreyfusem se otevírá 7. srpna, kdy je zahájeno první veřejné zasedání soudu. Alfred Dreyfus má tentokrát dva obhájce. Doktora Demange, který jej hájil již před pěti lety, a doktora Laboriho, což bylo samozřejmostí poté, co zastupoval Lucii Dreyfusovou v procesu Esterházy, a později pak také Émila Zolu i plukovníka Picquarta.

Nebohý Dreyfus o svém procesu netušil vůbec nic. Mylně se domníval, že se obnova konala zásluhou generála de Boisdeffre a že mělo jít o pouhou formalitu. Nevěděl ani, že proces už není pouze o něm. Advokáti ho samozřejmě s historií celé „jeho“ aféry seznámili.

Zasedání se konalo v divadelním sále místního gymnázia. Na jevišti byl veliký dlouhý stůl, za který zasedli soudci vojenského soudu. Po pravé straně stála lavice pro obhajobu, před níž byly dvě židle – jedna pro obžalovaného a druhá pro doprovázejícího četníka. Nalevo bylo místo vládního komisaře, jeho zástupce

²⁰¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 174-175

²⁰² SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 270

a zapisovatele. Zbylá část sálu byla rozdělena na dvě sekce, první pro svědky, které vévodil ze svého křesla po celou dobu generál Mercier (ministr války v roce 1894), druhá pro veřejnost.

První den líčení započal po nutných formálních úkonech výsledkem obžalovaného. Předseda soudu plukovník Jouaust byl od první chvíle předpojatý – jeho otázky byly zaujaté, nepřátelské, a neřídily se zásadou presumpce nevinny. Zato Alfred Dreyfus působil důstojným a klidným dojmem, nenechal se strhnout emocemi a ani je nijak navenek neprojevoval.²⁰³ Zda to bylo naprostým vyčerpáním z dlouholetého vyhnanství a odloučení od rodiny nebo ne, nedokáží odhadnout. Ale vzhledem k tomu, že v podobném klidném rozpoložení Dreyfus strpěl před několika lety svou degradaci, domnívám se, že měl neuvěřitelně silnou vůli celé to martyrium vydržet a víru v to, že spravedlnost nakonec přece jen zvítězí. A to, co jej asi nejvíce drželo při životě, byla jeho vnitřní síla, čest a vědomí, že je nevinen.

Další den bylo rozhodnutím z předchozího dne zahájeno jednání s vyloučením veřejnosti. Od tohoto dne se projednávaly různé dokumenty z fasciklu ministerstva války. Zjistilo se, že generál Mercier, hlavní svědek obžaloby, vpašoval do spisů podvržený dokument vyrobený Henrym a du Patym, který působil k tíži Dreyfuse. Naštěstí, čestný generál Chamoin soudu vše přiznal a ten onu písemnost ze spisů vyřadil.²⁰⁴ Jaká to troufalost v Mercierovi byla. Kam až byl ochoten zajít, jen aby nemusel uznat svou chybu a podkopat si autoritu? Jeho chování bylo závažným činem, jímž porušoval zákon a za tento čin měl být náležitě potrestán. A nejen za tento, ale i za všechny předchozí, kterých se vůči nevinnému dopustil.

12. srpna, kdy se konalo druhé veřejné zasedání, byl Mercier předvolán jako svědek obžaloby. Ve své dlouhé výpovědi potvrdoval stále stejnou verzi, a to, že je Dreyfus vinen a hlavním usvědčujícím důkazem je soupis. Po jeho teatrální výpovědi následovaly výpovědi dalších bývalých ministrů války a příslušníků Generálního štábu včetně Picquarta. Mimo jiné byl vyslýchán i soudce Bertulus, vyšetřovatel ve věci telegramů Blanche a Speranza, pan Freystaetter, jeden ze soudců první

---

²⁰³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 175-179

²⁰⁴ Tamtéž, str. 179-180

válečné rady. Naproti tomu du Paty de Clam, Esterházy ani slečna Paysová se k výsledku nedostavili.²⁰⁵

V knize *Velké procesy* se o Mercierově výpovědi píše: „Že to všechno jsou pohádky, věděl ovšem i generál, a proto se nakonec pokusil promluvit vojenským soudcům do jejich žoldácko-hierarchistického svědomí: 'Je nutno volit: buďto jsem se dopustil zločinného porušení úředních povinností, když jsem s použitím nedovolených prostředků dal odsoudit nevinného, anebo tento muž je zrádce a mou vlasteneckou povinností bylo ho všemi prostředky odhalit. Musíte volit mezi mnou, vaším někdejším ministrem války, divizním generálem, velitelem armádního sboru, nositelem vysokých vojenských vyznamenání, a mezi tímto židovským kapitánem, který se nachází v našem důstojnickém sboru jen díky politováníhodné toleranci.'“²⁰⁶

Z tohoto prohlášení cítím, kromě protižidovské averze, velmi podobný nátlak, jaký vyvíjel Boisdeffre na soud v procesu se Zolou.²⁰⁷ Ale nikdo nic neudělal, nikdo se mu nepostavil, nikdo mu nedal najevo, že zákon musí dodržovat každý bez výjimky. Ani vláda na několikere výzvy nereagovala. Cožpak se ho všichni báli? Potrestáním Merciera by přece bylo dáno najevo i jeho oddaným pracovníkům a padělatelům, že nejsou nedotknutelní a že by před zákonem měli mít respekt. Jenže to zajisté vojenský soud neměl v úmyslu. Asi ani neměl již předem v úmyslu Dreyfuse osvobodit. Neboť kdyby Merciera nechali zatknout, museli by přece zákonitě Dreyfuse osvobodit.

5.1.1. Atentát na Laboriho

Jediné, čeho se někdo odvážil dopustit, někdo pravděpodobně z Generálního štábu, byl neúspěšný pokus vraždy Laboriho. Advokát Labori byl postřelen na jednom z mostů přes řeku Vilaine 14. srpna ráno, když byl na cestě na přelíčení. Když ho uviděli důstojníci Gast a Picquart, kteří šli stejným směrem, zavolali na něho. Než se stihl otočit, muž, který šel za ním, ho střelil do zad a utekl. Gast s Picquartem, v domnění, že si Laboriho někdo všimne a postará se o něj, se rozeběhli pronásledovat útočníka. Bohužel jim nikdo z kolemjdoucích nepomohl, nezatarasil mu cestu a tak se jim na okraji města ztratil z dohledu.

²⁰⁵ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 131-132

²⁰⁶ SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, spol. s r.o., Knižní klub, 1997, str. 271

²⁰⁷ Viz podkapitola 4.4.1.

Jenže poraněného Laboriho všichni kolemjdoucí ignorovali, taková byla v Rennes nálada. Dokonce ani kněz neprojevil trochu lítosti. Všechny ty fámy a antižidovská propaganda v lidech pohřbila jejich lidskost.

Labori měl velké štěstí, že kulka z revolveru nezasáhla a neporušila míchu a za několik dní už byl opět na nohou. Mezitím než se uzdravil, Dreyfusova rodina požádala o zastoupení Laboriho advokáta Mornarda, jemuž byly okolnosti procesu velmi dobře známy, jelikož jej obhajoval před nejvyšší soudní instancí²⁰⁸. Labori se cítil ukřivděn, neboť, jak později svému kolegovi vyčítal, Demenge sám od sebe nepožádal soud o odročení jednání do doby, než se Labori zotaví. Mornard nebyl požádán o činnost advokáta-obhájce, ale pouze právního rádce. I přesto přijal. To Laboriho sice uklidnilo, avšak prohloubilo spory mezi oběma advokáty obhajoby.²⁰⁹

5.1.2. Nerovnováha soudního jednání

Co se týče soudního líčení, obhajoba neměla jednoduchou pozici. Vláda odmítla dát vládnímu komisaři Carrièrovi příkaz, aby udržoval proces v mezích zákona, tudíž bylo obžalobě značně nadržováno. To se koneckonců projevilo u svědeckých výpovědí. Zatímco svědkové obžaloby měly dostatek prostoru pro své mnohdy smyšlené či překroucené výpovědi a zásahy během výpovědí jiných, svědkové na straně obhajoby byli často přerušováni a cílem protistrany bylo je v očích veřejnosti co nejvíce zostudit. Ani obhájcům nebyla poskytnuta neomezená práva obhajoby, kterými by za běžných okolností mohli disponovat. Často byli předsedou soudu umlčováni a zastavováni.

Ani tisk nebyl neutrální. „*Noviny oddané generálnímu štábu, což byly ostatně jediné noviny, které důstojníci v Rennes četli... uveřejňovaly pouze výpovědi svědků obžaloby; to, co vypovídali svědkové obhajoby, nebylo otištěno buď vůbec, anebo ve zkomolené a překroucené podobě.*“²¹⁰ Bylo vidět poněkud nerovný souboj. Generální štáb vstoupil agresivně do bitvy. Nešlo mu jen o Dreyfuse, ale především o jeho vlastní pozici. Antidreyfusardi byli neustále v opozici a vláda prohlašovala svou neutralitu.²¹¹

---

²⁰⁸ tj. Kasační soud

²⁰⁹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 181-184

²¹⁰ Tamtéž, str. 189

²¹¹ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 107-108

Rovnost před zákonem nebyla ctěna ani v tomto procesu. To dokazuje nerovný a zaujatý přístup předsedy Jouausta a křivé výpovědi svědků obžaloby, pro které přísaha, že budou mluvit pravdu a nic než pravdu, byla očividně jen prázdná fráze.

5.1.3. Nové odsouzení

Obhajovací řeči měly začít v pátek 8. září. Před zahájením zasedání přišel dopis z Paříže, v němž novinář Cornély naléhal, aby Labori nepronášel závěrečnou řeč. Advokát Labori byl vznětlivější a výmluvnější než starší a rozumnější Demange, ale přece by jeho proslov nebyl schopen změnit rozhodnutí soudců, kterým už muselo být dávno jasné, co je pravda a co lež.

Labori se po přečtení dopisu vzdal slova. Odolal i úsilí Mathieua Dreyfuse, Demange a Mornarda přesvědčit ho, aby své rozhodnutí ještě změnil. Nevím, co dopis obsahoval, ale Labori se přemluvit nenechal. Demangeova obhajovací řeč byla opět velmi působivá a dojemná, podávala mírné resumé všech křivých výpovědí, jež vyvracela, a padělaných písemností. Bohužel na soudce nijak nezapůsobila.²¹²

Dle poslední věty třetího odstavce článku 113 Zákona o vojenské justici musel být rozsudek v každém případě vyhlášen veřejně.²¹³ Navzdory důkazům o Dreyfusově nevině byl nový odsuzující rozsudek vyhlášen následující den po jeden a půl hodinové poradě. Dreyfus byl znovu uznán vinným, tentokrát s polehčujícími okolnostmi, pěti hlasy ku dvěma. Byl odsouzen „jen“ na 10 let žaláře. Později se ukázalo, že ony dva hlasy, které byly pro osvobození, patřily majoru Bréonovi a, kupodivu, předsedovi válečné rady plukovníku Jouaustovi. Ačkoliv ostatní členové válečné rady tušili přesvědčení těchto dvou šéfů, odvaha jim nepochybně nedovolila hlasovat pro osvobození, neboť jednotliví soudci hlasují postupně počínaje tím s nejnižší hodností...²¹⁴

Pro Dreyfusovu rodinu a přívržence to byla neskutečná rána. Museli být úplně paralyzováni, neboť všichni doufali, že dosažením revize dosáhnou konečně spravedlnosti. Přes všechny okolnosti, které vypluly na povrch, přes velké množství

---

²¹² DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 196-198

²¹³ CHARLES-LAVAUZELLE, Henri, ed. *Code de justice militaire pour l'armée de terre (9 juin 1857): Annexes, formules, modèles et dispositions diverses*. Paris: H. Charles-Lavauzelle, 1908, str. 29

²¹⁴ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 133

důkazů o Dreyfusově nevině, byl tento ubohý člověk znovu odsouzen. Jak bylo tohle možné? „*Nespravedlnost zvítězila, pravda byla znovu poražena.*“²¹⁵

Nezvratné důkazy o tom, že soupis je dílem Esterházyho (některé znalecké posudky, otisknutá kopie soupisu s jeho dopisy v novinách, jeho vlastní přiznání), o lživých tvrzeních příslušníků generálního štábu, o padělcích, na kterých měl největší podíl Henry, o neoprávněném odsouzení Dreyfuse v roce 1894 soudce nepřesvědčily. Nehledě na skutečnosti, které v průběhu času ukázaly pravdu, válečná rada nevinného kapitána znovu odsoudila. A znovu neoprávněně. Nechápu, jak je možné, že jim tento trestuhodný zločin mohl projít. Všichni soudci do posledního, včetně těch, kteří zasedli v senátu v roce 1894, by si zasloužili trest za odepření práva na spravedlivý proces. A daleko vyšší trest by měl připadnout celému generálnímu štábu. Jenomže, jak jsem naznačovala v historickém úvodu této práce, armáda byla něco jako modla. Byl to nejvyšší ochránce národa a její autorita přece nemohla být uzemněna.

Ani v tomto řízení nebyli ke svědecké výpovědi předvoláni bývalí zahraniční vojenští přidělenci, toho času v Paříži. Oba, zejména Schwartzkoppen, by s jistotou potvrdili nebo vyvrátili, s kým bývali ve styku. Pokud by vypovídali po pravdě, přiznali by, že s Dreyfusem neměli nic společného. To si ale generální štáb v rámci zachování své reputace nemohl dovolit.

5.2. Milost

Nový rozsudek způsobil rozruch. Veřejné mínění bylo pobouřeno novým odsouzením nevinného člověka. Byla tím zostuzena celá Francie.

Alfred Dreyfus, čistě jen pro formálnost a pro získání trochy času než rozsudek nabyde právní moci, podal odvolání. Pár dní po verdiktu se vláda konečně rozhodla skoncovat se svou pasivitou a připustila možnost prezidentské milosti. „*Nešlo jí o nalezení skutečných viníků, ale o uklidnění rozbouřené společenské hladiny ve Francii.*“²¹⁶ Mathieu Dreyfus se radil se svými nejbližšími přáteli. Clemenceau byl proti, neboť byl přesvědčen, že milost ztíží další boj za spravedlnost, naproti tomu Jaurès, Reinach a Lazare ho přesvědčovali, aby ji

---

²¹⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 198

²¹⁶ KŘIVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světa a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 106

přijal, protože měli za to, že milost konečně ukončí několikaleté utrpení nešťastníka.²¹⁷

Vláda měla jedinou podmínku. A to, že kapitán Dreyfus musí vzít zpět své odvolání. Ministr obchodu Millerand, se kterým v Paříži o milosti jednali, jim sdělil, že milost je možné udělit pouze za pravomocný rozsudek a ten z Rennes, kvůli odvolání, právní moci ještě nenabyl. Proti tomu Mathieu protestoval, jelikož se domníval, že zpětvzetí odvolání by v očích odpůrců znamenalo uznání renneského rozsudku a naléhal, aby ministr války co nejdříve svolal odvolací senát k zasedání. Millerand vysvětloval, že by odvolání nemuselo být úspěšné, neboť válečná rada zapomněla k rozsudku připojit výrok o desetiletém dohledu nad odsouzeným, který se prý běžně v obdobných případech ukládal a že by tudíž odvolací soud mohl rozsudek zrušit z důvodu chybějících formálních náležitostí. Dodal, že by pak hrozilo nové projednání před vojenským soudem, nikoli však o meritů věci, nýbrž o doplnění trestu. To by ale veřejnost vnímala jako nový přísnější rozsudek v celé věci. Millerand jim tedy radil, ať raději odvolání vezmou zpět.

Mathieu po poradě s přáteli nakonec na radu přistoupil a vydal se zpět do Rennes za bratrem. Ten po dlouhé rozmluvě nakonec souhlasil se zpětvzetím odvolání. V Paříži se mezitím všichni členové vlády na ministerské poradě shodli na okamžitém podepsání milosti, ale prezident Loubet se zdráhal. Předseda vlády Waldeck-Rousseau nechal do Rennes poslat lékaře, aby kapitána vyšetřil a podal zprávu o jeho zdravotním stavu, kterou by předseda předal panu prezidentovi.

Doktor konstatoval, že Alfred Dreyfus je velmi slabý, vyčerpaný, prodělává pravděpodobně tuberkulózu a naznačoval, že pokud nebude brzy osvobozen, zbývá mu jen několik málo měsíců života. Na prezidenta lékařská zpráva zřejmě velmi zapůsobila, neboť slíbil, že milost podepíše v následujícím týdnu.²¹⁸

S absolutním souhlasem Waldeck-Rousseauovy vlády prezident Loubet 19. září 1899 podepisuje Dreyfusovu milost. Ten ji navzdory opozici většiny svých stoupenců přijímá. Ministr války proklamuje, že: „Případ je uzavřen.“. Na to o dva dny později Alfred Dreyfus reaguje uveřejněním prohlášení: *„Vláda Republiky mi vrací svobodu. Ta pro mě beze cti ale nic neznamena. Ode dneška budu pokračovat v úsilí o nápravu hrozného justičního omylu, jehož jsem obětí. Chci, aby celá Francie*

---

²¹⁷ MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 114-115

²¹⁸ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 201-206

věděla, z definitivního rozsudku, že jsem nevinně. Mé srdce nebude utěšeno, dokud mi jediný Francouz bude přičítat zločin, který spáchal někdo jiný.“²¹⁹

Tento okamžik by se dal považovat za konec Dreyfusovy aféry, ačkoli její konečné dořešení přijde ještě o mnoho let později. Nastal čas klidu. Velká aféra se ve veřejném životě vstřebává. Už o ní bude možné mluvit bez riskování života či cti. Přestože Dreyfusovy rehabilitace ještě nebylo legálně dosaženo, byl případ v podstatě u konce.²²⁰

Alfred Dreyfus se po propuštění na svobodu přesouvá k příbuzným do Carpentrasu v Provence, kde pro něj bylo příznivé podnebí a klid. Ještě po několik týdnů rodinnou usedlost hlídali inspektoři tzv. *Sûreté*, aby zajistili jeho bezpečí.²²¹ Na jaře příštího roku se přesunul do Švýcarska k Ženevskému jezeru a jeho stav se pomalu zlepšoval.

5.3. Rehabilitace

Jak jsem naznačila výše, ačkoliv se tak zdálo, aféra ještě nebyla zcela ukončena. Dreyfusovi opět hledali způsob, jakým by mohli dosáhnout přezkoumání renneského procesu. Potřebovali najít novou, dosud neznámou skutečnost, která by dění znovu rozhýbala. To se jim nakonec po dlouhém snažení o několik let později zdařilo.

Na jaře roku 1900 byl Senátu předložen návrh zákona o amnestii týkající se všech věcí s aférou spojených a očišťoval všechny, kteří se v souvislosti s ní dopustili překročení zákona. Jediní, koho se výslovně netýkala, byl Dreyfus a Picquart. Dreyfus nadále platil za zrádce, Picquart zůstal vyloučen z armády. Tento nesmyslný zákon, jenž vláda navrhla a hojně podporovala, byl schválen v prosinci.²²² To znamená, že pravého zrádce nikdy nepotrestají a generála Merciera, který na počátku vše zosnoval, nechají nadále tahat za nitky.

---

²¹⁹ Přeloženo z: „*Le gouvernement de la République me rend ma liberté. Elle n'est rien pour moi sans l'honneur. Dès aujourd'hui, je vais continuer à poursuivre la réputation de l'effroyable erreur judiciaire dont je suis encore la victime. Je veux que la France entière sache, par un jugement définitif, que je suis innocent. Mon coeur ne sera apaisé, que lorsqu'il n'y aura plus un Français qui m'impute un crime qu'un autre a commis.*“ (Zdroj: CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième République*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 133-134)

²²⁰ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième République*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 135-136

²²¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 206-208

²²² Tamtéž, str. 222

V témže roce o něco dříve, když už je Esterházy nějakou dobu usazen v Londýně pod novou identitou, vznáší na francouzském konzulátu vážná obvinění proti francouzskému generálnímu štábu, soudcům, expertům, ministrům. Z jeho výpovědi je jisté, že jeho role mu byla v celé věci podrobně předepsána Henrym a du Patym s plným souhlasem jejich nadřízených.²²³

Jean Jaurès (dávný Dreyfusův stoupenec a poslanec) v dubnu 1903 pronesl před sněmovnou řeč, v níž upozornil na padělané důkazy a požadoval nové projednání reneského verdiktu. Alfred Dreyfus také podává žádost o druhou revizi svého procesu. Opírá se o nově objevený tajný důkaz – jakýsi „komentovaný soupis“²²⁴ – a o křivou výpověď jednoho svědka obžaloby v Rennes. Bylo přislíbeno vyšetřování, ke kterému skutečně došlo. Řízení před Kasačním soudem se otevírá 3. března 1904. Dreyfus je opět hájen advokátem Mornardem, stejně tak jako během první revize. Po dvou dnech je žádosti vyhověno a 7. března začíná vyšetřování trestní komory, které končí po šesti měsících. Všichni, kteří byli s aférou nějak spjati, byli vyslýcháni.²²⁵ Soud na plenárním zasedání spojených senátů 12. července 1906 bez vášní a výbuchů emocí anuloval rozsudek z Rennes, o němž bylo řečeno, že byl vynesena „omylem a nespravedlivě“, a prohlásil kapitána Dreyfusa nevinným. Zákonem, který Parlament schválil následující den, byli kapitán Dreyfus s hodností majora a Georges Picquart s hodností generála (brzy poté se stal ministrem války v Clemenceauově vládě) opět integrováni do armády.

Tento okamžik byl tedy definitivním uzavřením případu Alfred Dreyfus, který tak mohutně otrásl nejen Francií, ale i ostatními státy. Na závěr bylo zapotřebí tzv. „happy endu“, ten se uskutečnil 22. července 1906 na stejném nádvoří Vojenské školy, na kterém byl před více než jedenácti lety Alfred Dreyfus degradován²²⁶: Dreyfus „*byl povýšen a vyznamenán stužkou Čestné legie.*“²²⁷

---

²²³ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 70

²²⁴ Komentovaný soupis měl být dopis německého císaře lemovaný po stranách jeho vlastnoručními poznámkami o Dreyfusovi, další padělaný důkaz vzniklý pravděpodobně také ve Zpravodajské službě, který měl vysvětlovat shodu Esterházyho písma a písma soupisu na průpisovém papíře. (Zdroj: DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 238-239)

²²⁵ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 187-188

²²⁶ MIQUEL, Pierre. *L'affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 116

²²⁷ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995

Během první světové války Alfred Dreyfus působil jako podplukovník a dočkal se toho, že Alsasko a Lotrinsko se vrátilo zpět Francii.²²⁸ Po válce odešel do důchodu a žil v ústraní. Armáda veřejně uznala Dreyfusovu nevinu až po sto letech, v roce 1995.²²⁹

Takto tedy skončila jedna významná epizoda v životě Francie. Ačkoli si to mnozí nepřáli, stala se, bohužel, velmi populárním a klíčovým milníkem historie této evropské mocnosti. V jejím důsledku byla francouzská společnost otřesena a rozdělena na dva nepřátelské tábory. Aféra měla rovněž politický dopad, který se projevil v separaci církve od státu, a armáda se dostala pod větší kontrolu veřejné moci.

---

²²⁸ Alfred Dreyfus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

²²⁹ Alfred Dreyfus. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica Inc., 2013. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

6. FRANCOUZSKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ POHLED NA AFÉRU

6.1. Před aférou

Francie a celá její společnost pod vlivem Dreyfusovy aféry zažila velký politický otřes. Tento skandál nenávratně změnil nejen politickou, ale i sociální situaci v celé zemi. Tato kapitola by se měla zabývat stavem francouzské společnosti na přelomu století, v období, které bylo z hlediska rozvoje kultury později nazváno *La Belle Époque*, tedy Krásná doba. Vzhledem k tomu, že v průběhu Dreyfusovy aféry získal tisk značnou roli, budu se v této kapitole věnovat tisku a jeho vlivu na společnost a veřejné mínění.

Po zániku druhého císařství byl nastolen nový režim, jenž se zpočátku netěšil příliš velké důvěře. K té se přidala obava z největšího nepřítele – německé říše. Proto lidé Francie obdivovali svou armádu, vkládali do ní všechny naděje a cítili v ní silnou oporu.²³⁰ Zásadou toho byla armáda relativně nezávislá na státní moci. Vedle ní to byla rovněž katolická církev, která byla „považována za hlavního ochránce tradičních hodnot“.²³¹

Vnitropolitická situace ještě nebyla stabilní a v průběhu aféry se tento stav příliš nezměnil. Prakticky od počátku Třetí republiky existovaly spory mezi socialisty (k nimž patřil i Jean Jaurès) a konzervativci. Ty měly za následek, že republika, původně myšlena jako provizorní řešení, se nakonec usadila a upevnila svou pozici.

Rozpory se objevily i mezi přívrženci republiky. Ti se rozdělili na dvě skupiny – radikály a oportunisty. Umírněnější křídlo stojí v čele francouzské politiky do konce 19. století, kdy je vystřídáno radikálními kolegy. Mezi nejvýznamnější oportunistické představitele patřil Jules Ferry, který prosadil bezplatnou a povinnou školní docházku a zákon o laické (nenáboženské) výuce a školách. Kromě brojení proti katolické církvi oportunisté prosadili řadu demokratických reforem, mezi něž patřila například svoboda tisku a shromažďování.²³²

Všeobecné mínění bylo rovněž již dlouho předtím, než aféra vypukla, prodchnuto silným antisemitským přesvědčením. „*Antisemitismus přetrvával*

---

²³⁰ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²³¹ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 68

²³² SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 281-282

i přes úplnou emancipaci židovského obyvatelstva a v 80. letech 19. století přerostl ve vážný problém.“²³³ Kromě kauzy ohledně krachu banky Union Générale, o které píše ve třetí kapitole, se pomalu šíří protižidovská propaganda dosud neznámého publicisty Édouarda Drumonta, jenž ve své rozsáhlé knize *La France Juive* („Židovská Francie“) hanobil Židy a obviňoval je za stav tehdejší společnosti. Tato publikace se „stala nejprodávanějším protižidovským spisem ve Francii“.²³⁴ Posléze založil Antisemitskou ligu a antisemitský plátek *La Libre Parole* („Svobodné slovo“), který měl za pár let na 500 000 čtenářů. Vedle tohoto listu vycházel pod vedením Henriho Rocheforta *L'Intransigeant* („Nekompromisní“), který byl podobného zaměření.

6.2. Během aféry

Právě v době Dreyfusovy aféry tisk získává silné a vlivné postavení. Jak uvádí Pierre Miquel: „Dreyfusova aféra je především věcí názoru. Ve všech stádiích jejího průběhu nacházíme víceméně tisk. Ne tisk jako věrnou ozvěnou události, který zůstává v pozadí, ale tisk sympatizující, štvavý, útočný, poctivý i nepoctivý, tisk bezcharakterní.“²³⁵ Názor veřejného mínění je tedy v rukách tisku, lidé mu věří a řídí se jím. Tak tomu je ostatně i dnes a jen málo lidí se uvědomuje, že v médiích bývají informace často zkreslené nebo přibarvené, aby se zdály zajímavějšími.

Poprvé je veřejnost informována o Dreyfusově aféře 1. listopadu 1894 v *Le Figaro* článkem nazvaným „Případ zrady“. Tentýž den vychází v *La Libre Parole* článek oznamující, že došlo k vlastizradě a že zrádcem je židovský důstojník, kapitán Dreyfus.²³⁶ Tím, že se do případu vmísil tisk, který začal spekulovat o Dreyfusově vině a činil různé narážky jak na armádu, tak na Generální štáb i samotného ministra války, ovlivňoval veřejné mínění. A občané, stále nepřijmuvší židovské obyvatelstvo jako sobě rovné, byli pobouřeni. I to zřejmě vyburcovalo Merciera k jednání a povolení trestního stíhání.

Když byl Dreyfus odsouzen, lidé si oddechli. Tisk jak v Paříži, tak na venkově, byl sjednocený, tedy v antidreyfusovském duchu. Po teatrální degradaci,

---

²³³ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²³⁴ BUDIL, Ivo. *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, str. 16

²³⁵ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 7

²³⁶ Tamtéž, str. 15

kde zfanatizovaný a protižidovsky ovlivněný dav pokřikoval: „Smrt Židům!“ a podobně, se lidé zase na nějakou dobu uklidnili.²³⁷ Bylo zamezeno spekulacím, ale důstojné vystupování a chování odsouzeného v několika lidech vzbudilo určité pochybnosti o tom, zda je skutečně vinen.²³⁸ Těch několik málo lidí včetně Dreyfusovy rodiny a pár přátel bylo tehdy přesvědčeno o kapitánově nevině, ale mnozí z nich se neodvážili se svým názorem hlasitě vystoupit. „*Pro veřejnost už vše skončilo.*“²³⁹

Prvním, kdo se pokusil o oslovení osob z literárních kruhů, byl rodinný přítel Dreyfusových, Bernard Lazare. Mathieu Dreyfus rovněž využil svého společenského postavení, aby navázal styky s představiteli francouzského veřejného života. Ze začátku byli, bohužel, neúspěšní.²⁴⁰ Ale postupem času se řady stoupců Dreyfusovy nevinny pomalu, ale jistě rozšiřovaly a Dreyfusovci získávali občasnou oporu i v tisku, což bylo podstatné z toho hlediska, aby veřejnost měla možnost nahlédnout na věc také z druhé strany a nevnímat pouze jeden zaujatý názor.

V tisku případ ožívá znovu až na podzim 1896. V *Le Figaru* vyšel na začátku září článek sympatizující s odsouzeným. V redakci tohoto listu byla většina spisovatelů na Dreyfusově straně, ale noviny si k věci udržovaly spíše neutrální postoj. Na tento článek reagovaly opoziční plátky *La Libre Parole* a *L'Intransigent* ostrými články. Za několik dní vyšel v *L'Autorité* článek nazvaný „Pochybnost“, ve kterém Cassagnac připouštěl možnost omylu. Tato skutečnost na veřejné mínění hluboce zapůsobila a část čtenářů jistě překvapila.²⁴¹

Do boje se zapojuje *L'Éclair*, v níž se objevuje senzační článek pod názvem „Zrádce“, který je zřejmě odpovědí na předchozí články a zároveň ve věci vyvolá mnoho otázek. Článek veřejnost informoval o existenci a předložení tajného spisu soudcům válečné rady a reprodukoval dokument z tohoto spisu, tzv. „ten mizera D...“.

Tento okamžik by mohl být považován za počátek kampaně na podporu kapitána Dreyfuse a článek „Zrádce“ ji měl umlčet. Poslanci se domnívali, že uveřejněním tajných důkazů, které usvědčovaly kapitána, se veřejné mínění ujistí ve svém přesvědčení a bude brojit proti všem krokům uskutečněným na podporu již

²³⁷ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²³⁸ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 30-31

²³⁹ POKORNÝ, Jirí. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

²⁴⁰ Tamtéž, str. 69

²⁴¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 67-68

prokázaného a odsouzeného zrádce. Brzy zjistili, že jejich záměr nevyšel. Po Castelinově projevu na tribuně sněmovny se zrodila Dreyfusova aféra. Do té doby šlo pouze o důstojníka asi legálně odsouzeného, téměř zapomenutého, pro kterého židé podnikali spoustu neúspěšných kroků. Nyní se ale jméno Dreyfus stalo symbolem, pro který se společnost rozdělila na dvě skupiny rozdílného názorového smýšlení. Na jedné straně byli ti, kteří údajně chránili veřejný zájem a odmítali obnovu procesu, na straně druhé bojovníci za princip svobody jednotlivce, stoupenci revize.

První skupinu tzv. „antirevizionistů“ tvořila armáda, bývalí, současní i budoucí ministři války a celý Generální štáb, především samozřejmě náčelník generál Boisdeffre a major Henry, podporováni publicisty Édouardem Drumontem, Henrim Rochefortem, Arthurem Meyerem a dalšími. Druhou, méně početnou skupinu tvořili Lucie a Mathieu Dreyfusovi, Bernard Lazare, advokáti Demange a Leblois, poslanci Reinach a Scheurer-Kestner, historik Gabriel Monod. Tzv. „revizionisté“ nemají na své straně ani zákon ani věhlas ani veřejné mínění. A přesto věří, že jednou zvítězí. Naštěstí se k nim brzy připojí významní žurnalisté, politici a ti, které Francie považuje za intelektuály - umělce a spisovatele.²⁴² Oni totiž mají moc ovlivnit veřejné mínění.

Počátkem listopadu šéf listu *L'Intransigeant* Rochefort přislíbil Bernardu Lazarovi zveřejnění informací o vydání jeho brožury, ale namísto toho vyšel hanlivý článek s názvem „Marná snaha rehabilitovat zrádce“.²⁴³ Lazare byl se svou propagací i v ostatních pařížských novinových kruzích neúspěšný, stejně tak jako v Parlamentu.²⁴⁴

Nedlouho poté přichází další, pro revizionisty důležitý posun v aféře, když se v *Le Matin* objeví faksimile soupisu. Za pár dní se rozšiřují první letáky, na kterých je soupis otištěn vedle Dreyfusových dopisů. Díky vzorkům písma Dreyfuse, které lemovaly soupis, se lidé mohli na vlastní oči přesvědčit, jak moc odlišná od sebe písma jsou. A byla šance, že konečně někdo pozná autora soupisu. Než se ale ten někdo ozve, uplyne další rok. Mezitím se alespoň, důsledkem přesvědčení na vlastní oči, které je daleko účinnější než jen nepřímou podložené úvahy, rozšiřuje okruh lidí

---

²⁴² CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 58-60

²⁴³ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 71-72

²⁴⁴ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 36-37

věřících v Dreyfusovu nevinu. Stále mezi nimi však není žádný politik. K žádnému výraznějšímu zlomu však až do podzimu roku 1897 nedošlo.²⁴⁵

Tehdy poslanec a původem Alsasan Scheurer-Kestner se konečně, zásluhou Lebloise, ujistil ve svém přesvědčení o Dreyfusově nevině a podnikl jisté kroky v naléhání na vládní kruhy, aby nechaly proces přezkoumat. Na stranu revizionistů se připojuje i George Clemenceau a jeho noviny *L'Aurore*, Joseph Reinach a Jean Jaurès.²⁴⁶ V téže době se Mathieu Dreyfus dovídá jméno pravého viníka, obžalovává Esterházyho a kauza opět ožívá v tisku.²⁴⁷ „Většina listů vzala Esterházyho v ochranu, o jeho rukopisech se začalo tvrdit, že to jsou mistrné padělky, vytvořené na objednávku „židovského syndikátu“.“²⁴⁸ Paní de Boulancy nechává v *Le Figaru* publikovat dopisy, z kterých číší Esterházyho nenávisť vůči Francouzům. Tisk generálního štábu se snaží o záchranu zrádce pomocí nevídaně rozsáhlé antisemitské kampaně. Dreyfusovský tisk odpovídá množstvím nových důkazů. V *L'Aurore* se George Clemenceau ptá: „Kdo kryje majora Esterházyho? Zákon se staví, bezmocný před tímto pruským čekatelem přestrojeným za francouzského důstojníka. Proč? Kdo se před Esterházym třese? Jaká skrytá moc, jaké hanebné důvody brání v konání spravedlnosti? Kdo jí zahrazuje cestu? Proč Esterházy, osoba se zvrácenou morálkou, je chráněn, zatímco ho všichni obviňují? Proč čestný voják, jako je plukovník Picquart, je diskreditován, zneuctěn a zdrcen? Když bude potřeba, řekneme to!“²⁴⁹

Veřejnost, stále ještě nedůvěřivá a hluboce ovlivněná tiskem generálního štábu, nebo alespoň její přemýšlivější část pomalu dochází k pochybám.

Esterházy samozřejmě chráněn generálním štábem i vládou je v lednu 1898 pohnán před soud, aby bylo zabráněno pochybnostem a povyku, který se kolem aféry

---

²⁴⁵ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 72-73

²⁴⁶ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²⁴⁷ Viz podkapitola 4.2.

²⁴⁸ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 69

²⁴⁹ Přeloženo z: „*Qui protège le commandant Esterházy ? La loi s'arrête, impuissante devant cet aspirant prussien déguisé en officier français. Pourquoi ? Qui donc tremble devant Esterházy ? Quel pouvoir occulte, quelles raisons inavouables s'opposent à l'action de la justice ? Qui lui barre le chemin ? Pourquoi Esterházy, personnage dépravé à la moralité plus que douteuse, est-il protégé alors que tout l'accuse ? Pourquoi un honnête soldat comme le lieutenant-colonel Picquart est-il discrédité, accablé, déshonoré ? S'il le faut nous le dirons !*“ (Zdroj: *Affaire Dreyfus*. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_Dreyfus)

rozmožil.²⁵⁰ Proces s Esterházym trval pouhé dva dny a byl zřejmě jen formalitou, neboť Esterházy byl v kontaktu se Zpravodajskou službou a Generální štáb nad ním držel ochrannou ruku. Jeho osvobození, a tím pádem i veřejné očistění generálního štábu, přijala většina veřejnosti s jásotem.²⁵¹

Dva dny po jeho osvobození dochází k důležitému bodu zlomu. Zola, který již v předešlém roce občas poskytl články podporující dreyfusovce, publikováním otevřeného dopisu prezidentu republiky s názvem „Žaluji!“ zásadním způsobem ovlivnil veřejné mínění. Nejen, že svým zásahem probudil francouzskou společnost z nevidomosti, ale také rozpoutal další soudní projednání, které bylo stěžejní v boji o revizi Dreyfusova případu.

Ve svém dopise „*se... postavil celému státu a většině veřejného mínění. Veřejnost byla šokována, ulice vřely, Zolovi stoupenci vylepovali dopis po zdech, jejich protivníci ho strhávali, poslanci zuřivě debatovali. Aféra přestala být soudní záležitostí, přerostla v politický problém.*“²⁵² Zola byl zasypán hromadou urážek, zesměšňován jak karikaturami, tak pouličními popěvkami, ale dosáhl svého. Během jeho procesu se objevilo mnoho nových informací, které byly doposud zahaleny tajemstvím, a pravda se pomalu drala na povrch. Intelektuálové spontánně vystoupili na jeho podporu a většina socialistů začalo brojit proti zřejmým nesrovnalostem v případě Dreyfus.²⁵³

Přesto zfanatizovaný dav útočil na okna Zolova bytu a redakcí dreyfusovského tisku, na ulicích vypukly nepokoje. „*Odpůrci revize sice jásali, ale bylo to Pyrrhovo vítězství a nikdo netušil, co bude dál. 'Aféra' se vymkla jakékoli kontrole veřejné moci – justice, armády, vlády i parlamentu, a stala se záležitostí tisku a veřejného mínění. Zolovo 'J'accuse, proces a odsouzení seznámily s 'aférou' světovou veřejnost a daly jí dimenze heroického dramatu, jehož 'scénou byla Francie a publikem celý svět'.*“²⁵⁴

Tehdy se rozbourená francouzská společnost začala dělit na dva nesmiřitelné tábory – tzv. „dreyfusardy“ (ti, co byli pro přezkoumání a znovuotevření procesu) a „antidreyfusardy“ (odpůrci revize). Dreyfusardi, mezi něž patřili intelektuálové

²⁵⁰ Alfred Dreyfus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

²⁵¹ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 109

²⁵² STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²⁵³ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 70

²⁵⁴ KŘIVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světa a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 91

a pracující, se začali sdružovat v nově založené Lize lidských práv, jejich protivníci pak v později založené Lize francouzské vlasti, která zanedlouho po vzniku čítala několikanásobně více členů. Vášnivé debaty bylo možné slyšet všude, většina lidí se začala projevovat a angažovat a tak atmosféra na veřejných místech houstla. Mimo hlavní město vypukávají bouře a povstání. Všechn venkovský tisk je silně protidreyfusovsky zaměřen.²⁵⁵ Celá Francie je destabilizovaná. „*Tábory vzniklé původně kvůli jednomu soudnímu procesu se začaly identifikovat s určitými sociálně politickými směry. Dreyfus se stal symbolem lidských práv, spravedlnosti, svobody, jejich protivníci bránili armádu jako symbol národní velikosti a církve jako strážkyni tradičních hodnot, bojovali za primát státního zájmu před zájmy jednotlivce.*“²⁵⁶

Clemenceauvy noviny *L'Aurore* jsou brzy podporovány dalším listy jako *Le Siècle*, *Le Radical*, *La Petite République*. Nejčtenější a nejserióznější deník *Le Temps* si sice zachovával neutrální postoj, ale spíše, podobně jako *Le Figaro* inklinoval k přezkoumání procesu. Proti nim brojily antirevizionistické deníky *La Libre Parole*, *Le Petit Journal*, *Le Gaulois* a také katolické noviny *La Croix*. A tak se spolu s tiskem rozdělilo i veřejné mínění do dvou zneprátených táborů.²⁵⁷

Sociální napětí vyvrcholilo na podzim roku 1898, po Henryho pravděpodobné sebevraždě. Tehdy stále ještě „*velká část veřejného mínění zůstává vůči Dreyfusovi nepřátelská.*“²⁵⁸ V Paříži probíhaly stávky a začalo se hovořit o chystaném státním převratu. Nacionalisté se o něj pokusili až v příštím roce u příležitosti pohřbu prezidenta Félix Faura, ovšem jejich pokus skončil neslavně. Na protest byl nově zvolený prezident na dostizích fyzicky napaden. Odpovědí dreyfusardů a socialistů byla manifestace na obranu nového prezidenta Loubeta při příštích dostizích.²⁵⁹

Rozpolcená a rozrušená země „*se ocitla téměř na pokraji občanské války. Uklidnění přinesla až vláda Waldeck-Rousseaua, která nařídila opakování procesu.*“²⁶⁰ Omilostněním znovuodsouzeného se aféra v podstatě uzavřela a veřejné mínění se o ni dále nezajímalo. „*Její politické důsledky však byly dalekosáhlé. Ti,*

---

²⁵⁵ MIQUEL, Pierre. *L'Affaire Dreyfus*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959, str. 50-53

²⁵⁶ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 70

²⁵⁷ KŘIVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světla a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 92-93

²⁵⁸ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 2006, str. 249

²⁵⁹ STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157

²⁶⁰ POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, str. 70

*kdož v zemi rozpoutali rasovou a náboženskou válku s cílem svrhnout republikánský režim, „zaseli vítr“ a nyní měli „sklízet bouří“.*²⁶¹

6.3. Po aféře

Aféra představuje dodnes důležitý milník v historii moderní Francie. Jejím důsledkem bylo oslabení vlivu armády. *„V průběhu celé aféry hrála armáda roli nátlakové skupiny, aniž by však ohrozila vládu, poněvadž ta už od Mélinových časů dávala najevo jasnou „vůli k nečinnosti“. V Zolově procesu se soudy chovaly jako zástupci této moci, přes svou proklamovanou nezávislost. Dvě Francie tedy stály proti sobě jako „dva tragické chóry“, jež se navzájem osočují.“*²⁶²

Role armády byla omezena na tradiční obranu francouzského území, její moc přetrvává už pouze v pozemní akci, nikoliv v enormním ovlivňování a ohrožování demokracie.²⁶³ Je očištěna od radikálních generálů a řady důstojníků protidreyfusovského smýšlení. Nový ministr války si vyhradil pravomoc jmenovat důstojníky do funkcí a zavedl systém dohledu nad jejich chováním a názory. Tím, že byla celá armáda tzv. „republikanizována“, státní moc nad výkonem její funkce získala větší kontrolu.²⁶⁴

Aféra ovšem neměla neblahý účinek jen na společnost, ale rovněž i na politickou situaci. Jak uvádí Ivo Budil: *„Dreyfusova aféra měla... osudový dopad pro francouzskou politickou kulturu, protože zabránila ve zrodu parlamentního systému založeného na existenci dvou dominantních politických stran.“*²⁶⁵ Levicoví radikálové, kteří se dostávají do čela vlády, požadují úplné oddělení církve od státu. V roce 1901 schvalují zákon vypovídající z Francie příslušníky všech nepovolených náboženských kast. Dali zavřít několik tisíc škol spravovaných různými kongregacemi a kongregace nechali rozpustit. Roku 1905 byl

---

²⁶¹ KŘIVSKÝ, Petr. *Doslov*. In: SOLET, Bertrand. *Byl jeden kapitán*. Praha: Mladá fronta, 1981, str. 140

²⁶² FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 2006, str. 249

²⁶³ CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930, str. 185-186

²⁶⁴ KŘIVSKÝ, Petr. *Doslov*. In: SOLET, Bertrand. *Byl jeden kapitán*. Praha: Mladá fronta, 1981, str. 140-141

²⁶⁵ BUDIL, Ivo. *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, str. 19

odhlasován a schválen tzv. odlukový zákon, jímž byla katolická církev separována od státu.²⁶⁶ Tyto dva důležité pilíře podírající soudržnost národa byly oslabeny.

Politické cítění se přelévá doleva, když počátkem 20. století ve volbách poprvé získává většinu levice.²⁶⁷ V zemi byl také konečně potlačen antisemitismus, ale na druhou stranu se prohloubilo její rozštěpení, které bylo jednou z příčin slabosti francouzského národa.²⁶⁸

V této kapitole je vidět, jak vlivný se tisk během aféry stal, jak pomalu nabíral na síle a byl schopen hýbat všeobecným názorem. Svoboda tisku v té době byla uznávaným a právně zakotveným principem, jenž byl umožněn liberálním tiskovým zákonem z roku 1881. Tento zákon umožnil vznik mnoha tiskových listů různého politického a ideologického zaměření. „*Tisk si zde v politickém životě poprvé vyzkoušel manipulativní moc a mobilizující potenciál, které budou ve dvacátém a jednadvacátém století ještě mnohokrát použity.*“²⁶⁹ Z případu tedy „Aféry“ vytvořil především tisk a zřejmým důsledkem byla rozpolcená společnost, která nebyla schopna odlišit informace skutečně pravdivé od těch, kterými ji jen tahají za nos.

A přestože již několik desítek let bylo židovské obyvatelstvo emancipováno, lidé stále ještě velmi ovlivnění antisemitským cítěním se nechali unést přesvědčením, že kapitán Dreyfus musí být kvůli svému původu jistým zrádce. Nikdo se tehdy neohlížel ani na jeho záporný vztah k Němcům, kteří zabrali jeho rodné Alsasko, ani na fakt, že se jeho rodina rozhodla pro francouzské státní občanství a on sám se rozhodl pro vojenskou dráhu právě kvůli svému vlasteneckému cítění vůči Francii. Většina lidí v něm spatřovala pouze dalšího příslušníka náboženské skupiny, která nebyla oblíbená. Jeho původ byl ostatně pravděpodobně nejdůležitějším faktorem a příčinou jeho prvního odsouzení. Jak řekl advokát Demange Mathieumu Dreyfusovi: „*Kdyby kapitán Dreyfus nebyl žid, neseseděl by ve věznicí Cherche-Midi.*“²⁷⁰

---

²⁶⁶ BUDIL, Ivo. *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, str. 30

²⁶⁷ KŘIVSKÝ, Petr. *Doslov*. In: SOLET, Bertrand. *Byl jeden kapitán*. Praha: Mladá fronta, 1981, str. 141

²⁶⁸ Alfred Dreyfus. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica Inc., 2013. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

²⁶⁹ BUDIL, Ivo. *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, str. 20

²⁷⁰ DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984, str. 25

7. DOBOVÉ PRÁVO A JEHO PRAMENY

V poslední kapitole se budu zabývat podobou francouzského práva v době Dreyfusovy aféry. Vzhledem k nepříliš snadné dostupnosti právních pramenů nebudu problematiku rozebírat příliš dopodrobna.

Ač byla republika chápána jako dočasné provizorní řešení a v Národním shromáždění se stále projevovaly tendence k návratu k monarchii, stala se nakonec silnou a udržela si své postavení až do roku 1940. Monarchisté a republikáni se nejprve shodli na určitém kompromisu, jímž byla dočasná státní forma založená na principu parlamentarismu nehledě na to, kdo bude v čele státu. Ovšem republikánů postupně přibývalo, a tak Národní shromáždění, čtyři roky po pádu Pařížské komuny, v roce 1875 odhlasovalo a schválilo definitivně republikánské státní zřízení, které se časem projevilo jako nejstabilnější režim v historii moderní Francie.²⁷¹

Základem právního řádu, nejen Francie, ale i ostatních demokratických států, a právní normou nejvyšší právní síly, byla v době Třetí francouzské republiky Ústava z roku 1875.

Ústava však stále byla považována za výsledek kompromisu, a proto nebyla schválena jako typická rigidní ústavní listina, nýbrž jako tři jednotlivé, nepříliš obsáhlé zákony (celkem jen 34 článků), které bylo možno kdykoliv snadným způsobem novelizovat. K jejich změně stačila jen prostá většina v obou parlamentních komorách. Navzdory tomu byla během své účinnosti novelizována pouze čtyřikrát, a to v nepříliš podstatných věcech.²⁷² Zákony tvořící Ústavu Třetí republiky byly následující: Ústavní zákon o vztazích veřejných mocí, zákon o organizaci veřejných mocí a zákon o organizaci senátu.²⁷³

Byl zaveden parlamentní systém tvořený dvoukomorovým Národním shromážděním, které se skládalo ze Senátu a Poslanecké sněmovny. Funkční období poslance bylo čtyřleté a byl volen v přímých volbách. Senátor obdržel mandát na 9 let, přičemž každé tři roky se jedna třetina Senátu obměňovala ve volbách nepřímých. Obě komory měly rovnoprávnou zákonodárnou pravomoc. K volbám nesměly až do období po Druhé světové válce ženy (v Československu bylo volební

---

²⁷¹ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 304-305

²⁷² Tamtéž, str. 306-308

²⁷³ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 216

právo ženám přiznáno již po první světové válce) a právě Senát byl tím, kdo jim ve výkonu tohoto práva bránil.²⁷⁴

Hlavou státu se stal prezident, volený Národním shromážděním, jehož funkční období bylo, až do novely v roce 2000, sedmileté.²⁷⁵ Ačkoliv měl rozsáhlé pravomoci, veškeré jeho akty vyžadovaly kontrasignaci vlády. Skutečnou výkonnou moc měla v rukou tedy vláda složená z ministrů, pokud jí byla vyslovena důvěra. Prezident republiky jmenoval ministerského předsedu a na jeho návrh ostatní ministry. Předseda obvykle zároveň řídil jeden z významných rezortů, jako bylo například ministerstvo vnitra nebo zahraničních věcí.²⁷⁶ Jak jsem ale poznamenala v úvodní kapitole a naznačovala i dále v textu, vlády se poměrně často střídaly. Nestabilitu způsoboval vysoký počet politických stran, které i uvnitř byly často roztržité, a politickým životem také otrásl skandál týkající se průplavu v Panamě a proces s Dreyfusem.

A právě z pohledu tohoto tématu je důležitou právní normou tzv. *Code pénal* (neboli Trestní zákoník) z roku 1810.

Tento kodex byl spolu s trestním řádem (*Code d'instruction criminelle*) součástí velké napoleonské kodifikace, do které spadal rovněž Občanský zákoník, známý především jako *Code civil* nebo též *Code Napoleon*, z roku 1804, Občanský soudní řád z roku 1806 a Obchodní zákoník z roku 1807.²⁷⁷

Code pénal byl vyhlášen roku 1810 a zůstal součástí právního řádu Francie, s novelizacemi, až do roku 1994, kdy jej nahradil nový trestní zákoník, dosud platný a účinný.

Struktura starého *Code pénal* je následující: Kodex se skládá z úvodních ustanovení a čtyř knih. Knihy se dále dělí na tituly, kapitoly a sekce. Ty už pak obsahují jednotlivé články.²⁷⁸ Úvodní ustanovení (čl. 1 až 5) obsahují rozdělení trestných činů na přestupky, přečiny a zločiny, zásadu legality a, dnes již běžnou součástí trestních zákonů, zásadu *nullum crimen sine lege*. První kniha (čl. 6 až 58) je

---

²⁷⁴ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 306

²⁷⁵ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 216

²⁷⁶ KADLECOVÁ, Marta et al. *Právní dějiny vybraných států Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 2007, str. 220

²⁷⁷ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 292

²⁷⁸ BOURDEAUX, Henry, ed. *Code pénal: annoté d'après la doctrine et la jurisprudence, avec renvois aux publications Dalloz*. Paris: Jurisprudence Générale Dalloz, 1938

věnována Trestům v oblasti zločinů a pokárání, a jejich účinkům, druhá (čl. 59 až 74) nese název Osoby trestné, beztrestné a odpovědné za zločiny a přečiny, třetí (čl. 75 až 463) obsahuje Zločiny, přečiny a jejich trestání, a čtvrtá (čl. 464 až 484) pojednává o Přestupcích a trestech za ně.²⁷⁹ Trestní zákoník „*opouští systém pevně stanovených trestů bez možnosti individuálního zvážení polehčujících okolností.*“²⁸⁰

Kapitán Alfred Dreyfus byl odsouzen za trestný čin vlastizrady na základě ustanovení článku 76 (nacházející se v Knize třetí, Titulu prvním, První následujícího znění: „*Kdokoli bude provozovat pikle nebo bude v tajném spojení se zahraničními mocnostmi nebo s jejich agenty, aby je přiměl k tomu, aby počaly nepřátelství nebo zvedly válku proti Francii, nebo jim k tomu poskytl prostředky, bude potrestán smrtí.*“²⁸¹ Soudci vojenského soudu zde užíli možnost uvážení a jako trest mu uložili deportaci dle článku 7, odstavce 3 trestního zákoníku.²⁸²

Vzhledem k tomu, že Alfred Dreyfus byl příslušníkem Generálního štábu a jeho proces se konal před vojenským soudem, průběh se neřídil trestním řádem, ale tzv. *Code de justice militaire* - Zákonem o vojenské justici - z roku 1857. Tento zákon hned v úvodním ustanovení, v článku 1, zakotvuje, že vojenské soudy se skládají z válečných a revizních rad,²⁸³ které byly sedmičlenné. U každé rady zasedal rovněž vládní komisař, zpravodaj a soudní zapisovatel (článek 4). Složení rady pak záviselo na dosažené hodnosti obviněného (článek 10).²⁸⁴

Ohledně vyhledávání pramene týkajícího se postavení či chování a poměrů advokáta v té době (podobného Zákonu o advokacii platného v České republice) jsem byla, bohužel, neúspěšná a nemohu zde tedy popsat, zda a případně jak byl výkon advokacie upraven.

Z této doby by také naší pozornost mohl přilákat problém oddělení církve od státu. Rozlukovými zákony z roku 1905 a z roku 1907 byla definitivně církev od státu separována. Tato snaha ovšem neměla dlouhého trvání, neboť roku 1920 došlo k dohodě s Vatikánem ohledně diecézních spolků a stát na jejím základě

---

²⁷⁹ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 241

²⁸⁰ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 327

²⁸¹ TUREČEK, Josef. *Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva*. [Určeno pro posluchače fakulty právnické]. Praha: SPN, 1956, str. 438

²⁸² Tamtéž, str. 436

²⁸³ CHARLES-LAVAUZELLE, Henri, ed. *Code de justice militaire pour l'armée de terre (9 juin 1857): Annexes, formules, modèles et dispositions diverses*. Paris: H. Charles-Lavauzelle, 1908, str. 3

²⁸⁴ Tamtéž, str. 4-6

výslovně uznal kanonické právo.²⁸⁵ O oddělení církve se již pokusila Pařížská komuna svým Dekretem z dubna 1871, ve kterém je „vědecky zdůvodněna potřeba rozluky státu a církve v tehdejší době ve Francii a přímo vědecky je ukázáno na boj za svobodu svědomí jako na historicky první boj za svobody občana.“²⁸⁶ To ostatně dokazuje hned druhá věta dekretu, která uvádí, že „svoboda svědomí je prvou ze svobod“.²⁸⁷

Na závěr kapitoly se zmíním o podobě soudnictví na konci 19. století. Ve Francii existovala přehledná soustava všeobecných soudů, jen správní soudnictví nebylo zatím upraveno. Soudci byli jmenováni hlavou státu a už za Napoleona byla zavedena jejich neodvolatelnost.

Civilní soudnictví bylo dvoustupňové a trestní třístupňové. Nejvyšší soudní instancí pro oba druhy soudů byl Kasační soud, který napadený rozsudek nezkoumal meritorně, ale soustředil se na procedurální postup. Pokud zjistil nějaké procesní pochybení, rozsudek zrušil a danou věc přikázal k rozhodnutí jinému soudu.²⁸⁸

V trestním procesu byly dle anglického vzoru zavedeny porotní soudy a průběh trestního řízení upravoval trestní řád z roku 1808, *Code d'instruction criminelle*. Tento zákon vešel v účinnost spolu s trestním zákoníkem 1. ledna 1811 a zůstal součástí francouzského právního řádu téměř 150 let, kdy byl nahrazen novým zákoníkem trestního soudního řízení (*Code de procédure pénale*). Byly v něm zakotveny zásada obžalovací a zásada presumpce neviny a rovněž právo obžalovaného na advokáta.²⁸⁹ Soud rozhodoval ve 12 členných porotách o otázce viny a tříčlenný senát složený ze soudců z povolání pak rozhodoval o trestu odděleně.²⁹⁰ Jak jsem již uvedla výše, v rámci vojenského soudnictví působily válečné rady a jako odvolací instance revizní rady.

---

²⁸⁵ BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 231

²⁸⁶ TUREČEK, Josef. *Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva*. [Určeno pro posluchače fakulty právnické]. Praha: SPN, 1956, str. 530

²⁸⁷ Tamtéž

²⁸⁸ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právnická učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 320-321

²⁸⁹ Tamtéž, str. 324-325

²⁹⁰ KADLECOVÁ, Marta et al. *Právní dějiny vybraných států Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 2007, str. 223

8. ZÁVĚR

Mým úkolem bylo přinést komplexní a co možná nejobektivnější shrnutí celé Aféry a přiblížit její průběh. Jak se postupem času ukázalo, nešlo pouze o to, zda byl Alfred Dreyfus vinen či nevinen. Význam této záležitosti přerostl v celonárodní problém. Byl natolik závažný, že dokázal rozštěpit Francii na dva nepřátelské tábory, jejichž protichůdné ideje, za které bojovaly, se střetávaly úplně všude a na pozadí se řešila otázka života a cti jednoho dělostřeleckého kapitána.

Je vidět, že tisk měl po celou dobu aféry důležitou roli v ovlivňování veřejného mínění, které se zhostil výsostně. Dalším faktorem umocňujícím přesvědčení antidreyfusovců byl antisemitismus. Protižidovská averze, která po skandálu kolem stavby Panamského průplavu značně posílila, zcela jistě dopomohla k tak zlému utrpení židovského důstojníka.

Můžeme polemizovat, do jaké míry byl celý proces zosnovaný a zda přece jen kapitán Dreyfus není tak úplně nevinný. Žádné skutečně relevantní důkazy usvědčující Dreyfuse však nikdy nebyly nalezeny. Můj názor je ten, a převládá i všeobecně, že hlavním zrádcem byl jednoznačně major Esterházy. Jeho způsob života a nedostatek finančních prostředků mu mohly být dostatečným motivem. Naproti tomu Dreyfus žijící spořádaným a klidným životem neměl, vzhledem k manželství s dcerou bohatého obchodníka, potřebu vedlejšího přivýdělku. Vždyť on měl svou vlast rád, což mu koneckonců vydrželo i potom všem, čeho se vůči němu dopustila. Proto se také rozhodl vstoupit do armády.

Pokud teorii rozšíříme i na jiné osoby, které se v souvislosti s ochranou pravého viníka dopustily překročení zákona, můžeme pak do okruhu pachatelů a skutečných zrádců své vlasti zahrnout i plukovníka Henryho. Ten, který se tajně s Esterházym scházel, ten, který pracoval na spisu týkajícím se Dreyfusovy věci a ten, který neomezeně falšoval dokumenty a všemožně intrikoval, aby svého přítele a kolegu uchránil před zásahem spravedlnosti. Okruh viníků lze vztáhnout i na náčelníka Generálního štábu, na jeho zástupce i na tehdejšího ministra války Merciera. Ti všichni měli zcela jistě podíl na tomto ohavném činu.

Můžeme se ptát, do jaké míry byl tento justiční omyl doopravdy omylem a zda nešlo již od počátku o předem připravenou záležitost. Já se domnívám, že zpočátku o hotovou věc nešlo. Když ale aféra propukla, Generální štáb se jí zhostil a dával najevo, jak velikou má celá armáda moc. Ano, šlo tu o moc armády,

instituce, ve které měl národ oporu a vnímal ji jako bezchybnou modlu. Byla to právě tato instituce, která se dopustila zrady. Zradila svůj lid, zradila svého vlastního člověka, oddaného zaměstnance. A on, i přes veškeré utrpení, které mu způsobila, nikdy nepřestal Francii milovat.

Dlouho se mi nechtělo uvěřit, jaké hanebnosti se tehdy generální štáb dopustil, když se všemožně bránil přiznání své chyby. Pro posílení přesvědčení se navíc dopouštěl dalšího porušování práva. Při soudních jednáních nebylo respektováno rovné postavení sporných stran, tiskem se šířila nenávistivá antisemitská kampaň. A to vše se odehrálo v zemi, která se řídí heslem „Svoboda, rovnost a bratrství“.

Můj postoj je nejspíš zaujatý. Ale s odstupem času, když člověk na celou Aféru pohlédne jako na celek, se zdá být tento postoj jediný správný. Navíc jsem se nesetkala s žádným dílem, které by jednoznačně prohlašovalo, že skutečným zrádcem je opravdu Alfred Dreyfus.

9. RÉSUMÉ

L’Affaire Dreyfus, à l’exception des procès Esterhazy et Zola, est constituée de deux procès avec le capitaine Alfred Dreyfus – procès de 1894 et procès de Rennes. Alfred Dreyfus était un officier de l’Etat-major français, qui a été injustement condamné pour haute trahison – l’espionnage au profit de l’Empire allemande. Son origine juive, pour lequel il n’a pas été très populaire parmi ses collègues, a joué un rôle important dans cette cause.

Dreyfus a été accusé sur la base d’un seul document, *le bordereau*, qui a révélé les secrets militaires français à l’Allemagne. Cette lettre a été interceptée par le Service de Renseignements français en septembre 1894. En décembre le Conseil de guerre a condamné à l’unanimité Alfred Dreyfus de haute trahison à la dégradation militaire et à la déportation perpétuelle sur l’île du Diable. On va apprendre plus tard que les preuves contre lui ont été falsifiées.

Sa famille et ses amis se sont lancés dans la lutte pour la justice et la révision de son procès, parce qu’ils ont été convaincu de son innocence dès le début. Ils graduellement gagnait plus de défenseurs, surtout provenant des cercles littéraires. Presque deux ans après sa condamnation, le nouveau chef du Service de Renseignement, le colonel Picquart, découvre le vrai coupable, quand il obtient *le petit bleu* – un télégramme sur lequel le nom du commandant Esterhazy figure. C’était l’auteur véritable du bordereau. Les chefs de Picquart ne souhaitent plus qu’il s’occupe de cette chose et ils l’envoient en Tunisie.

Cependant les rangs des partisans de Dreyfus s’élargent. Quand le frère du condamné apprend le nom du vrai coupable, ils lui accuse en public, donc le procès Esterhazy s’ouvre. Néanmoins Esterhazy est immédiatement acquitté. Cela pousse Emile Zola d’intervenir. En janvier 1898 il publie une lettre ouverte au président de la République intitulée „J’accuse...!“, dans lequel il publiquement accuse toutes les personnes enlacées dans l’affaire, qui ont commis un acte criminel. Son intention était d’alerter l’opinion publique et provoquer un procès public. Et il a réussi. Bien qu’il soit condamné peu après, beaucoup de nouvelles information concernant l’affaire Dreyfus se sont faites jour pendant son procès. En ce moment-là, la société française et l’opinion publique se sont divisés en deux camps opposés. D’un côté, on a les partisans de la révision, *les dreyfusards*, d’autre côté, on a les adversaires, *les antidreyfusards*.

Dans cette situation, la révision apparaît inévitable. Donc la révision a eu lieu en août 1899 devant le conseil de guerre à Rennes. Néanmoins le misérable capitaine a été condamné de nouveau, cette fois „seulement“ à dix ans de détention. Cependant le gouvernement a admis une possibilité d’une grâce présidentielle, laquelle Alfred Dreyfus a accepté le 19 septembre 1899. Quoique l’affaire apparaisse passée, il durait sept longues années avant que Alfred Dreyfus soit réhabilité absolument. L’Armée n’a déclaré publiquement son innocence jusqu’en 1995, cent années après sa première condamnation.

En somme il ne s’agissait pas seulement d’une culpabilité d’un capitaine d’artillerie, c’était un point de détail. Avant tout, il s’agissait du pouvoir et du prestige de l’armée, qui essayait de masquer à tout prix le fait qu’elle a fait une faute si grave. Le rôle considérable appartient aussi à l’antisémitisme. Cet important fragment de l’histoire de la France a paralysé la société française et il avait une vaste influence sur son prochain développement social et politique. Et tout cela s’est passé dans un pays qui se dirige par un crédo „Liberté, égalité, fraternité.“

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny

BOURDEAUX, Henry, ed. *Code pénal: annoté d'après la doctrine et la jurisprudence, avec renvois aux publications Dalloz*. Paris: Jurisprudence Générale Dalloz, 1938. 676 s. [Petite collection Dalloz].

Code pénal. 19e éd. Paris: Dalloz, 1982. 1118 s. [Petits codes Dalloz]. ISBN 2-247-00298-6.

CHARLES-LAVAUZELLE, Henri, ed. *Code de justice militaire pour l'armée de terre (9 juin 1857): Annexes, formules, modèles et dispositions diverses*. Paris: H. Charles-Lavauzelle, 1908. 301 s. (zdroj: Gallica)

Literatura

Knižní

a) Česká

BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA (stručný nástin)*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 247 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86898-20-2.

BALÍK, Stanislav., BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 271 s. ISBN 80-86898-28-8.

BUDIL, Ivo. *Dreyfusova aféra a vzestup a proměny antisemitismu a antiamerikanismu ve Francii*. In: TYDLITÁTOVÁ, Věra (ed.). *Kolokvium o soudobém antisemitismu*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, ISBN 987-80-87025-14-7.

DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*. Praha: Odeon, 1984. 249 s.

FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 2006. 692 s. ISBN 80-7106-888-8

KADLECOVÁ, Marta et al. *Právní dějiny vybraných států Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 2007. 245 s. Právo. ISBN 978-80-87071-15-1.

KŘIVSKÝ, Petr., SKŘIVAN, Aleš. *Století odchází: světla a stíny "belle époque"*. 2. upr. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004. 341 s. ISBN 80-86493-12-1.

SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva [vysokoškolská právní učebnice]*. 3. upr. vyd. Praha: Leges, 2010. 808 s. Student. ISBN 978-80-87212-54-7.

SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-80-7380-043-7.

SCHULTZ, Uwe, ed. *Velké procesy: Právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, Knižní klub, 1997. 427 s. ISBN 80-85946-76-9, ISBN 80-7176-662-3.

SOLET, Bertrand. *Byl jeden kapitán*. Praha: Mladá fronta, 1981. 142 s.

TUREČEK, Josef. *Výbor z textů ke studiu obecných dějin státu a práva*. [Určeno pro posluchače fakulty právnické]. Praha: SPN, 1956. 582 s.

VACHEK, Emil. *Aféra*. Praha: Naše vojsko, 1959. 313 s.

ZOLA, Émile. *Žaluji! (J'accuse!): Dreyfusova aféra*. Praha: Průlom, Pavel Prokop, 1931. 15 s.

b) Cizojazyčná

CHARENSOL, Georges. *L'affaire Dreyfus et la Troisième république*. Paris: Éditions Kra, 1930. 190 s.

DE LOMBARÈS. *L'Affaire Dreyfus: La clef du mystère*. Chatillon-sous-Bagneux: Robert Laffont, 1972. 253 s.

MIQUEL, Pierre. *L’Affaire Dreyfus [Que sais-je? No. 867]*. Paris: Presses Universitaires de France, 1959. 126 s.

OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d’avocats du musée du Barreau de Paris*. Paris: Ordre des avocats de Paris, 2010. 193 s.

Paris et ses Avocats: de saint Louis à Marianne [katalog výstavy listopad 2001 – březen 2002]. Paris: Ordre des Avocats à la Cour d’appel de Paris, [2001].

REINACH, Joseph. *Histoire de l’affaire Dreyfus: Le procès de 1894 [Vol. 1]*. Paris: Éditions de la Revue blanche, 1901. 640 s. (zdroj: Gallica)

Časopisecká

POKORNÝ, Jiří. Dreyfusova aféra. *Reflex*. 1999, roč. 10, č. 37, s. 68-70. ISSN 0862-6634.

STELLNER, František. Dreyfusova aféra. *Denní telegraf: Telegraf na neděli [příloha]*. 1995, roč. 4, č. 157, s. V. ISSN 1210-0846.

Le barreau de Paris [katalog]. Paris: Ordre des Avocats à la Cour d’appel de Paris, 1994. 94 s. ISBN 2-902336-12-8

Ostatní

Internetové zdroje

a) *Wikipedia – otevřená encyklopedie*

Alfred Dreyfus [cz]. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online].

San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

Alfred Dreyfus [fr]. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online].

San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z:

http://fr.wikipedia.org/wiki/Alfred_Dreyfus

Affaire Dreyfus [fr]. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online].
San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. Dostupné z:
http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_Dreyfus

b) *Britannica – internetová encyklopedie*

Alfred Dreyfus [en]. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia
Britannica Inc., 2013. Dostupné z:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/171509/Alfred-Dreyfus>

Panama Scandal [en]. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia
Britannica Inc., 2013. Dostupné z:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/440836/Panama-Scandal>

c) *Gallica – internetová digitální knihovna Francouzské národní knihovny*

<http://gallica.bnf.fr/>

d) *Georgetown university*

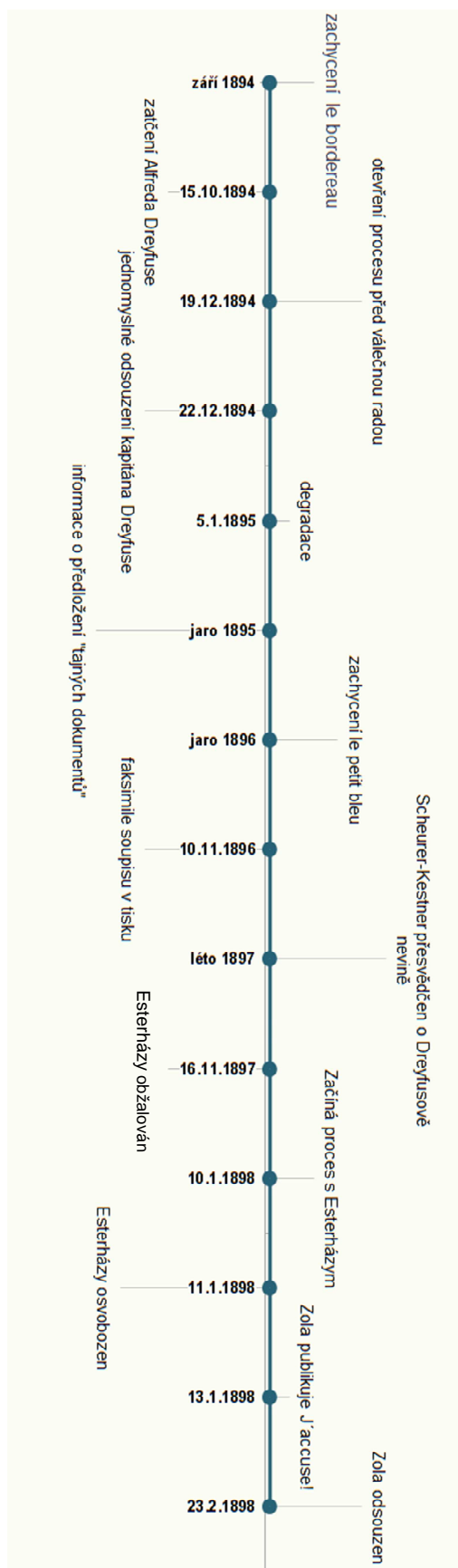
Chronology of the Dreyfus Affair [en]. In: *Georgetown University website*
[online]. 2000. Dostupné z:
<http://www9.georgetown.edu/faculty/guieu/dreyfuscase/Chronology%20of%20the%20Dreyfus%20Affair.htm>

e) *Webové stránky o Dreyfusově aféře francouzského Ministerstva kultury*

www.dreyfus.culture.fr

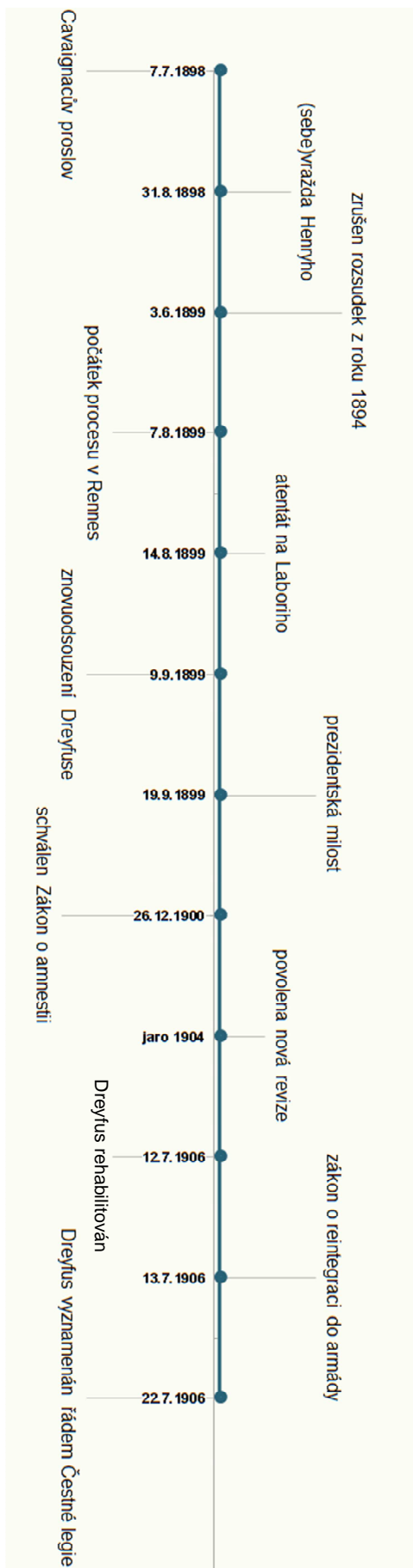
11. PŘÍLOHY

Obr. 1. Časová osa I.

Obr. 2. Časová osa II.

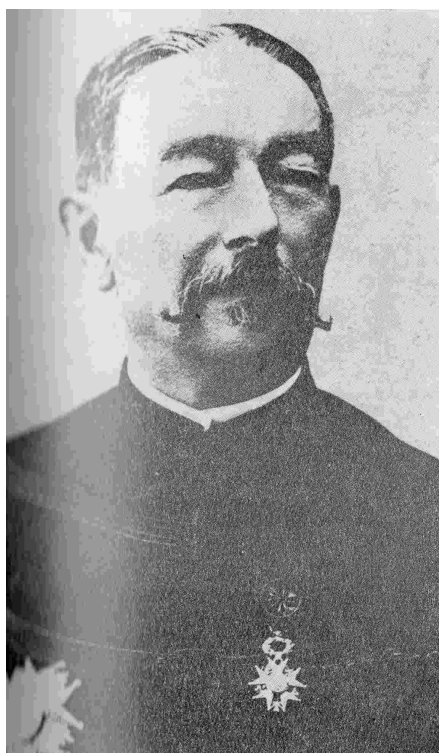

Obr. 3. Kapitán Alfred Dreyfus

Obr. 4. Major Ferdinand Walsin-Esterházy

(Zdroj: DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*)

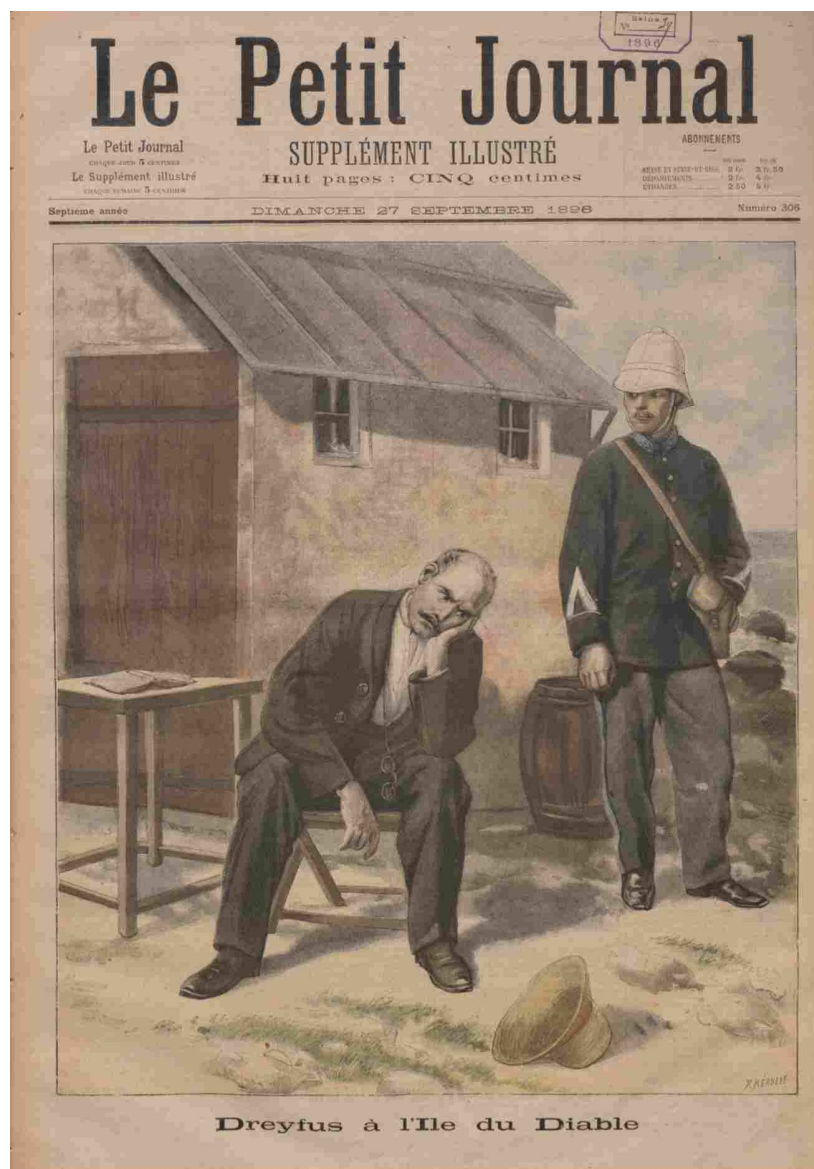
Obr. 5. Generál Auguste Mercier
(Zdroj: DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*)

Obr. 6. Plukovník Georges Picquart
(Zdroj: OZANAM, Yves. *Maître, vous avez la parole: Seize dossier d'avocats du musée du Barreau de Paris*)

Obr. 7. Le Petit Journal, Supplément du dimanche, 13. ledna 1895
„Zrádce. Degradace Alfreda Dreyfuse“
(Zdroj: Gallica)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Obr. 8. Le Petit Journal, Supplément du dimanche, 27. září 1896
„Dreyfus na Ďábelském ostrově“
(Zdroj: Gallica)

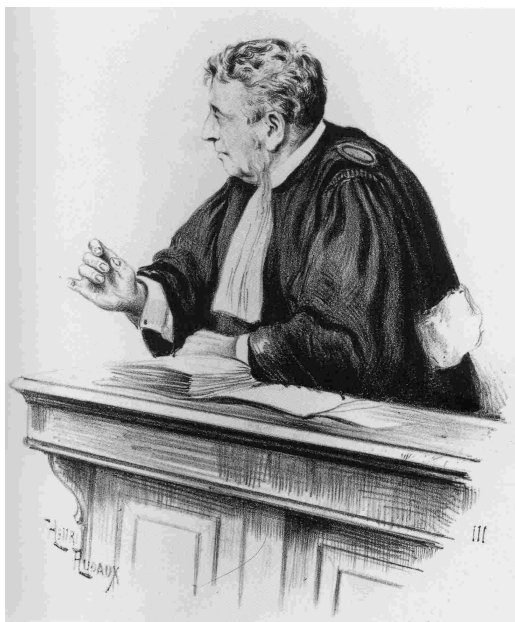

Obr. 10. plukovník Henry
(Zdroj: www.dreyfus.culture.fr)

Obr. 11. major du Paty de Clam
(Zdroj: DREYFUS, Matheiu.
Dreyfusova aféra, jak jsem ji zaži)

Obr. 12. advokát Edgar Demange
(Zdroj: *Le barreau de Paris* [katalog]. Paris: Ordre des Avocats à la Cour d'appel de Paris, 1994)

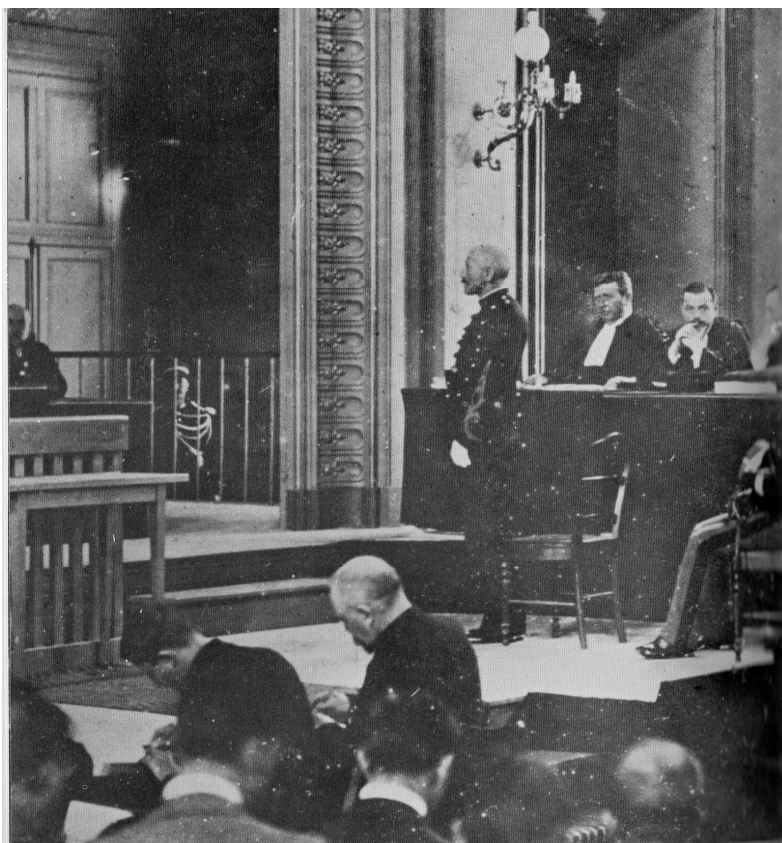

Obr. 13. advokát Fernand Labori

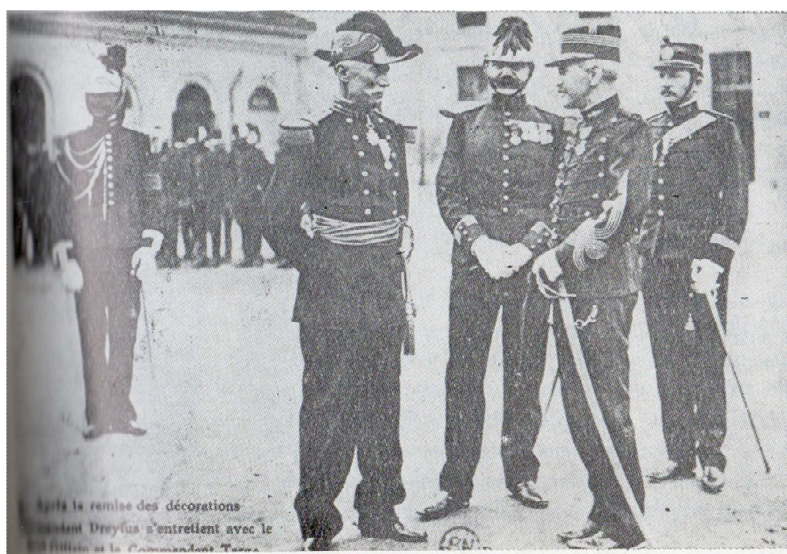

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Obr. 14. Le Petit Journal, Supplément du dimanche, 27. srpna 1899
„Atentát na pana Laboriho“
(Zdroj: Gallica)

Obr. 17. Alfred Dreyfus před válečnou radou v Rennes, po jeho pravici advokáti Demange a Labori
(Zdroj: DE LOMBARÈS. *L'Affaire Dreyfus: La clef du mystère*)

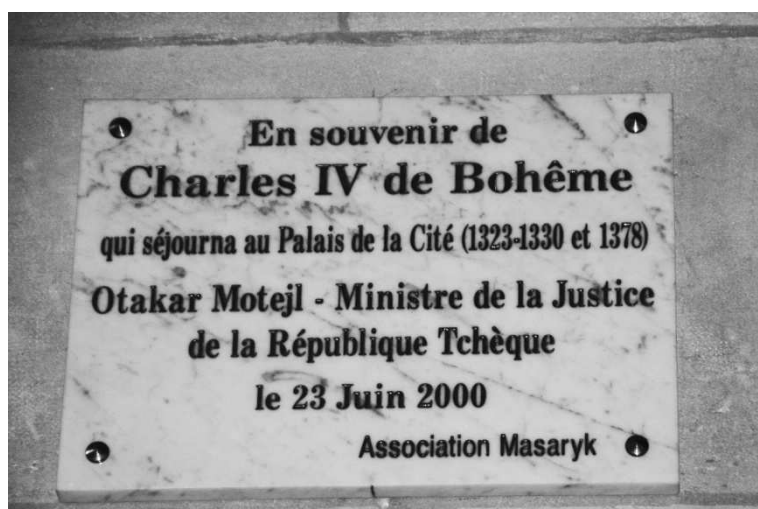

Obr. 18. Alfred Dreyfus vyznamenán řádem Čestné legie v roce 1906
(Zdroj: DREYFUS, Mathieu. *Dreyfusova aféra, jak jsem ji zažil*)

Obr. 19. Dveře, za nimiž byl v roce 1898 Émile Zola prohlášen vinným (Justiční palác v Paříži).
(archiv autora)

Obr. 20. Pamětní deska Otakara Motejla v Justičním paláci v Paříži.
(archiv autora)